ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 59 (2520)
ПЯТНІЦА
13
лістапада 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Фота Ул. КРУКА.

Андрэю Макаёнку—пяцьдзесят гадоў. Сотні, тысячы прыхільнікаў яркага, самабытнага таленту нашага вядомага драматурга вітаюць сёння юбіляра і зычаць яму далейшых творчых поспехаў.

Слова Івана Шамякіна пра Андрэя Макаёнка—на 4-й старонцы.

Пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР

АБ ПРЫСУДЖЭННІ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ СССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА 1970 ГОДА

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы прапанову Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Савеце Міністраў СССР, пастанаўляюць прысудзіць Дзяржаўныя прэміі СССР 1970 года:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

1. **Сартакову** Сяргею Венядзіктавічу, пісьменніку,—за трылогію «БАРБІНСКІЯ АПОВЕСЦІ» («ГОРНЫ ВЕЦЕР», «НЕ АДДАВАЙ КАРАЛЕВУ», «МАРУДНЫ ГАВОТ»).

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ І КАНЦЭРТНА-ВЫКАНАЎЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

2. **Жыганаву** Назібу Гаязавічу, народнаму артысту СССР, кампазітару, за Другую сімфонію «САБАНТУЙ».

3. **Тулегенавай** Бібігуль Ахметаўне, народнай артыстцы СССР,—ЗА КАНЦЭРТНЫЯ ПРАГРАМЫ 1967—1968 гг.

У ГАЛІНЕ ВЫЯЎЛЕНЧЫХ МАСТАЦТВАЎ

4. **Тавасіеву** Сасланбеку Дафаевічу, народнаму мастаку Паўночна-Асецінскай і Башкірскай АССР,—за помнік САЛАВАТУ ЮЛАЕВУ ў г. Уфе.

5. **Цэрэтэлі** Зурабу Канстанцінавічу, заслужанаму мастаку Грузінскай ССР, —ЗА МАЗАІЧНЫЯ КАМПАЗІЦЫІ ў гг. Тбілісі і Ульянаўску.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА МАСТАЦТВА І КІНЕМАТАГРАФІІ

6. **Бартусявічусу** Уладасу-Антанасу Юозавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў Літоўскай ССР, рэжысёру праграм, галоўнаму дырыжору і мастацкаму кіраўніку ансамбля, **Лінгісу** Юозасу Іонавічу, народнаму артысту СССР, балетмайстру,—за канцэртныя праграмы «ВЕЦЕР СТАГОДДЗЯЎ» і «СВЯТОЧНЫЯ ВЕЧАРЫ» ў Дзяржаўным заслужаным народным ансамблі песні і танца Літоўскай ССР «ЛЕТУВА».

7. **Вірскаму** Паўлу Паўлавічу, народнаму артысту СССР, балетмайстру, мастацкаму кіраўніку ансамбля,—ЗА КАНЦЭРТНЫЯ ПРАГРАМЫ 1966—1969 гг. у Дзяржаўным заслужаным ансамблі танца Украінскай ССР.

8. **Калошыну** Анатолю Аляксандравічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, рэжысёру, **Мядзведзеву** Ігару Мікалаевічу, аўтару сцэнарыя, **Арцяулаву** Алегу Канстанцінавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, аператару—за дакументальны фільм «ЧЭХАСЛАВАКІЯ, ГОД ВЫПРАБАВАННЯЎ» вытворчасці Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў.

9. **Ліванаву** Барысу Мікалаевічу, народнаму артысту СССР,—ЗА АКЦЁРСКІЯ І РЭЖЫСЁРСКІЯ РАБОТЫ апошніх гадоў у тэатры і кіно.

10. **Растоцкаму** Станіславу Іосіфавічу, народнаму артысту РСФСР, рэжысёру, **Палонскаму** Георгію Ісідаравічу, аўтару сцэнарыя, **Шумскаму** Вячаславу Міхайлавічу, заслужанаму дзеячу мастацтваў РСФСР, аператару, **Дулянкову** Барысу Дзмітрыевічу, заслужанаму мастаку РСФСР, мастаку, **Меньшыкавай** Ніне Яўгенаўне, заслужанай артыстцы РСФСР, **Ціханаву** Вячаславу Васільевічу, народнаму артысту РСФСР, выканаўцам роляў,—за мастацкі фільм «ДАЖЫВЁМ ДА ПАНЯДЗЕЛКА» вытворчасці Цэнтральнай кінастудыі дзіцячых і юнацкіх фільмаў імя М. Горкага.

ЗА ТВОРЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

11. **Дубаву** Мікалаю Іванавічу, пісьменніку,—за раман «ГОРА АДНАМУ».

Сакратар Цэнтральнага Камітэта КПСС Л. І. БРЭЖНЕЎ.

Старшыня Савета Міністраў Саюза ССР А. М. КАСЫГІН.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

Аб узнагароджанні пісьменніка МАКАЁНКА А. Я. ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць пісьменніка **Макаёнка Андрэя Ягоравіча** ордэнам **Працоўнага Чырвонага Сцяга.**

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль,
11 лістапада 1970 г.

Дні фінскай культуры ў Мінску

САМЫЯ цёплыя словы аб дружбе, супрацоўніцтве паміж народамі Савецкага Саюза і Фінляндыі гучалі 10 лістапада ў канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Тут адбыўся ўрачысты вечар прадстаўнікоў грамадскасці г. Мінска, прысвечаны адкрыццю Дзён культуры Фінляндыі, якія праводзяцца ў нашай краіне.

Прысутныя ў зале сардэчна віталі з'яўленне ў прэзідыуме дэлегацыі дружалюбнай краіны — кіраўніка дэлегацыі міністра асветы Фінляндыі Мееры Калавайнен, старшыні таварыства «Фінляндыя—СССР» прафесара Йоран фон Бунсдорф, загадчыка міжнароднага аддзела Міністэрства асветы Калерва Сікала, урадавага саветніка Оллі Нярвя, дэпутата Сейма Пенці Сілантауса, начальніка аддзела культуры таварыства «Фінляндыя — СССР» Маці Лінд і загадчыка замежнага аддзела фінскага радыё Віле Зіліякус.

Вечар кароткім уступным словам адкрыў старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі Г. Г. Чарнушчанка.

Са словамі гарачага прывітання да гасцей звярнулася намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Снежкова.

— Правядзенне ў сталіцы Беларусі горадзе Мінску Дзён культуры Фінляндыі ў Савецкім Саюзе, — сказала яна, — з'яўляецца для ўсіх нас вялікай падзеяй. Яны будуць садзейнічаць лепшаму ўзаемаразуменню і ўмацаванню дружбы паміж нашымі народамі.

Пра дружбу савецкага і фінскага народаў, іх усё больш шырокі культурны абмен гаварыў у сваім выступленні першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны паэт Беларусі Максім Танк.

Цёпла сустрэлі ўдзельнікі вечара выступленне кіраўніка дэлегацыі Фінляндыі Мееры Калавайнен.

— Мінск — ужо трэці савецкі горад, сказала яна, які даў нам, фінам, магчымасць паказваць розныя бакі нашай культуры. Трэба асабліва адзначыць характэрнасць часу, у які праходзяць цяперашнія дні культуры Фінляндыі ў Савецкім Саюзе. Мы высока цэнім той факт, што ЮНЕСКО выбрала Фінляндыю месцам правядзення міжнароднага навуковага сімпозіуму, які быў прымеркаван да 100-годдзя з дня нараджэння заснавальніка Савецкай дзяржавы.

У заключэнне вечара адбыўся канцэрт майстроў фінскага мастацтва.

●

Раніцай 11 лістапада дэлегацыя Фінляндыі на чале з міністрам асветы Мееры Калавайнен наведала Мінскі гадзіннікавы завод.

Дэлегацыя з вялікай цікавасцю аглядала цэхі прадпрыемства, знаёмілася з умовамі працы рабочых.

Цёпла сустракалі пасланцоў краіны Суомі выкладчыкі і навучэнцы мінскай сярэдняй школы № 103.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР вечарам 11 лістапада адкрылася выстаўка фінскай графікі. У зале сабраліся члены дэлегацыі Фінляндыі, фінскія і беларускія мастакі, шматлікія аматары выяўленчага мастацтва. На выстаўцы экспануюцца работы 23 мастакоў, якія прадстаўляюць розныя стылі ў сучаснай фінскай графіцы.

Прэм'ерай каляровага двухсерыйнага фільма «Тут, над Паўночнай зоркай» у буйнейшым кінатэатры Мінска — «Партызан» 11 лістапада адбылося ўрачыстае адкрыццё фестывалю фінскіх кінафільмаў. Паказ фінскіх фільмаў пачынаецца і ў іншых кінатэатрах. Гледачы ўбачаць карціны «Прыгоды настаўніцы», «Мільёны ўдавы Скроф» і іншыя.

У канцэртных залах сталіцы Беларусі працягвае гучаць фінская музыка. У канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі 11 лістапада адбыўся вечар вакальнай і арганнай музыкі. Перад мінчанамі выступілі спявачка Айне Рэцюя-Пялі і арганіст Маці Вайніо. У цэнтральнай музычнай школе навучэнцы сустрэліся з юнай акардэаністкай з Фінляндыі Ар'я Кунгас. Госцем студэнтаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі быў фінскі спявак Маці Тулойсела.

БЕЛТА.

СЕМДЗЕСЯТ АБЛІЧЧАЎ СУОМІ

Варта ў самым пачатку заўважыць, што фінская графіка, якую нашы госці размясцілі ў мастацкім музеі, прадстаўляе не ўсіх фінскіх майстроў гэтага віду мастацтва. Мы маем магчымасць пазнаёміцца толькі з 70 работамі 23 мастакоў.

Складаны свет чалавечых пачуццяў, кантрасты і канфлікты сучаснага жыцця — тэма многіх твораў фінскіх графікаў, большасць з якіх лічыць за лепшае заставацца на рэалістычных пазіцыях. Але калі нават замест рэальнага вобраза, які ідзе ад жыцця, мы знаходзім у творах фінскіх графікаў мудрагелісты сімвал-знак (Мееры Торвінен) або цьмяны расплывісты каляровы міраж (Туулікі Піеціля), усё адно адчуваецца, што твор гэты ўвабраў у сябе пэўныя думкі і пачуцці сучасніка, няхай сацыяльна не вельмі актыўнага.

І ўсё-такі вострая форма, калі яна не выклікана глыбокім зместам, становіцца знешнім прыёмам, які тоіць у сабе небяспеку чыстага, не падначаленага нікай мэце эксперыментатарства. Яна можа стаць спрыяльнай асновай для перайманьнасці на шкоду вялікім творчым праблемам. Такая думка прыходзіць, напрыклад, калі глядзіш работы Вейка Лехтаваара «3 і 2+2», «Адкрыццё», «Выезд і прыезд». Але там, дзе пачуццё меры не здраджвае мастаку, ён стварае дзівосную, поўную гармоніі і тонкага густу рэч («Мюкене»).

Нам бліжэй творы Войта Вікайнена, мастака чыстага, паэтычнага таленту, які добра адчувае колер і ўмее ўздзейнічаць ім на гледача («Патрыярхальныя статуі», «Мая дзяўчынка», «Вуліца Анны»). Канечне, гэта не мае нічога агульнага з той славутай «удзячнай графікай», якая дае гледачу гатовы «злепак» убачанага.

Майстэрства, з якім мастак дасягае дзівоснага адчування каляровай гармоніі, выводзіць твор за рамкі простай дэкарацыйнай плямы; мастак шукае ўнутранай гармоніі вобразаў і знаходзіць яе.

Недзе на раздарожжы складаных пошукаў колеру і формы знаходзіцца Рэйе Коскела, мастак, які здолеў ва ўсіх чатырох работах, прадстаўленых на выстаўцы, быць розным, новым, але заўсёды змястоўным («Ткачыха», «Вялікодны агнец», «Вялікая скрыпка», «Дрэва-дом»).

Замілаванасць няхітрым вясковым укладам, цяга да самабытных народных вобразаў вызначаюць работы мастакоў Тапані Лемінкяйнен («Прадаўцы піражкоў», «На рынку»), Хелмі Куусі («Пасля лазні»), Ауне Мікокен («Карунішчыца»), серыю літаграфій Хілка Сілвескоскі і інш.

Родная зямля, якую так добра ведаюць і адчуваюць фінскія мастакі, прырода краіны, яе людзі, звычаі—усё ў іх полі зроку. Змрочную аднастайнасць «чорных» пейзажаў Вілха Аскола змяняюць на выстаўцы яркія фарбы прыроды ў лістах Тапіо Хайлі.

Суровай і непрыступнай паўстае прырода Фінляндыі ў творах ТойміКівіхар'ю («Затор», «Зімовая рака»), Хелмі Куусі («Замёрзлае возера»), Алаві Руюпе («Балоцістае месца»). Гэта і абумоўлівае тую суровую стрыманасць вобразаў людзей, якія жывуць тут, — плоць ад плоці гэтай зямлі—як, напрыклад, у творах Тапіо Тапіаваара («Асваенне глухамані», «Развітанне») і іншых.

У цэлым выстаўка пакідае прыемнае ўражанне. У работах фінскіх мастакоў графікаў выразна адчуваюцца пошукі сродкаў эмацыянальнага і інтэлектуальнага выказвання ідэй сучаснасці, глыбокае пранікненне ва ўсе сферы жыцця свайй краіны.

С. ПЕТЭРСОН.

Тапіо ТАПІАВААРА. Асваенне глухамані.

НАШЫ ГОСЦІ З ХЕЛЬСІНКІ

Марыон Рунг.

Арта Норас.

Кайя Хелд і Лауры Лехто.

ПАЗНАЁМЦЕСЯ— ФІНСКІ СТЫЛЬ!

НА ВЫСТАЎЦЫ АРХІТЭКТУРЫ І ДЫЗАЙНА

Сярод многіх цікавых мерапрыемстваў Дзён фінскай культуры ў Мінску прыцягвае ўвагу выстаўка архітэктуры і дызайна. Архітэктурная і мастацка-канструктарская творчасць прадстаўлены ў адной зале, можна сказаць, у агульнай кампазіцыі. Напэўна, гэта выпадковасць, таму што фармальнага адзінства паміж імі няма, але выпадковасць прыемная. Паралельнасць экспазіцый пашырае гарызонты знаёмства, памагае адчуць лагічныя сувязі паміж рознымі відамі творчасці, адчуць своеасаблівы фінскі стыль.

Архітэктура прадстаўлена работамі апошняга дзесяцігоддзя. Гэта грамадскія і адміністрацыйныя будынкі, прамысловыя прадпрыемствы, жылыя дамы. Яны розныя і па канструкцыях — цагляныя, буйнаблочныя, падвясныя. Усе яны пасвойму выдатныя і ўсім уласцівы агульныя асаблівасці фінскай архітэктурнай школы.

Агульнавядома павага фінаў да прыроды. У фінскіх архітэктараў культ прыроды выяўляецца ў культурным стаўленні да рэльефу і ландшафту, у пошуках кампазіцыі і форм, якія адпавядаюць дадзенаму пейзажу. Цяжка вылучыць найбольш характэрную работу, але мне асабліва спадабаўся жылы раён Сувікумпу ў Тапіоле (прыгарад Хельсінкі), які спраектаваны Р. Паатэлайненам. Будынак спускаецца па ўзгорку, паўтарае і падкрэслівае яго профіль. Дзевяціпавярховы на вяршыні, ён прыступкамі змяншаецца да трох паверхаў ля падножжа.

Фінскія архітэктары не любяць сіметрыі. Сіметрыя чужародная хаосу скал, дзікай прыгажосці абрываў, сіметрыя адсутнічае ў кампазіцыі ансамбляў і комплексаў, вельмі рэдка ўбачыш адбітак сіметрыі на фасадах будынкаў. Гэта дасягаецца рознымі сродкамі—фармальнымі і канструкцыйнымі, падборам матэрыялаў. Кантраст рознафактурных плоскасцей, аб'яднанне панеляў з неабліцаваным бетонам, уключэнне ў кампазіцыю элементаў спрадвечнага ландшаф-

«І БАРАЦЬБА З САМІМ САБОЙ, І БАРАЦЬБА ЗА ІНШЫХ»

Некалькі слоў пра сучасную фінскую лірыку

Як бы ні гаварылася аб умацаванні літаратурных сувязей з іншамоўнымі суседзямі і аб узаемадзеянні літаратур, а так званы «моўны бар'ер», побач з іншымі, усё яшчэ застаецца сур'ёзнай перашкодай на шляху непасрэдных літаратурных кантактаў і аператыўнага ўзаемадзеяння літаратур. Літаратура колькасна невялікіх народаў, нашых замежных суседзяў, і асабліва літаратура сучасная, па гэтай і шэрагу іншых прычын нашаму шырокаму чытачу яшчэ мала вядома. Гэта з поўным правам можна аднесці і да сучаснай фінскай паэзіі.

А між тым, нават пры першым азнаямленні з ёй, сучаснай паэзіяй краіны Суомі, праз анталогіі і перакладныя выданні на іншыя мовы-пасрэднікі, прыходзіш да высновы, што лірыка ў Фінляндыі ў яе асноўных відах, і асабліва лірыка філасофска-грамадзянскага гучання, стаіць на вельмі высокім узроўні.

Выдатнымі прадстаўнікамі сучаснай фінскай паэзіі з'яўляюцца старэйшыя пісьменнікі гэтай краіны Арва Турціайнен і Эльві Сінерва.

Арва Турціайнен нарадзіўся ў 1904 годзе непадалёку ад Хельсінкі. Бацька пісьменніка, кравец па прафесіі, прымаў актыўны ўдзел у сацыялістычным рабочым руху, а ў грамадзянскую вайну 1918 — 1919 гг. са зброяй у руках змагаўся ў рабочым атрадзе супроць белагвардзейскай арміі. Пасля неаднаразова падвяргаўся рэпрэсіям.

З самага маленства сын рабочага-рэвалюцыянера выхоўваўся ў атмасферы рэвалюцыйнай барацьбы фінскага рабочага класа. Скончыўшы сярэднюю школу ў Хельсінкі, Арва Турціайнен вывучае журналістыку ў вышэйшай эканамічнай школе фінскай сталіцы і адначасова зарабляе на пражыццё практыкай у зубнога тэхніка. Па сканчэнні эканамічнай школы ён некаторы час супрацоўнічае ў левым сацыялістычным друку і спрабуе свае сілы ў паэзіі. Яго публіцыстычныя вершы гэтага перыяду, сабраныя ў першым зборніку «Паварот» (1936), характэрны баявымі антываеннымі настроямі.

У 1937 годзе выходзіць з друку яго вялікі раман «Жалезны кулак», напісаны, па прызнанні пісьменніка, «па загадзе свайго сумлення і па просьбе сумленнай рэвалюцыйнай часткі фінскага пралетарыяту». У 1939 годзе Турціайнен выдае другі зборнік вершаў «З-пад хмар». У 1944 — 1945 гг. зборнікі паэзіі «Я вярнуўся дадому» і «Песня ў крузе муроў і жалеза»; абедзьве кнігі з'яўляліся як бы справаздачай пісьменніка-рэвалюцыянера за чатыры гады вайны, праведзеныя ў зняволенні ў канцэнтрацыйных лагерах і турмах. Пасля выхаду ў свет у 1946 годзе выкрывальніцкага рэпартажу «Чалавек № 503/42» пісьменнік не знаходзіць больш у сваёй краіне ні выдаўцоў, ні перыядычных выданняў, якія друкавалі б яго «падрыўныя» творы. І тут на дапамогу пісьменніку прыходзіць выдавецтва Камуністычнай партыі Фінляндыі, якое ў 1950 годзе выпускае «Плывучы буй-званок» — сумесны зборнік вершаў А. Турціайнена і прагрэсіўнай фінскай паэтэсы Эльві Сінерва. І калі да 50-годдзя пісьменніка тым жа выдавецтвам быў выдадзены вялікі том лірыкі паэта пад назвай «Песня часу і песня любові», а праз год — паўторнае выданне выбраных вершаў — зборнік «Я люблю», тады толькі і буржуазная літаратурная крытыка і афіцыйныя ўлады вымушаны былі прызнаць у асобе Арва Турціайнена выдатнага нацыянальнага паэта.

Эльві Сінерва нарадзілася ў 1912 годзе ў сям'і бляхара. Яна вядома ў сваёй краіне і па-за яе межамі як паэтэса-лірык, як аўтар шматлікіх зборнікаў апавяданняў, раманаў і аповесцей, драматург і крытык. У мінулую вайну яна, як і А. Турціайнен, была рэпрэсіравана. Вярнуўшыся ў 1945 годзе з канцлагера, паэтэса адразу ўключаецца ў актыўную грамадскую дзейнасць, узначальвае антываенны дэмакратычны фронт жанчын Фінляндыі, выступае на мітынгах і сходах, многа піша.

Калі ў канцы 50-х гадоў наш народны паэт Максім Танк у складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў наведаў Фінляндыю і, будучы ў Хельсінкі, сустракаўся з прадстаўнікамі фінскай літаратуры і мастацтва, А. Турціайнен і Э. Сінерва падаравалі яму анталогію фінскай паэзіі з надпісам: «Максіму Танку — паэту Беларусі ад паэтаў Суомі. Пацiснем рукі — і пазнаёмімся».

Я з вялікай прыемнасцю пазнаёміўся сам і праз свае пераклады хачу таксама пазнаёміць маіх суайчыннікаў з трапяткой, сапраўды хвалюючай чалавечнай паэзіяй гэтых фінскіх паэтаў. Праца над перакладамі таленавітых іншамоўных твораў дае перакладчыку не толькі эстэтычнае задавальненне, але, як і любое сутыкненне з высокай літаратурай, у нечым вельмі істотным творча узбагачае яго. І адкрывальнік невядомых дасюль скарбаў не можа не сказаць за гэта шчырае дзякуй першастваральнікам гэтых скарбаў. А яны, першастваральнікі, сваім грамадзянскім і паэтычным крэда лічаць, што быць паэтам значыць «пастаянна весці бой за лепшы лад на свеце». Гэта ж, як сцвярджае ў адным са сваіх вершаў Арва Турціайнен, ні што іншае, як «І барацьба з самім сабой, і барацьба за іншых».

Язэп СЕМЯЖОН.

Арва ТУРЦІАЙНЕН

У ВОКАМГНЕННЕ КОЖНАЕ

У вокамгненне кожнае дзе-небудзь
на небе днее
і ўзыходзіць сонца,
у вокамгненне кожнае дзе-небудзь
пад ветрам на лугах буяюць травы,
у вокамгненне кожнае дзе-небудзь
з куста на куст пералятаюць птушкі
і свістам, цёхканнем і кукаваннем
спяваюць гімн вясне.
У вокамгненне кожнае дзе-небудзь
цудоўнае жыццё.

1950 г.

НЯЗМЕННЫ ДРУГ

Ёсць у мяне нязменны друг.
Дзе б я ні быў
мы з ім удвух,
нібы блізняты-спарышы—
два сэрцы аб адной душы.

І ён, і я,
і мы абое
адзіныя ў адным—любові.

І ёсць па сэрцу,
па душы
таварышы—
настаўнікі, апекуны нас абаіх.
Усе яны
адзіны ў ісціне сваёй:
наш свет трымаецца на ёй.

Упоравень з плячом сяброў
іду я
і мая любоў,
і верым, што па нашых ступнях
уступіць свет у дзень наступны.

1955 г.

РОЗДУМ

Апоўдні пагодным асеннім днём

Як стала раптоўна
і хмарна, і душна, і грымнула дзесьці.
Адкуль і куды наплывае,
дзе зрынецца груз навальніцы!
Як быццам люстэркі
прасветаў нябёс і абводненай сушы
гуляюць у зайчыкі—
хто каго першы асленіць.
Як быццам бы звон велізарны
на самым экватары поўдня,
язык разгайдаў
і раскаціста бомкнуў у небе,
а рэха, схапіўшы аберуч той гул
і люстэркі,
жахнула адна аб адну —
аж блiснулі асколкі.

Нібыта наш свет
у вар'яцкай гульні з бліскавіцай
паўней адлюструецца
ў безлічы дробных асколкаў.

1955 г.

Эльві СІНЕРВА

МАЯ РАДАСЦЬ

Я насіла на сэрцы цяжар, і пад ім,
як дзіця, амярцвела яна, мая
радасць.
Кім была я для іх!
Адшчапенцам, рабыняй,
нейкім нумарам лагерным, ценем,
якому
ні прыстання, ні дому,
ні родных, ні блізкіх,
і ні мужа, ні брата,
ні нават дзіцяці
не дазволена бачыць—
жывой пахавана.
Але вецер у кронах разлапістых сосен,
што ўначы закалыхваў вавёрак
па гнёздах,
мне вяртаў маю радасць—
радасць зерня пасеву азімага ў глебе,
радасць маці свайму першаку
і, нарэшце,
проста радасць жыцця.

Вецер веку—вяшчун перамен
у надвор'і,
добры пастыр і хмарнай і яснай пагоды
мне вярнуў маю радасць.

1950 г.

ФІНСКАЯ БАЛАДА

Нарадзілася зімой
дзевачка ля мора,
не на радасць і самой,
і бацькам на гора.

Што ж рабіць! Няхай жыве,
ловіць рыбку ў місе.
Цераз тыдзень у царкве
ахрысцілі Ліссі.

З году ў год у лёдастаў
ёй плясці мярэжы.
І не раз яе пытаў
вецер на ўзбярэжжы.

Ну, пятунія, каму ж
знойдзецца падкова!
Хто ж твой будзе рулны муж,
служка рыбакова!

Неўзабаве, як з вады
ўюн—вазьмі з'явіся,
нейкі вісус малады
закахаўся ў Ліссі.

Ах, мядовы месяц май,
месяц лоўлі, гону—
ветравей! Глядзі, трымай,
Ліссі, ветрагона.

Не ўтрымала. Не прыпіп,
як луска к мярэжы...
Толькі ўздыхі, толькі ўскліп
чутны на ўзбярэжжы.

Мора стогне. Дзе ж ты, дзе,
Ліссі маладая!
Толькі лодка на вадзе,
а вада нямая.

1940 г.

СУСТРЭЧА З ПАЎНОЧНАЙ ГРАЦЫЯЙ

Два дні ля ўваходу ў Мінскі Дом мадэляў было людна. Мінчане хацелі пазнаёміцца з работамі фінскіх мадэльераў. Зразумела, не ўсе змаглі папасці на прагляды, бо дэманстрацыйная зала Дома мадэляў не вельмі вялікая, а аматараў моды шмат. Таму для тых, хто не папаў на прагляд, прапануем гэты невялічкі рэпартаж.

Уявіце сабе, што вы ўваходзіце ў элегантную дэманстрацыйную залу, садзіцеся ў мяккае, утульнае крэсла, раскрываеце блакнот, каб рабіць замалёўкі... Гучаць першыя акорды аркестра, і перад вамі сем фінскіх грацый — сем прыгожых, стройных дзяўчат, якія дэманструюць творы фінскіх мастакоў касцюму.

З першых жа хвілін вы разумееце, што фінская жанчына вельмі дзелавая: у модзе ўсё лаканічнае, простае. Лініі крою, пры дапамозе якіх ствараюцца сілуэт і форма, арганічна ўваходзяць у кампазіцыю, простых вытачак амаль няма, іх хаваюць у гарызантальныя альбо вертыкальныя лініі, якія праходзяць праз увесь гарнітур. Фінскія мастакі аддаюць перавагу стрыманым цёмна-сінім, чорным, шэрым, карычневым тонам, але не адмаўляюцца і ад яркіх колерных спалучэнняў, асабліва ў аздзелцы.

Фінскае надвор'е даволі суровае, з мора часта дзьмуць халодныя вятры з дажджом і снегам. Таму натуральна, што мадэльеры вялікую ўвагу ўдзяляюць асеннім вонратцы, плашчам, дэмісезонным паліто, спартыўным гарнітурам.

Вельмі прыгожыя ў іх скураныя паліто, аздобленыя футрам, плашчы са штучных матэрыялаў, курткі.

Цікава аздабляюць фінскія мастакі свае гарнітуры рознымі ўпрыгожваннямі, паясамі, спражкамі, мастацкай строчкай — гэта надае мадэлі асаблівую прывабнасць, элегантнасць, сучаснасць. Вельмі смела ўводзяць яны ў жаночы сілуэт штаны. Гэты зусім новы элемент жаночага адзення фінскія мадэльеры тактоўна спалучаюць з паліто, жакетам, кароткай сукенкай.

У спрэчцы паміж «міні» і «максі» фінскія мадэльеры займаюць, калі можна так сказаць, нейтральную пазіцыю. На праглядзе амаль не было ні «чыстых» «міні», ні «максі». Даўжыня спадніц сярэдняя — крыху ніжэй каленяў. Зразумела, гэта патрабуе вялікай увагі да абутку. Паўсядзённы жаночы абутак фіны прапануюць на ўстойлівым прамым абцасы, для ўрачыстых, вячэрніх гарнітураў — на даволі высокім і тонкім.

Шкада, што мы амаль не ўбачылі вязаных альбо пашытых з футра шапак, якія, як мы ведаем, вельмі распаўсюджаны ў Фінляндыі. Шкада, што недастаткова было гарнітураў для заняткаў спортам, асабліва зімовым. Тут, відаць, мы маглі б таму-сяму павучыцца ў фінскіх мастакоў.

Увогуле ж дэманстрацыя фінскіх мадэляў была вельмі цікавая і карысная.

Т. БЕЛАВУСАВА.

ту—гэта, можна сказаць, прынцып. Эстэтычныя вартасці будынка прыводзяцца ў адпаведнасць з хараством навакольнай прыроды, а ў прыродзе ўсё проста, змястоўна, функцыянальна.

Фіны мала будуюць шматпавярховых будынкаў. Гэта натуральна—палавіна насельніцтва жыве ў невялікіх пасёлках і вёсках. У асноўным праектуюцца будынкі ў адзін—тры паверхі. Яны ніжэй соснаў, якія іх акружаюць. Таму вельмі цікавая 13-павярховая ратуша, якая спраектавана архітэктарам А. Ерві для грамадскага цэнтра ў Тапіола. Да ратушы прымыкаюць магазіны, побач ляжыць велізарны дэкаратыўны басейн, які абступаюць будынкі тэатра, спартыўнага басейна, царквы. Усё разам уяўляе ўзор выдатных прапорцый, высокага майстэрства.

Вялікія дасягненні фінаў у галіне мастацкага мадэліравання дэманструе выстаўка дызайна. Фінская школа дызайна мае сусветную вядомасць, і пазнаёміцца з ёй вельмі цікава. Праўда, экспазіцыя дызайна не такая прадстаўнічая, як хацелася б, але яна выяўляе тэндэнцыі і паказвае ўзровень прамысловай вытворчасці рэчаў шырокага ўжытку. Зараз у Фінляндыі мастацкім канструяваннем займаюцца 700 чалавек. Гэта не так мала, як можа здацца. Галоўная якасць экспанатаў — функцыянальнасць і эстэтычная цэласнасць, а галоўная асаблівасць — нейтральная знешнасць. Фіны лічаць, што чым менш рэч кідаецца ў вочы, тым лепей. Тым не менш, два экспанаты прыцягваюць агульную ўвагу. Першы—электрычная печ для невялікай «сауны»—лазні, другі — шарападобнае крэсла, якое нагадвае дупло. Крэсла прызначана для бібліятэк і валодае цудоўнай гукаізаляцыяй. Як толькі сядзеш у глыб утульнай сферы, шум крокаў і гаворка сотні наведвальнікаў выстаўкі становяцца нячутнымі. Наогул фінская мэбля заслугоўвае асаблівай увагі. Яна зручная, лёгкая і недарагая. Лакіраванай і паліраванай мэблі на выстаўцы няма, прадстаўлены ўзоры толькі пластмасавых і клееных крэслаў, табурэтак, сталоў. Прычына, відаць, у тым, што тэхналогія іх вырабу больш індустрыяльная і сучасная. Выклікае цікавасць крэсла для студэнцкіх інтэрнатаў, якое збіраецца з некалькіх дэталяў і дзвюх лёгкіх падушак.

Прыемнае ўражанне робяць спартыўныя тавары, інструмент для лесарубаў, маляўнічыя кухонныя наборы, штампаванае шкло і пластмасы, упакоўка.

Экспазіцыя дызайна праходзіць на фоне фотаздымкаў, якія каменціруюць ужыванне кожнага прадмета і ў нейкай меры знаёмяць з бытам фінаў.

К. ТАРАСАЎ.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Споўнілася пяцьдзесят гадоў вядомаму беларускаму драматургу-камедыёграфу Андрэю Макаёнку. З поўднем веку яго сардэчна павіншавалі сябры-пісьменнікі. У прывітальным адрасе, накіраваным юбіляру праўленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі, гаворыцца:

«Дарагі Андрэй Ягоравіч!

У дзень Вашага слаўнага 50-годдзя прыміце ад нас, Вашых сяброў і таварышаў па літаратурнай працы, шчырае сардэчнае прывітанне і найлепшыя пажаданні.

Вы прыйшлі ў літаратуру, маючы значны жыццёвы багаж, здабыты на цяжкіх франтавых дарогах. Пасля Вялікай Айчыннай вайны былі настаўнікам, некаторы час займалі адказныя камсамольскія і партыйныя пасады.

Першымі аднаактовымі п'есамі, што з'явіліся з-пад Вашага пяра, Вы заявілі аб сабе як аб таленавітым драматургу. Гэты жанр літаратуры стаў любімым і галоўным у Вашай творчасці.

Пастаўленыя на многіх сцэнах тэатраў нашай краіны Вашы п'есы «Выбачайце, калі ласка!», «Лявоніха на арбіце» расказалі нашым гледачам аб важных праблемах, якія ўзнiклі ў жыцці пасляваеннай калгаснай вёскі.

Вы вядомы і як кінадраматург. Па Вашым сцэнарыі пастаўлены фільм «Шчасце трэба берагчы», цёпла сустрэты крытыкай і гледачамі.

У апошні час шмат сіл і старання Вы аддаеце рабоце літаратурна-мастацкага часопіса «Неман», галоўным рэдактарам якога з'яўляецеся.

Нельга не адзначыць і Вашу добрую актыўнасць у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі.

Жадаем Вам, дарагі Андрэй Ягоравіч, новых цікавых п'ес, моцнага здароўя, шчасця ў жыцці».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», далучаючыся да гэтых слоў прывітання і пажаданняў, таксама горача віншуе юбіляра і зычыць яму доўгіх гадоў жыцця і багатага творчага плёну.

Іван ШАМЯКІН

ПАРТРЭТ ЧАЛАВЕКА, ДРАМАТУРГА, СЯБРА

АНДРЭЙ Макаёнак расказвае пра такі выпадак са сваёй ваеннай біяграфіі.

Ён быў у вядомым Крымскім дэсанце, на Керчанскім паўвостраве. Там яго раніла. Але яму пашанцавала, як нямногім з таго трагічнага дэсанта, — удалося пераправіцца на Каўказскі бераг, у франтавы шпіталь.

Рашэнне галоўнага хірурга ва ўмовах, калі навакол сотні параненых, калі няма часу доўга задумвацца над кожным, кароткае, простае: на аперацыйны стол. Суровы прысуд: ампутацыя абедзвюх ног. Можна ўявіць, што адчуў чалавек ва ўзросце дваццаці аднаго года пасля такога прысуду — чалавек з фантазіяй, поўны душэўнай энергіі, высокіх парыванняў, імкненняў! Застацца без ног, калекам на ўсё жыццё... Але ўрач ніжэйшага ранга, які за двое сутак паспеў палюбіць жыццястойкага, вясёлага хлопца, што, нягледзячы на цяжкае раненне, знаходзіў сілы жартаваць, шапнуў Андрэю: «Не згаджайся на ампутацыю. Гангрэны няма. Ногі можна ўратаваць. Няхай эвакуіруюць у тылавы шпіталь».

Атакуючы незадоўга да свайго ранення нямецкія пазіцыі, Андрэй зняў з забітага нямецкага афіцэра парабелум і, як памятны трафей, прывёз яго ў палявой сумцы ў шпіталь разам з выпіскамі з філосафаў і ўласнымі замалёўкамі. Калі прыйшлі ўрачы і санітары з насілкамі, каб забраць яго ў аперацыйную, Андрэй паказаў ім парабелум.

У шпіталі ўзняўся вэрхал — ЧП: афіцэр, камісар роты пагражае пісталетам, абараняючы... свае ногі. Збеглася ўсё начальства. Угаворы, пагрозы, хітрасці — нічога не памагло: малодшы палітрук быў непахісны. І ніхто не адважыўся адняць у яго зброю.

Галоўнаму хірургу, напэўна, спадабалася такая своеасаблівая мужнасць маладога чалавека, і ён загадаў тут жа, на самалёце, разам з паранеымі генераламі, адвезці яго ў тылавы шпіталь. Ногі былі ўратаваны.

Амаль за трыццаць гадоў пасля таго яны, гэтыя ногі, стапталі безліч сцежак і на роднай беларускай зямлі, і на Каўказе, і ў В'етнаме, і ў Афрыцы, і ў Амерыцы — амаль на ўсіх кантынентах.

Я прыгадаў гэты выпадак таму, што ў ім асабліва ярка выявілася галоўная рыса макаёнкаўскага характару—цвёрдасць, непахіснасць, моцная воля, мэтанакіраванасць. Такім чалавекам ён застаўся на ўсё жыццё, і жыццё гартавала яго характар.

Сялянскі хлопец, актыўны вучань — удзельнік мастацкіх гурткоў, курсант, палітработнік, пасля ранення — настаўнік у горным азербайджанскім сяленні ў цяжкія гады вайны, сакратар райкома і гаркома камсамола, работнік райкома партыі, народны суддзя, журналіст і — драматург з усесаюзным імем—такі шлях за паўстагоддзя жыцця.

Чалавек па прыродзе таленавіты, Андрэй Макаёнак не адразу выбраў цярністы шлях драматурга і ва ўсялякім разе ніколі — ні ў маладыя гады, ні тады, калі атрымаў усеагульнае прызнанне, не іграў пісьменніка, як гэта робяць некаторыя з нашых калег, красуючыся і ўзвышаючыся над «смяротнымі». У жыцці Андрэй проста жыве, шырока, весела, прыгожа, і заўсёды ў самой гушчы народа, сярод тых людзей, якія рухаюць прагрэс грамадства.

Але з яго расказаў мне вядома, што любоў да тэатра, да ролі акцёра ў яго жыла са школьных гадоў. Яму хацелася стаць акцёрам, і я перакананы, што акцёр з яго быў бы не ардынарны. Вопытныя майстры сцэны ў Мінску, Маскве, Кіеве з захапленнем адзываюцца аб тым, як Макаёнак чытае свае камедыі перад калектывамі тэатраў. Усе, хто чуў, як ён чытае, трымаюцца тае думкі, што мала хто з драматургаў умее так чытаць. Андрэй, па сутнасці, не чытае, ён іграе ўсе ролі, мужчынскія і жаночыя, станоўчыя і адмоўныя, сваіх камедый.

Спрабаваў малады Макаёнак свае сілы і ў жывапісе. Не ведаю, што ў яго атрымоўвалася раней, гэты чалавек ніколі нічога не захоўвае — ні запісаў, ні малюнкаў, ні чарнавікоў. Але вісіць у яго пакоі адзіны графічны аўтапартрэт. Андрэй напісаў сябе такім, якім яго вельмі рэдка бачаць толькі самыя блізкія сябры, — у глыбокай задуме, у смутку. Я кожны раз захапляюся ў гэтым аўтапартрэце ўменнем аўтара некалькімі рысамі перадаць настрой, характар. Шкадую, што цяпер Андрэй больш не бярэ ў рукі графічны аловак, пэндзаль. А можа гэта і добра — не распыляць увагу, творчую энергію, засяродзіцца на тым відзе мастацтва, дзе адчуваеш, што можаш дасягнуць найбольшых поспехаў? Агульнапрызнана, што ў асобе Макаёнка беларуская драматургія мае дастойнага паслядоўніка Янкі Купалы і Кандрата Крапівы.

Талент драматурга ў Андрэя Макаёнка рэдкі, выключны. Сапраўдны талент увогуле рэдкасць, пра гэта казаў яшчэ У. І. Ленін. Талент камедыйны, сатырычны — з'ява яшчэ больш рэдкая, і пры агульным росце талентаў ва ўсіх галінах мастацкай творчасці сатырычныя таленты выяўляюцца не часта, ва ўсялякім разе не часцей, чым раней. І — на вялікі жаль—гаворачы з усіх трыбун палымяныя словы аб неабходнасці гумару і сатыры, мы, рэдактары і крытыкі, не так ужо шырока адчыняем перад гэтым жанрам дзверы.

У Андрэя Макаёнка талент гумарыста, сатырыка вельмі натуральны, прыроджаны, адточаны багатым жыццёвым вопытам. Драматург смяецца не толькі тады, калі зачыняецца ў кабінеце і садзіцца за рабочы стол, пачынае выдумляць камічныя сітуацыі, характары, сцэнічныя «хохмы». Не, ён смяецца кожны дзень — дома, у гасцях, у аўтобусе, на працы, на нашых пісьменніцкіх пасяджэннях.

Ёсць у мяне чалавечыя слабасці, і Андрэй, не ўзіраючы на наша даўняе сяброўства, бязлітасна і дасціпна высмейвае іх, гэтыя слабасці, ды яшчэ падбівае жонку маю і сяброў пасмяяцца. У пачатку бывае не вельмі прыемна, але, калі заставацца аб'ектыўным і самакрытычным, то не можаш не ўбачыць, што смех гэты, сяброўскі, добразычлівы, памагае табе пазбавіцца ад некаторых заган, асабліва набытых ва ўмовах нашага складанага пісьменніцкага жыцця.

Грашым мы часам у сябе ў Саюзе пісьменнікаў некаторымі бюракратычнымі захапленнямі. І Макаёнак бадай адзіны, хто смела, не ўзіраючы на рангі кіраўнікоў, высмейвае гэтыя захапленні. Смяецца ён не недзе ў кулуарах рэдакцый ці ў кафэ за столікам, а ў вочы ўсім нам. Безумоўна, не кожнаму гэта падабаецца, але ўсіх прымушае задумацца і ў выніку — смеючыся, мы развітваемся з тымі захапленнямі, якія часам скіроўваліся не на карысць справы, а на тое, каб паказаць, як старанна мы працуем. Смех яго асабліва дзейсны яшчэ і таму, што ў Андрэя ёсць выдатны саюзнік, чалавек з выключна тонкім адчуваннем гумару—Максім Танк.

Пры ўсім — без перабольшання скажам — магутным таленце шлях Андрэя Макаёнка ў драматургіі, мякка кажучы, не быў усеяны ружамі. А калі і кідалі ружы, то часта без пялёсткаў—адны калючыя шыпы.

І зараз яшчэ, праз многа год, у літаратурна-мастацкіх колах расказваюць як вясёлую прыгоду, як анекдот: адзін таварыш, які ў той час трымаўся за руль культуры, спалохаўся да шоку, прачытаўшы «Выбачайце, калі ласка!», і гатовы быў абвясціць камедыю крамольным творам. Але «крытык» хутка мусіў змоўкнуць, бо неўзабаве пачалося трыумфальнае шэсце гэтага твора — лепшага ў савецкай камедыяграфіі: «Выбачайце, калі ласка!» паставілі больш за дзвесце тэатраў, п'еса была перакладзена на ўсе мовы саюзных рэспублік, выйшла на сцэнічныя падмосткі Польшчы, Балгарыі.

Чым быў абумоўлены такі поспех камедыі? Па-першае, надзвычайнай сур'ёзнасцю тэмы, якую ўзяў аўтар, праблем, якія ён паставіў перад гледачом. Драматург загаварыў пра самае жыццёвае — пра хлеб, якога тады, васемнаццаць год назад, не хапала, і пра тыя праблемы, без вырашэння якіх цяжка было вырасціць хлеба больш. Хто мог застацца абыякавым да хлеба?

Па-другое, расказаў пра ўсё гэта аўтар весела, жыццярадасна, бязлітасна выкрываючы сродкамі сатыры тых, хто перашкаджаў рашэнню важнейшых праблем, і з іскрыстым гумарам рысуючы характары станоўчых герояў.

Задача кожнага пісьменніка не проста праінфармаваць чытача, гледача аб той ці іншай, няхай і значнай, цікавай падзеі, а стварыць жыццёва-праўдзівыя сацыяльныя тыпы, характары. Персанажы «Выбачайце, калі ласка!» са сцэны пайшлі ў жыццё. Я не аднойчы радаваўся і нават па-творчаму зайздросціў Макаёнку, калі ў самых глыбінках — у калгасах, у райцэнтрах чуў кароткія і вычарпальныя характарыстыкі канкрэтным людзям: «Калібераў», «А гэта Моцкін», «Ну, гэты — хоць круць-верць, хоць верць-круць», — і слухачы ведалі, аб кім ідзе размова і весела смяяліся.

Ёсць яшчэ адзін крытэрый высокай вартасці твора сацыялістычнага рэалізму, яго сацыяльнай значнасці, актуальнасці — твор нацэльвае ўвагу грамадскасці на неабходнасць вырашэння тых ці іншых пытанняў эканомікі, культуры, якія пастаўлены жыццём, яго няспынным рухам. Прайшоў год, як «Выбачайце, калі ласка!» шырока пайшла ў тэатрах — і аб тых жа праблемах вялася сур'ёзная размова на Пленуме ЦК КПСС.

У гэтым плане цікавая гісторыя «Лявонiхі на арбіце». Камедыя параўнаўча лёгка прайшла на сцэну Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і была цёпла сустрэта гледачамі, тэатральнай грамадскасцю.

Цікавая дэталь: спектакль здаваўся ў дзень палёту першага чалавека — Юрыя Гагарына — у космасе, якраз раніцой, калі касманаўт выйшаў на арбіту. Недзе ў сярэдзіне было перапынена сцэнічнае дзеянне, і Зінаіда Браварская аб'явіла гэтую радасную навіну. Уздым у зале быў надзвычайны. Пачалі іграць далей, і Барыс Платонаў, які іграў Лявона, у рэпліку «Мая Лушка выйшла на арбіту» дадае: «як Гагарын». Шчыра кажу, ніколі і нідзе, ні ў адным тэатры, ні на адным сходзе, я не чуў такога грому апладысментаў, як пасля гэтых слоў. Здавалася, узарвецца столь залы.

Вобразна кажучы, камедыі быў дадзены касмічны старт.

Але — дзіўная рэч — твор, так горача прыняты гледачамі, быў холадна сустрэты літаратурнымі крытыкамі. Некаторыя з іх, дарэчы, непавярхоўныя людзі, разумныя, да думкі якіх мы прыслухоўваемся, лічылі, што праблематыка твора надуманая, што калгасная рэчаіснасць прыўкрашана, што, маўляў, няма яшчэ такіх Лушак і такіх канфліктаў і г. д. Пры гэтым чамусьці ігнаравалі другую калізію, звязаную з вобразам Глуздакова, які для таго часу быў бясспрэчным адкрыццём.

Прайшоў час — і што ён выявіў? Безумоўна, тое, што вышкі, з якіх

Аўтар п'есы — Адрэй Макаёнак

Сотні тэатраў краіны ігралі і іграюць п'есы А. Макаёнка. З творчых маршрутаў яго камедый мы выбралі тры. На першым здымку—сцэна са спектакля «Выбачайце, калі ласка!» ў Дзяржаўным акадэмічным тэатры драмы Літоўскай ССР. Побач — здымак, на якім вы бачыце артыстаў сонечнай Туркменіі ў камедыі «Лявоніха на арбіце» (Туркменскі дзяржаўны тэатр драмы імя Маланепеса). А зусім нядаўна Беларускі тэатр імя Я. Коласа ў Віцебску паказаў прэм'еру новай камедыі А. Макаёнка «Трыбунал» (трэці здымак). Рэжысёр — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі, мастак — народны мастак БССР Я. Нікалаеў, кампазітар — Я. Касалапаў. У ролі Цярэшкі Калабка выступаюць заслужаны артыст рэспублікі І. Матусевіч і акцёр Г. Дубаў, яго жонку Паліну іграе заслужаная артыстка БССР З. Канапелька.

глядзелі крытыкі, былі залішне нізкія, недалёка з іх было відно, і не глыбока аналізаваліся працэсы, тэндэнцыі ў калгасах. А гарызонт драматурга быў шырокі, глядзеў ён глыбока і бачыў больш за сваіх калег-крытыкаў.

Пасля «ЛявонІхі» ў Макаёнка была працяглая — некалькі год — творчая паўза, ён аддаваў увесь час рэдагаванню «Немана», паставіўшы мэту: зрабіць яго лепшым часопісам. Але няма сумнення, што і ў гэтыя гады у драматурга ішла напружаная праца — тая, якая нікому іншаму не бачна, якую мы ўмоўна называем вывучэннем жыцця, творчымі пошукамі і г. д.

Будзем лічыць, што ў выніку гэтых пошукаў Макаёнка ўрэшце «прарвала»: за кароткі час, за нейкія два гады, ён стварае тры камедыі, кінасцэнарый, сёння (выдам сакрэт) на стале ў яго новая п'еса, амаль гатовая. Але справа не ў колькасці. Усё, што выйшла з-пад пяра драматурга, па-ранейшаму, па-макаёнкаўску, вострае, вясёлае і яшчэ больш, чым папярэднія рэчы, глыбокае па думцы, па філасофскім асэнсаванні жыцця. Гэтымі якасцямі ў прыватнасці вызначаецца бліскучая, на думку ўсіх, хто яе чытаў, камедыя «З кірмашу». Гэта той твор, які памог бы людзям, смеючыся, пахаваць многія памылкі і заганы мінулага. Можна толькі пашкадаваць, што камедыя дагэтуль не пастаўлена. Тэма жыцця там, у старым, капіталістычным свеце, не новая для Андрэя Макаёнка, па сутнасці, ён з яе пачынаў: яго першая п'еса «На досвітку»—аб барацьбе французскага народа за мір—з поспехам ішла ў купалаўскім тэатры. Новая камедыя «Зацюканы апостал» надзвычай вострa, у незвычайных сітуацыях, у гратэскава-абагуленых вобразах выкрывае ўсю гніль сучаснага буржуазнага грамадства, убоства яго філасофіі, разбэшчанасць нораваў, занядбанне ўсіх маральных прынцыпаў.

Бадай няма больш цяжкай задачы ў драматургіі, як арганічна аб'яднаць у адно цэлае камедыйнае і трагедыйнае. Не ўсе нават з тых, хто абяссмяроціў імя сваё, адважваліся на такі крок.

Сёння на афішах многіх тэатраў Расіі, Украіны, Літвы пад імем **Андрэй Макаёнак** надрукавана вялікімі літарамі пагрозлівае слова «Трыбунал» і яшчэ ніжэй—«Трагікамедыя. Народны лубок». Так драматург вызначыў жанр свайго новага драматычнага твора. Вызначыў, па-мойму, вельмі трапна і дакладна. Так расказаць аб самым страшным выпрабаванні—вайне, фашысцкай акупацыі, аб барацьбе народа, аб яго маральнай сіле і патрыятызме мог толькі сам народ. На гэтую тэму мы напісалі нямала добрых раманаў, аповесцей, паэм, драм. Але—без перабольшання—мала каму з нас, нават на 30—40 аркушах, удалося так раскрыць вытокі і сілу патрыятызму простага савецкага чалавека, так ярка, так пераканаўча, як гэта зрабіў Андрэй Макаёнак у трагікамедыі, якая займае ўсяго дзве гадзіны сцэнічнага часу.

Андрэю Макаёнку споўнілася 50 год. Кажуць, што гэта ўзрост, калі прыходзіць да чалавека сапраўдная сталасць. Да драматурга Макаёнка сталасць прыйшла значна раней. Што ж датычыць чалавека, то можна толькі парадавацца, што ў Андрэя гэтая сталасць, як у некаторых іншых не перайшла ў робленую сур'ёзнасць, пыхлівасць, абыякавасць да людзей, замкнёнасць. Сённяшні юбіляр паюнацку абаяльны з выгляду, малады па думках, поглядах, паводзінах, па адносінах з людзьмі, па цікаўнасці да ўсяго, што адбываецца ў свеце.

Што ж пасля гэтага пажадаць табе, Андрэй? Так і трымайся. Жыві паўнакроўна. Працуй на радасць гледачам. Дзярзай. І заўсёды май пры сабе «парабелум» (творчы), каб абараніцца ад залішне паспешлівых «хірургаў».

БЕЛАРУСЬ АРХІТЭКТУРНАЯ

АД АДНАГО ДА ШАСНАЦЦАЦІ

Яшчэ нядаўна дзевяціпавярховыя дамы былі рэдкасцю ў нас і сапраўды ажыўлялі пяціпавярховую забудову. Але зараз іх будуецца ўсё больш. «Кропачныя» і «працяглыя»— яны складаюць касцяк мікрараёнаў, становяцца радавымі, губляюць вядучую кампазіцыйную ролю. Для архітэктурнай выразнасці новых раёнаў патрэбны дамы большай павярховасці.

Дванаццаціпавярховыя будынкі, вопыт будаўніцтва якіх ужо ёсць у Беларусі, не выдзяляюцца на фоне дзевяціпавярховых. Таму зараз у «Мінскпраекце» распрацоўваюцца праекты тыпавых шаснаццаціпавярховых дамоў для індустрыяльнай забудовы ў мікрараёнах. На здымку ўверсе—работа архітэктараў Д. Кудраўцава, Г. Каласкова, Н. Шпігельмана і інжынера Я. Разоўскага—каркасны поўназборны дом кропачнага тыпу. Яго першы паверх адводзіцца пад гандлёвыя прадпрыемствы. Планіроўка кватэр распрацавана па нормах 1975 года. Дом плануецца пабудаваць у мікрараёне «Усход-2».

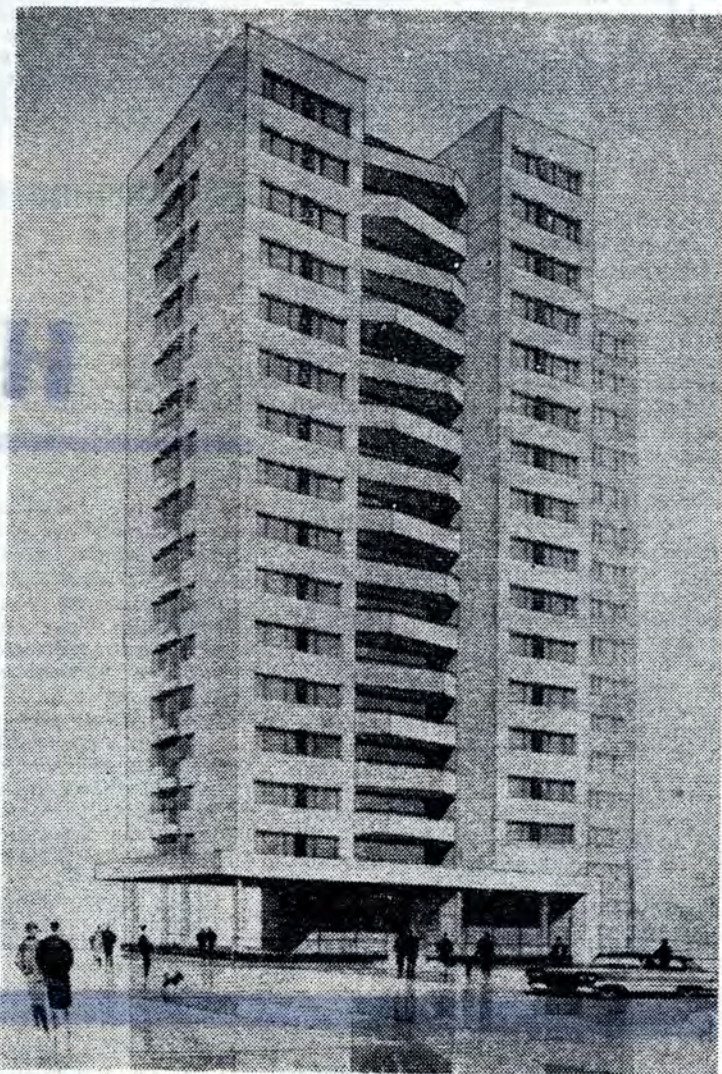

На другім здымку праект дома, які ўжо пабудаваны ў пасёлках калгаса «Савецкая Беларусь», што на Брэстчыне, і саўгаса «Любань» Мінскай вобласці. Гэта таксама тыпавы праект. Яго распрацавалі ў інстытуце «Белгіпрасельбуд» архітэктары Г. Заборскі, Л. Кузняцова і інжынер Г. Бусловіч. У такіх дамах будуць жыць адзінокія калгаснікі - пенсіянеры Дом гэты складаецца з чатырох аднапакаёвых кватэр, з якіх дзве плошчай па дзевяць квадратных метраў, дзве—па васемнаццаць. Кожная кватэра мае асобную кухню, санвузел, уваход. Шэсць жыхароў гэтага дома могуць сустракацца ў агульнай гасцінай, дзе прыемна пагаварыць, пагуляць у карты, паглядзець тэлевізар. У гасцінай ёсць камін, каля якога добра пасядзець, калі на двары мароз і завея. Веранды і сцены ўпрыгожаны разьбой па дрэве.

Гэтыя дамы не падобны адзін на аднаго, але ўсё ж такі ёсць нешта, што іх яднае—гэта індустрыяльны спосаб будаўніцтва. А гэта значыць, што з цягам часу такіх прыгожых, зручных і патрэбных дамоў будзе шмат.

К. ЯДВІГА.

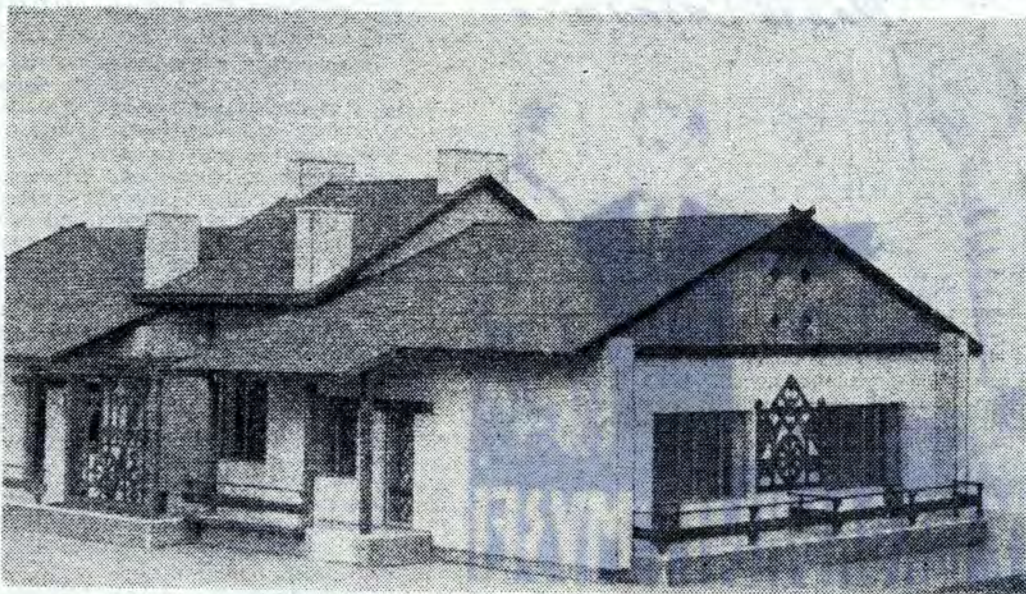

ПАРТЫЙНАМУ З'ЕЗДУ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

З пасяджэння прэзідыума праўлення СП Беларусі

9 лістапада ў клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі адбылося пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР.

Адкрываючы пасяджэнне, другі сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Шамякін адзначыў, што літаратары рэспублікі, як і ўсе працоўныя краіны, рыхтуюць дастойную сустрэчу XXIV з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, імкнуцца напоўніць свае творы значным мастацкім і высокаідэйным зместам.

І. Шамякін падрабязна спыняецца на рабоце Пленума праўлення СП СССР па пытаннях развіцця савецкай драматургіі, кіно і тэлебачання, які нядаўна адбыўся ў Маскве. падзяліўся сваімі ўражаннямі аб ім.

Ад імя сакратарыята СП Беларусі ён уносіць прапанову склікаць у першай палове снежня гэтага года Пленум Саюза пісьменнікаў БССР, на якім разгледзіць сучасны стан развіцця беларускай драматургіі, драматургіі кіно і тэлебачання.

— Ужо цяпер, — гаворыць далей І. Шамякін, — нам трэба паклапаціцца і аб падрыхтоўцы да VI з'езда пісьменнікаў рэспублікі, які мы плануем правесці ў другой палове красавіка будучага года.

Пра свята беларускай савецкай літаратуры, прысвечанае партыйнаму з'езду, расказаў сакратар СП БССР Мікола Ткачоў. У дні свята плануецца наладзіць масавыя выезды пісьменнікаў у вобласці рэспублікі, расказаць працоўным пра тое, што зроблена нашымі літаратарамі, пазнаёміць шырокія колы грамадскасці з новымі творамі нашай літаратуры.

Вырашана, што свята беларускай літаратуры пачнецца ў канцы гэтага месяца — у Віцебскай і Брэсцкай абласцях. У склад брыгад, акрамя літаратараў, будуць запрошаны чытальнікі — артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі, студэнты тэатральна-мастацкага інстытута.

Анатоль Вярцінскі выказаў думку, што свята павінна шырока адзначацца і ў самім Мінску.

Абмяркоўвалася на пасяджэнні пытанне аб скліканні рэспубліканскай нарады маладых пісьменнікаў. Улічваючы, што вакол абласных аддзяленняў СП БССР групуецца нямала маладых літаратурных сіл, было прапанавана правесці занальныя нарады маладых у Магілёве і Брэсце.

У гаворцы, якая адбылася на пасяджэнні, прынялі ўдзел Максім Танк, Кандрат Крапіва, Янка Брыль, Іван Мележ, Максім Лужанін, Васіль Вітка, Аляксей Кулакоўскі, Алесь Бачыла, Генадзь Бураўкін, Алесь Шашкоў, Пётр Шасцерыкоў, Міхась Калачынскі, Іван Грамовіч і іншыя.

На пасяджэнні прэзідыума СП БССР былі прыняты ў члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Аркадзь Кандрусевіч і Эдуард Скобелеў.

ЯНЫ ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

Празаік Аркадзь Кандрусевіч. Нарадзіўся ў 1929 годзе ў вёсцы Ламачы Хойніцкага раёна. Скончыў Мазырскае педагагічнае вучылішча і Ленінградскае мастацка-графічнае вучылішча. Працаваў настаўнікам пачатковай школы. З 1960 года — супрацоўнік газеты «Магілёўская праўда». Літаратурнай працай займаецца з 1964 года. Выпусціў кнігу апавяданняў «Чарпак Вялікай Мядзведзіцы».

Паэт і празаік Эдуард Скобелеў. Нарадзіўся ў 1935 годзе ў горадзе Мінску. Скончыў Маскоўскі інстытут міжнародных адносін. Літаратурнай працай займаецца з 1954 года. У выдавецтве «Беларусь» выйшла кніжка вершаў «Дарога». У 1969 годзе ў часопісе «Неман» апублікаваў раман «Крокі за тваёй сцяной». Член КПСС.

...«НАША РАДЗІМА Ў МАСТАЦКІХ ФАТАГРАФІЯХ»

—так называецца вялікая выстаўка, экспазіцыя якой разгорнута ў Манежы — Цэнтральнай выставачнай зале Масквы. Каля 500 фотамайстроў краіны паказваюць свае лепшыя работы.

На Усесаюзнай выстаўцы прадстаўлены і работы майстроў мастацкай фатаграфіі Беларусі —М. Ананьіна. В. Бараноўскага, Л. Папковіча, В. Ждановіча, В. Казлова, В. Дубінкі, В. Мяжэвіча, Г. Бяліцкага і іншых.

ПІСЬМЕННІК І ЖЫЦЦЁ

Аляксей КАРПЮК

НЕДАРАВАЛЬНАЯ

ЛЮДЗІ старэйшага і сярэдняга веку, што прайшлі вайну, памятаюць, які быў дарагі і жаданы хлеб, як ён выратоўваў іншы раз жыццё. У памяці нашай яшчэ час, калі заплясневелы сухарык або пачарнелая бульбіна былі каштоўным скарбам. У такіх выпадках міжволі ўспаміналіся бацькі, якія паўтаралі табе з дзяцінства: не кідай хлеб, будзеш яшчэ не раз успамінаць аб ім.

Як усё змянілася!

Няўхільны рост дабрабыту заспакоіў нас. І вось ужо многія маладыя людзі перасталі даражыць хлебам. Іншаму хлопцу або дзяўчыне нічога не варта выкінуць кавалак хлеба нават на сметнік.

Мы недастаткова прывіваем сваёй змене павагу да хлеба, а, значыць, і павагу да вынікаў працы, як гэта ўмелі рабіць нашы бацькі. Але пакіну пакуль высновы...

...Маю знаёмую настаўніцу Рыму Яфімаўну з Гродна можна два-тры разы ў тыдзень бачыць у гарадскім аўтобусе з перавязаным вяроўкамі старэнькім чамаданам. Яна зберагае яго ад штурханіны і з жахам думае: «Не дай бог, чамадан адкрыецца, і з яго вываліцца ўсё, які сорам будзе!..». Сям'я ў яе невялікая, але за некалькі дзён збіраецца многа рэшткаў ежы, а яе знаёмая, таксама настаўніца, якая жыве на ўскраіне, трымае свінню. Дабраўшыся да школы, Рыма Яфімаўна, шчаслівая, быццам зрабіла подзвіг, шэпча сяброўцы:

— Ніна, твайму парсючку пасылка. У гардэробе...

У Гродне і яшчэ сёй-той аддае харчовыя адкіды знаёмым, у якіх ёсць свінні. Жаласлівыя бабулі рэшткі ежы аддаюць галубам (таму яны ў нас такія тлустыя і лянівыя!).

Але пераважную большасць харчовых адыходаў нашы хатнія гаспадыні з жалем выкідваюць кожную раніцу разам са смеццем. І на самай справе, што з імі рабіць, калі ў Гродне іх ніхто не збірае? І вывозяць камунгасаўскія машыны гэты каштоўны груз за горад у траншэі яшчэ мікалаеўскіх фортаў на радасць гракам.

У прыгарадных калгасах балзліва адмахваюцца:

— У гэтых харчовых адыходах могуць быць пабочныя прадметы, жывёла падохне!

Дарэмна яны так думаюць.

Заатэхнікі правялі цікавы эксперымент. У харчовыя адыходы спецыяльна намяшалі іголак, лязо ад брытваў, шкла. Адыходы жывёла з задавальненнем з'ела, а ўсе металічныя рэчы і шкло засталося на дне посуду. Вось табе і хаўроння!..

Нашы эксперты падлічылі, што на гарадскога жыхара даводзіцца ў год да 40 кілаграмаў харчовых адыходаў. У Гродне 130000 жыхароў. Такім чынам, у нашым горадзе штогод выкідваецца на сметнік больш 5 тысяч тон харчовых адыходаў (тры паўнаважкія эшалоны!), што па кармавых адзінках раўняецца прыкладна тысячы з гакам тон аўса! Каб вырасціць такую колькасць зерня, трэба засеяць 700—800 гектараў зямлі.

Для атрымання кілаграма свініны выдаткуюць у сярэднім 6 кармавых адзінак. Значыць, у Гродне мы штогод губляем на звалцы каля 2000 цэнтнераў свініны.

У гарадскога трэста сталовых і рэстаранаў ёсць адкормачны пункт. Ён засявае зернявымі на корм свінням 80 гектараў агароднай зямлі. Але і гэтага зерня не хапае. Дырэктар трэста ходзіць па розных арганізацыях і просіць камбікорму.

— Дзе ж яго ўсім хопіць — і саўгасам, і калгасам, ды тут яшчэ і адкормачным пунктам,—гаворыць галоўны заатэхнік абласнога сельскагаспадарчага ўпраўлення С. Каранік.— Збірайце харчовыя адыходы ў гарадскога насельніцтва. Камбікорм каштуе 90 рублёў тона, а тут амаль дарма, толькі арганізуй.

Такая ж карціна ва ўсіх гарадах Беларусі. Толькі ў сталіцы нешта прадпрымаюць. Але кантора па зборы так званых няпланавых кармоў, не забяспечаная адпаведным транспартам, можа ахапіць толькі 6 працэнтаў мінскіх кватэр.

А сталовыя і рэстараны? Сотні кілаграмаў рэштак ежы, якія назбіраліся за дзень, спускаюць проста ў... каналізацыю, забіваючы тлушчам і хлебам трубы. Дырэктар адной такой установы апраўдваецца:

— Ніхто не прыязджае за гэтым дабром!

А ў санаторыях і дамах адпачынку? Іншая жанчына толькі дакранецца да стравы і адставіць яе ўбок — не спадабалася. Уявіце сабе выкінутае на звалку мноства біфштэксаў, катлет, булак, масла, каларыйных баршчоў.

Стварылася дзіўнае становішча. Калі, скажам, дырэктар веласіпеднага

Раман Сабаленка

У ШКОЛЬНЫМ МУЗЕІ

УРЫВАК З АПОВЕСЦІ

Напісаў аповесць «Падарожжа ў Рослікі», у якой хацелася расказаць пра сённяшняе жыццё вёскі, пра тое новае, што сёння з'яўляецца характэрным у жыцці савецкага сялянства. Напярэдадні XXIV з'езда КПСС, дэлегатам якога я прысвячаю гэты твор, вельмі важна паказаць ва ўсёй велічы вобраз нашага селяніна. Да гэтага я і імкнуўся.

АЎТАР.

НЕ ВЕДАЮ, чаму такое адчуванне: у горадзе як не штодзень ходзіш паўз самыя вялікія, высозныя камяніцы і, здаецца, ніколі не заўважаеш, што яны дужа вялікія. Рослікаўская ж двухпавярховая школа здалася мне дужа вялікім гмахам. І не толькі таму, што будынак быў паўнаметражным! Нават клумбы, якія ўвесну, відаць, разбілі дзеці на школьным двары, здаліся мне незвычайнымі. І кветкі: вяргіні, ружы, бяссмертнікі, півоні — як бы былі аднекуль прывезены сюды, у Рослікі. Быццам яны ўсім нетутэйшыя.

Дырэктар школы Хвядос Панючок расчыніў перад намі парадныя дзверы і гасцінным голасам сказаў:

— Заходзьце, калі ласка. Мы вас, дарагія нашы старэйшыя таварышы, даўно чакаем. Асабліва свайго земляка! — вымоўна зірнуў на мяне дырэктар.

Я ведаў, што Хвядос Панючок — Алесеў сын. Ведаў, што ён скончыў Палескі педагагічны інстытут, вярнуўся ў Рослікі. Цяпер яго тут зрабілі дырэктарам школы. Мо гэта і правільна: свае людзі найтанчэй за іншых могуць зразумець душу земляка. Хвядос і падобны быў на бацьку. Асабліва носам і вачыма. Дзюбка носа ў яго была трошкі закруглена. Сам нос быў з невялічкім гарбочкам. Шчокі ружовыя, як у дзяўчыны. Сіняватыя карэньчыкі валасоў, якія пакінула пасля сябе брытва на светлым аблічча, выдавалі, як ластаўчынае рабацінне. Светлыя, трошкі кучаравыя валасы, відаць, гаспадар дбайна і сістэматычна дагдядаў. Мне аж ніякавата стала, што я нават у маладосці гэтак не дагдядаў сваю чупрыну. Хвядос, нават на мужчынскі пункт гледжання, быў прыгожы. Ён, мабыць, гэта адчуваў і не тое, што перад іншымі, перад намі трошкі ганарыўся.

Чым больш я прыглядаўся да Хвядоса, тым больш пераконваўся, што ён — бацька ў маладосці. І мне чамусьці шкада стала Алеся Панючка. Гэта быў мой таварыш. Аднагодак. На пачатку нашай маладосці мы з Алесем сябравалі. Ды так, што маці нашы іншы раз маглі пераблытаць, каторы з нас Гардзей, каторы Алесь. Я тады яшчэ не задумваўся ні пра свой, ні пра Алесеў лёс. Мне нават не ў галаве было, што ў Алесевага бацькі зусім не было зямлі, што ён чатырох хлопцаў выгадаваў бондарствам. Большыя хлопцы былі ўжо паналоўчваліся хто на краўцоўства, а хто на шавецтва. Між братоў і сясцёр Алесь быў самы меншы. Усе дзеці неяк раптоўна, як з-за плота, павыскаквалі, павырасталі. Ігнат растыкаў іх каго куды. Алесю выпала...

...Вядома, на што спадзяваліся за маладыя гады Міхал і Мар'я Трацякі: хацелася ім, каб у іх, як і ў іншых людзей, былі сыны і дочкі. Прыгожыя ды разумныя. Хто яго ведае, чаму аж на дзесятым годзе замужжа Мар'я нарадзіла першую дачку. Ды і тая была, нібы які неданосак: маленькая, карузленькая. У святцах на дзень нараджэння стаяла імя Гарпіны. Яго і далі дзіцяці. Чакалі-чакалі, што за Гарпінкаю прыйдзе Міхаська. Гэтак нікога і не дачакаліся.

Тым часам Гарпіна расла і расла. Здаецца, і на выгодзе, а вырасці як мае быць не здолела. Паўсажня якога ад зямлі адскочыла і макам села. З твару была і дзяўчынка ладная, але што ж ты зробіш, калі дзіця не расце: рук пад яго не падсадзіш. Бацькі агледзелі ў Гарпінкі невялічкі горбік. Не вельмі і вялікі, але горбік. Міхал з Мар'яю старэлі і старэлі. Адчай, што ў іх ніякіх дзяцей больш не будзе, ледзь не пазаганяў іх саміх у магілу.

Гаспадарка ў Трацяковых нельга сказаць каб была вельмі заможная, але ўсё было адно пры адным. А Міхал быў чалавек гаспадарлівы і вельмі ж глядзеў, каб адно ад аднаго не адскоквала. А цяпер, калі Трацяковы агледзелі, што на іх упала такое няшчасце, Мар'я падумала, што ім, маючы такую дачку, як Гарпінка, трэба самім дбаць і дбаць. Мо хто і пакваліцца калі не на дачку, дык на гаспадарку.

Мар'я даўно прыглядалася да Ігнатавай сям'і. Вельмі ж ёй падабаліся гэтыя людзі: без зямлі і без ніякай іншай раскошы, але не сядзяць макам. Кінуўся Мар'і ў вочы самы меншы Ігнатаў хлопец Алесь. Падумала пра Алеся: а чаму ён не можа стаць іхнім зяцем? Да Ігната і да Ігнацісі Мар'я заўсёды прыхільнасць мела. Як дзе каго з іх сустракала, дык і часу ніколі не шкадавала пагаварыць з імі. Падабалася, што яны гаваркія, нейкія людскія. А мо то іх беднасць, беззямельнасць укланяліся кожнаму стрэчнаму? О, не! Не! Ігнат з Ігнацісаю былі не з тых людзей, якія гатовы былі паневярацца ні за панюх табакі.

Мар'я сама сабе доўга думала, і толькі аднаго разу было ў яе нейкае парыванне шчырасці і яна, здаецца, не магла нічога ўтаіць ад Міхала. Паглядзела жанчына на свайго чалавека, і здаўся ён ёй вельмі і вельмі няшчасным.

— Дык ты не вешай галаву, чалавеча мой. Знойдзем якую раду.

— Ты пра што, Мар'я?

— Пра тое, што і ты думаеш. Пра Гарпінку!

— Што? Ты чараўніца, Мар'я, ці што! Адкуль ты ведаеш?

— Ведаю! У нас з табою адны і тыя ж думкі.

— Чарнакніжніца! — толькі і сказаў на жонку Міхал.

Яму б і ў галаву не прыйшло з тым Алесем, з яго прымацтвам да іхняй Гарпінкі. Праўду, мабыць, кажуць, што ў некаторых справах жаночая галава і не галава, а крыніца розуму.

Як бы там ні было, а Алесь Панючок стаў Міхалавым і Мар'іным зяцем, Гарпініным мужыком. Гаспадаром дагледжанай і абгледжанай Міхалавай гаспадаркі. Ужо ў трам новай Міхалавай хаты быў забіты крук і на яго павешана лубяная калыска. Гарбатая Гарпінка на гэтым не загавела. За гадоў колькі аж тры разы вешалі на трам калыску. Міхал і Мар'я ўпотай радаваліся хоць гэтаму доччынаму таленту. Яны як бы і забыліся, што ў яе на спіне вытыркаецца горб.

Трацякі Мар'я і Міхал сышлі ў нябыт. На свеце прайшла рэвалюцыя. Яна не абмінула і Рослікаў.

Алесь Панючок, як угледзеў, што на свеце пайшло новае жыццё, убачыў, што ўвачавідкі растуць, крыяюць яго дзеці, раз-пораз стаў пра нешта задумвацца.

Потым было землеўпарадкаванне. Падзялілі поле. Ігнатавы хлопцы, як і іншыя рослікаўцы, сталі гаспадарамі зямлі. Яны гэтак ураблялі яе, што мо і самой зямлі раней не снілася. Адно Алеся Панючка тачыў і тачыў нейкі чарвяк. Улетку ён завярнуўся і паехаў на заработкі на торфзавод. І ці то таму, што Алесь там што ўпадобаў, ці з якое іншае прычыны, кожную вясну ён наладоўваў торбу. Нібы ўцякаў чалавек ад жонкі, ад дзяцей, ад усіх рослікаўцаў на ўсё лета і сцягваўся дадому позна ўвосень...

Мне захацелася запытацца ў Хвядоса Аляксандравіча, як цяпер бацька. Неяк у штодзённым клопаце, у віратлівасці жыцця я нават забыўся на яго. Хвядос Панючок, відаць, сам аказаўся здагадлівым чалавекам.

— На жаль, не давялося вам пабачыцца з бацькам. Залетась пахаваў яго там, на торфзаводзе.

— Каго? Аляксандра Ігнатавіча? — ніякавата стала мне, што я пра такое пытаю.

— Вельмі раптоўна. Дужа быў моцны чалавек. Мо следам за маці паспяшаўся. Не хацеў адзін заставацца на гэтым белым свеце, — сказаў забабонна Хвядос, быццам хочучы давесці мне, што бацька вельмі любіў маці, хоць я з большага ведаў, як яны адно аднаго кахалі. Мо няма на свеце тых дзяцей, якія б не хацелі, каб іхнія бацькі любіліся. У малалецтве Хвядос нічога не разумеў ва ўзаемаадносінах бацькі з маткаю. А як падрос, ушалопаў: яны былі не пара адно аднаму. Не ведаў, на чый бок станавіцца — шкада было і бацьку, і маці. Тое, што яны разам абое адышлі ў нябыт, у нейкай меры заспакойвала чалавека...

Пятро Сяргеевіч, хоць і стары, але настойлівы быў. Здавалася, ён гатовы быў наракаць на дырэктара школы за тое, што той як не ўвесь час ля мяне. Цішка як бы быў прыстаўлены для абслугоўвання Пятра Сніцара. Не адыходзячы, ён тупаў і тупаў ля старога. Той адчуваў Цішкаву ўвагу да сябе і, як гэта мо часта бывае, хацеў яшчэ большага. З калідора ён парываўся зайсці як не ў кожныя дзверы, і нікуды не мог прарвацца: усе дзверы былі замкнёныя.

— Э, не спяшайцеся, будзьце ласкавы. У нас ёсць пэўны парадак, — казаў дырэктар школы. — Перш за ўсё я хачу пахваліцца сваімі здабыткамі.

НЕАШЧАДНАСЦЬ

завода адыходы металу выкіне ў роў, яго за гэта аштрафуюць. Нават могуць судзіць. Але ніхто не прыцягне да адказнасці гаспадарніка за такое стаўленне да рэшткаў ежы.

Ва Узбекістане мяне вельмі кранула стаўленне да бавоўны. Там па дарогах да тэлеграфных слупоў і да дрэў увосень прывязваюць абабітыя паркалем скрыначкі. Хто знойдзе каробачку бавоўны, якую нясе вецер, кладзе яе ў гэту скрыначку.

Некалькі гадоў назад на святкаванне 25-годдзя Літвы прыязджалі з Канады літоўскія эмігранты. Госці былі ў захапленні ад усяго. І гарады знайшлі адбудаванымі, і прамысловасць развітай, і сістэму адукацыі на вышыні. Людзі прыгожа апрануты — лепш за канадцаў. Але адзін эмігрант, пабыўшы ў гасцях у вільнюскага пісьменніка, пасля абеду падвёў гаспадара да скрыні са смеццем у двары і па-сяброўску пачаў дакараць земляка:

— Глядзі, колькі тут хлеба і гародніны разам з газетамі, пяском, ржавымі!.. Вы ў нас неяк пшаніцу куплялі. Але ведаеш, землячок, мы не дазваляем сабе выкінуць рэшткі ежы на сметнік!

У нашай краіне ёсць толькі некалькі гарадоў, дзе выкарыстоўваюцца харчовыя адыходы. Вакол Масквы створана 12 адкормачных саўгасаў, якія трымаюць пастаянна каля 200 000 свіней і здаюць у год да 35 000 тон свініны. Каб знізіць сабекошт мяса, дырэктар кожнага саўгаса стараецца захапіць для збору адыходаў як мага большы раён Масквы.

І ўсё ж, калі ўзяць колькасць жыхароў Масквы, Ленінграда ды яшчэ двух-трох гарадоў, дзе больш-менш арганізаваны збор харчовых адыходаў, і параўнаць яго з усім гарадскім насельніцтвам краіны, дык яна складзе толькі некалькі працэнтаў.

Галоўнае ў развіцці жывёлагадоўлі — кармы. Чаму ж мы не выкарыстоўваем поўнасцю такую выгадную крыніцу?

Кажуць, вучоныя працуюць над праблемай выкарыстання ў ежу бялка марскіх водарасцей. Я нядаўна з цікавасцю чытаў выступленне акадэміка Несмяянава, які абяцае хутка мноства штучнай ежы.

Але побач з гэтым варта не забываць і тыя тлустыя рэкі з размоклай булкі і тварагу, мяса і масла, якія сёння спускаюць у рэкі і мора тысячы санаторыяў, дамоў адпачынку, піянерскіх лагераў. Такое мерапрыемства, праўда, не абяцае асаблівых сенсацый, затое не патрабуе дарагой апаратуры, вялікіх штатаў. У кожным буйным горадзе патрэбна некалькі чалавек для каардынацыі, а ролю зборшчыкаў, як паказаў вопыт, з поспехам выконваюць дворнікі. Робяць гэта яны ахвотна, бо да асноўнай зарплаты атрымліваюць ад саўгасаў па 80—100 рублёў у месяц. І тым не менш калгасы і саўгасы лічаць такія кармы амаль дармовымі.

А цяпер глянем на гэту праблему з маральнага боку.

У кожнай сям'і адбываецца хуткае накапленне рэчаў і машын, якія аблягчаюць працу або ўпрыгожваюць наша жыццё. У нас ужо назбіраўся велізарны парк прыбораў і рэчаў, які час ад часу абнаўляецца. Толькі вельмі ўжо лёгка мы заводзім новую рэч і без жалю расстаёмся са старой — са сталом, які надакучыў, старым прыёмнікам, пральнай машынай, плашчом, які выйшаў з моды. Многае з усяго гэтага можна было неяк разумна выкарыстаць, ператварыць у сыравіну і запусціць у вытворчасць другі раз. Але ніхто гэтых рэчаў не збірае, і мы вымушаны іх выкідаць. І вось на вачах у дзяцей і моладзі адбываецца маральнае абясцэньванне рэчы як выніку чалавечай працы. Таму іншы, вокам не міргнуўшы, дзеля задавальнення разаб'е аб камень бутэльку, пры вырабе якой рабочы шклозавода праліў не адну кроплю поту.

Але ці варта гаварыць аб рэчах прамысловай вытворчасці, калі мы абыходзімся так з рэшткамі ежы, у якую ўкладзена столькі цяжкай працы? Некалі ў сялянскім асяроддзі бытаваў звычай: калі дзіця ўпускала на падлогу кавалак хлеба, малога прымушалі падняць яго і пацалаваць. Дзяцей пасылалі ў поле падымаць кожны згублены каласок. Якім бы забітым і цёмным ні быў іншы мужык, ён добра разумеў, што сутнасць справы не толькі ў кошце каласка. З малых гадоў ён прымушаў сына або дачку пакласці на месца знойдзены цвік, прыбраць паламаную жардзіну, кінуць у яму разбітае шкло і, перш чым пусціць старую сарочку на анучу для мыцця падлогі, прымушаў дзяцей абрэзаць гузікі і гаплікі. Традыцыя гэта мела глыбокі маральны сэнс.

Вось чаму ні ў якім разе нельга дапускаць, каб нашы дзеці безуважна назіралі, як на памыйніцу выкідаюць кавалкі хлеба. Грэшна нам, дарослым, праходзіць міма гэтай неашчаднасці.

— Ну, давайце, давайце!, — падбадзёрваў Панючка наш Пятро Сяргеевіч.

Здавалася, што ён там, перад дзвярыма школы, скінуў з сябе гадоў трыццаць. Быў ён рухавы не па гадах, дапытлівы, цікаўны. Як толькі дырэктар адчыніў дзверы кабінета, Сніцар першы ўляцеў туды. Пры сцяне там, як у сапраўдным музеі, былі стэнды. Пад шклом ляжалі розныя плады — дарункі зямлі і прыроды. Усё было акуратненька, дбайненька раскладзена, прымацавана да дніпчаў, быццам яно пакладзена на векі вечныя. Ніякіх асаблівых, экзатычных экспанатаў на стэндах не было. Было, нібы само поле з тым, што вырасла, паспела на ім. Вабілі невялічкія прыгожыя этыкеткі. Яны былі выразныя і кідаліся ў вочы.

Вялізны стэнд займалі розныя прылады працы амаль ад першабытных да цяперашніх. Усё было падабрана і адсартавана так, што відно было, як паступова, нібы па лесвіцы, рослікаўскія сяляне ішлі да сённяшняга дня. Мне здалося, што пад шклом ляжыць той сахор, які давялося мне ў дзяцінстве не раз трымаць у руках.

Пасярод залы ганарыста стаяў трактар «Беларусь». Ён, мабыць, быў яшчэ спраўны. Здавалася, што можна было яго завесці тут, у зале, і выехаць у поле. У зале ён тут выглядаў, як асілак. Гледзячы на трактар, можна было ўвачавідкі ўявіць, як рос, падымаўся на сённяшні п'едэстал калгас «Чырвоныя Рослікі». Маляўнічыя дыяграмы, фотастэнды, як бы не могучы маўчаць, крычалі: «Глядзіце на нас! Верце нам!»

Мяне асабліва зацікавілі здымкі з мінулага. Быццам я на іх мог угледзець як не кожную хату старых Рослікаў, як не кожнага чалавека. Нават акуляры я начапіў на нос, каб лепш разглядзець, што дзе. І раптам... Ці гэта ён? Не дужа вялікі, відаць, што пераняты здымак: трыбуна і перад ёю колькі вазоў. На трыбуне чалавек без шапкі — шапка ў руцэ. Ён нешта гаворыць і гаворыць. Людскі натоўп уважліва слухае яго. Я прыгледзеўся. Ды гэта ж ён — Пятро Сяргеевіч Сніцар.

— Пятро Сяргеевіч, сюды! — пазваў я Сніцара.

— Што там?

— Ідзіце, ідзіце сюды. Глядзіце от! — падвёў я Сніцара да таго здымка. — Гэта вы?

— Мабыць, я! — успамінаючы мінулае, сказаў Сніцар.

Было гэта па вясне, акурат перад сяўбою. Перад выездам у поле сабралі мітынг. Хто з чым выпраўляўся ў поле, з тым і падышоў. Старшыня, як перад сапраўдным боем, казаў людзям прамову.

Сніцар, зірнуўшы на здымак і ўспомніўшы сваё мінулае, як бы засароме́ўся чаго. Нават пачырванеў. Мо за тое, што трошкі сорамна перад сённяшнім днём было яму.

Над усімі здымкамі ўзвышаўся як не пад самую столь паясны партрэт Івана Осіпавіча Міхалюты. Фатаграфавалі яго, відаць, спецыяльна для гэтага стэнда. Кожная жылка, кожная рысачка знаць былі на гэтым здымку. Асабліва прыгожа выглядала Залатая зорка Героя Сацыялістычнай працы. Абапал старшынёвага партрэта зноў мясціліся дыяграмы. Намаляваны яны былі зграбна. Выразна падкрэслівалася тое, што ўчора было галоўным у сялянскім жыцці, што будзе заўтра. Па гэтых дыяграмах можна было прасачыць, як калгас рос, мужнеў, набіраўся сілы, як ён узышоў на тую вышыню, з якой выразна відны заўтрашнія далягляды.

Мо рослікаўцам і не кідаецца ў вочы, а мне кінулася: тое, што сёння маюць «Чырвоныя Рослікі», быццам здабыта, заваявана дзякуючы Міхалюту. Я адвёў трохі ўбок Пятра Сяргеевіча і выказаў яму сваю думку. Ён паглядзеў на мяне, нібы пасмакаваў на язык тое, што я яму сказаў, і не змоўчаў:

— Няма чаго баяцца славіць людзей, калі яны гэтага варты. Партыя ніколі гэтага не баялася, і цяпер не баіцца. Праўда, парторг? — запытаў Сніцар у Цішкі.

— Што? — як бы спалохаўся той.

— Тое, што я кажу!

— Мы доўга меркавалі паміж сабою, ці вешаць гэты партрэт. І вырашылі: вешаць.

— З пункту гледжання педагогікі гэта абсалютна правільна, — умяшаўся ў гаворку дырэктар школы. — Выхаванне канкрэтным прыкладам — гэта, бадай, найважнейшае сёння. Дык чаго нам баяцца выставіць свой прыклад! Гэта старасвецкая боязь, калі нашы продкі баяліся прызнацца, што яны людзі. Цяпер не толькі мы самі прызнаемся. Цяпер свет прызнае нас за найпершых людзей.

Аглядалі стэнды, чыталі подпісы пад экспанатамі і здымкамі. Дырэктар (праўда, вельмі тактоўна) прыспешваў нас. Нам здавалася, што няма куды спяшацца, хоць ужо і сонца збіралася на адпачынак.

— Таварышы, давайце хоць адным вокам глянем на наш фізічны кабінет, — запрашаў нас дырэктар.

Хвядос Панючок ганарыўся фізічным кабінетам школы. Хацелася яму і класы паказаць. Тым больш, што былі яны светлыя, прасторныя, добра абсталяваныя. У такія класы дзеці з ахвотай ідуць вучыцца.

Не паспелі мы выйсці з аграномічнага, як убег у школу старшыня калгаса.

— Што гэта вы тут затрымаліся? — нават не павітаўшыся, спытаў нас Міхалюта.

— Добра, што мы выйшлі з майго кабінета, — прызнаўся ў сваёй прыязні да біялогіі Хвядос Панючок. — Міхалюта не вельмі любіць, калі глядзяць на яго партрэт, — зусім сцішыў голас дырэктар.

— Чаму?

— Не ведаю!..

Прабеглі мы як не бягом па класных пакоях, пабылі ў спартыўнай зале, паглядзелі, колькі і якіх кніжак у школьнай бібліятэцы.

— Хутчэй, хутчэй, таварышы! — прыспешваў нас Міхалюта.

— Куды?

— Абедаць да мяне. Там на стале ўжо ўсё стыне.

— Э, не! Дзякуем! — за ўсіх адказаў Сніцар. — Пасля вечара можам. А цяпер не пойдзем! — сказаў рашуча стары.

— Чаму? — аж сумеўся Міхалюта.

— Таму, па-першае, што мы есці не хочам. А, па-другое, злейшыя будзем на мінулае, у якім нашы продкі нагаладаліся, і латвейшыя да будучага. Будзем спадзявацца, што яно нас смачна будзе карміць.

— А без жартаў? — спытаў Міхалюта.

— І без жартаў пад'ямо пасля вечара, — сказаў ужо я, і Міхалюта ўрымсціўся з ядою.

А сонца падалося ўжо на свой выходны. Ужо пырснулі святлом вулічныя ліхтары. Мы падыходзілі да высокага ганка Палаца культуры.

Старшыня выйшаў наперад і нібы ўсіх нас павёў у Палац.

АД ЖУРЫ КОНКУРСУ НА ЛЕПШАЕ АПАВЯДАННЕ

Некалькі тыдняў назад у газеце «Літаратура і мастацтва» былі апублікаваны ўмовы абвешчанага Саюзам пісьменнікаў БССР конкурсу на лепшае апавяданне пра нашага сучасніка.

Журы конкурсу нагадвае, што рукапісы павінны быць дасланы не пазней 1 снежня г. г. па адрасе: г. Мінск-30, вуліца Энгельса, 9, Саюз пісьменнікаў БССР (з пометай: «На конкурс»).

За лепшыя апавяданні ўстаноўлены наступныя прэміі:

І прэмія (адна) — 300 рублёў;
ІІ прэмія (дзве) — 200 рублёў;
ІІІ прэмія (дзве) — 150 рублёў.

Конкурс закрыты. Рукапісы дасылаць пад дэвізам, прозвішча і адрас аўтара — у асобным канверце.

Вынікі конкурсу будуць падведзены ў канцы снежня г. г.

ВЕРНІСАЖ У ЧАСЦІ

У салдацкім клубе гвардзейскай мотастралковай Рагачоўскай Чырванасцяжнай, ордэнаў Суворава і Кутузава дывізіі імя Вярхоўнага Савета Беларускай ССР адкрылася выстаўка твораў беларускіх мастакоў.

У экспазіцыі прадстаўлены творы, выкананыя мастакамі ў гады вайны і ў пасляваенны перыяд. Тэматыка іх самая разнастайная: тут і гісторыка-рэвалюцыйныя сюжэты, карціны аб мужнасці і гераізме савецкіх воінаў і партызан, і мірныя будні воінаў.

Перад воінамі выступіў графік Уладзімір Сакалоў. Ён расказаў аб паездцы да пагранічнікаў Брэстчыны. На выстаўцы У. Сакалоў паказаў серыю графічных лістоў, зробленых у розны час. Сярод іх партрэты выдатнікаў баявой і палітычнай падрыхтоўкі, эстампы «Пасля вучэнняў», «Назіранне» і інш.

Вялікі раздзел выстаўкі прысвечаны сучаснаму жыццю арміі і флоту. «Грымнуў бой» — так назваў сваю работу М. Гуціеў, які адлюстраваў адзін з момантаў буйнейшых у пасляваенныя гады вучэнняў «Днепр». Своеасаблівыя і работы «Ракетныя кацеры» В. Садзіна, «Дэсант» С. Раманава.

Пастаяннай баегатоўнасці і майстэрскаму валоданню зброяй і тэхнікай прысвечаны работы М. Моўчана «Удзень і ўначы» і «На вучэннях».

Пра мірную, стваральную працу савецкіх людзей расказалі С. Герус («Будаўнікі Салігорска», «Мантажнік»), М. Моўчан («Сталявары»), М. Чэпік («Першы коўш», «Паркавая магістраль», «Мікрараён Зялёны Луг»), А. Паслядовіч («Палессе»), Н. Паплаўская («Пасёлак»).

Воіны праслаўленай часці ўдзячныя мастакам за цікавую выстаўку.

Я. МАЛЫ,
падпалкоўнік запасу.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

ДА ПАРТЫЙНАЙ АДКАЗНАСЦІ

Фрунзенскі РК КПБ г. Мінска паведамляе, што артыкул М. Замскага «Стрэл уначы», апублікаваны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» 23 кастрычніка 1970 года, быў абмеркаваны на бюро раённага камітэта партыі 30 кастрычніка 1970 года і прызнаны правільным.

За выкарыстанне службовага аўтатранспарту ў асабістых мэтах, удзел у п'янцы і непрыняцце мер па папярэджанні няправільных дзеянняў сваіх падначаленых, у выніку чаго адбыўся няшчасны выпадак з механікам Паланевічам І. Б., дырэктару завода ацяпляльнага абсталявання т. Сафронаву Аляксею Аляксеевічу аб'яўлена вымова з занясеннем ва ўчотную картку.

Партыйнаму камітэту завода даручана прыцягнуць да партыйнай адказнасці камуністаў, якія прымалі ўдзел у браканьерстве і бойцы з аховай саўгаса

В. РАБЧАНКА,
сакратар Фрунзенскага РК КПБ г. Мінска.

ПЕРААДОЛЕННЕ

Адзін з лепшых вершаў, якія склалі новы зборнік Бранiслава Спрынчана «Черты лица», — верш «Пераадоленне». Прыгадваючы сваё рабочае мінулае (Спрынчан некалькі год назад працаваў у кавальскім цэху «Гомсельмаша»), паэт піша аб тым, як, на яго думку, пераадольваецца нялёгкі шлях ад вучня да майстра. Спачатку

...в молодых руках напильник
не пилит что-то ни черта.

Нямала прыходзіцца папацець і пахваляваццa пачынаючаму рабочаму раней, чым прыёмшчык вымавіць сваё сакраментальнае: «Добро!»

Но вот, в конце концов, без фальши
запел напильник твой впервой.
И ты к тому, что делать дальше, —
Дошел своею головой.

Такім чынам, адна з прычын, якія перашкаджалі авалодаць справай, была яшчэ і фальшывая «песня» інструмента. Яна ўводзіла ў зман неспрактыкаванага працаўніка. А што спрыяла яго вучобе, яго поспеху? Што, апрача маладых сіл і гарачага жадання, забяспечвала магчымасць стаць майстрам? Аўтар адказвае так:

Лишь с появленьем чувства меры —
Того особого чутья,
Ты, может быть,
проникнешь в сферы
Не только серого литья...

І далей:

Конечно, ты еще не мастер,
Хотя не только ученик,
Поскольку в суть вещей отчасти
Самостоятельно проник.

Нельга тут не пагадзіцца з паэтам. Так, сапраўды, для таго, каб дасягнуць майстэрства, каб твая праца была не толькі сляпым, фізічным намаганнем, а асэнсаваным, творчым актам, патрэбны самастойнасць, пошук, выхаванне ў сабе пачуцця меры.

Верш «Пераадоленне» лёгка праецыруецца і на саму літаратурную працу паэта. Тым больш, што ён, як я ўжо гаварыў, мае аўтабіяграфічны характар і з'яўляецца спробай асэнсаваць учарашні вопыт з сёняшняга пункту гледжання. Трэба сказаць, што паэтычнае вучнёўства таксама нялёгка давалася Спрынчану. Яго пяро, як і той напільнік, таксама вапачатку слізгала па паверхні, не ўразалася ў жыццёвы пласт, фальшывіла. Часта вершам не хапала жывога дыхання, эмацыянальнай напоўненасці, значнай думкі. Асабліва гэта датычылася вершаў на так званую вытворчую тэму. Тут паэт збіваўся на просталінейнасць, на плакатную рыторыку, а, з другога боку, на ўяўную паэтычнасць. Папярэдняя кніга «Плаўка» сведчыла, што Браніслаў Спрынчан не задавальняецца зробленым, імкнецца «пранікнуць у сферы не толькі шэрага ліцця». Звярталі на сябе ўвагу вершы-роздум, вершы, у якіх паэт думае, асэнсоўвае, спрабуе па-філасофску глядзець на факты і з'явы, у тым ліку і на працу, на яе вынікі. Калі да гэтага ён проста апісваў «вогненныя віхуры» сталі, бачыў вагранку, але не заўсёды бачыў самога чалавека, бачыў піку ў руках гарнавога, але не звяртаў асаблівай увагі на яго твар, то цяпер для яго, напрыклад, тое ж параджэнне сталі набыло ўжо і іншае значэнне. Апісаўшы ў вершы, які так і называецца «Нараджэнне сталі», працэс плаўкі, аўтар раптам пытаецца:

Только всяк ли озабочен
Будущей судьбою стали:
плугом,
лопастью рабочей, —
или побрякушкой станет?
Песней зазвенит над нивой
или, лопнув где в забое,
обернется несчастливой
человеческой судьбою?
Огненной струёю ярко
сталь в изложницу вбежала.
Станет скальпелем хирурга,
смертным жалом ли кинжала?

«Только всяк ли озабочен» — гучыць пытанне, гучыць клопат, які прыйшоў у выніку роздуму паэта. Верш «Нараджэнне сталі» быў для яго ў пэўным сэнсе пераломным. У гэтым пераконваешся, калі чытаеш зборнік «Черты лица» (сімптаматычная сама па сабе і назва) і знаходзіш у ім такія дасканалыя, напісаныя і з пранікненнем у сутнасць рэчаў, і з пачуццём мастацкай меры, вершы, як «Предвесне», «Алень», «Памяць», «У музеі», «Доннік», «Супярэчнасці», «Жыццё шматграннае і кантрастнае...» і інш. Адзін з іх («У музеі») развівае тую ж думку, якой прадыктаваны толькі што цытаваныя радкі. Паэт разглядае музейныя экспанаты, зробленыя майстрамі мінулага, бачыць, як

Контрастно на фоне цветастых ковров
Лоснятся кольчуги, колчаны и плети...

І яго, як токам, пранізвае адкрыццё:

Постой! Неужели служило искусство
И тем, кто с кинжалом ходил на разбой?
Червонного золота черен меча,
По лезвию смерть извивается вязью —
Мне тонкая вязь представляется связью
Руки ювелира с рукой палача.
Рука кузнеца и убийцы рука —
Пожалуй, что в трудной судьбе человечьей
Трагичнее не было противоречий,
Чем это, прошедшее через века.

Супярэчлівасці.... Пра іх паэту гавораць музейныя экспанаты, іх ён бачыць вакол, у жыцці і прыродзе, бачыць, гаворачы словамі філосафа, непазбежнасць і адзінства супрацьлегласцей («Из противоречий возникала нужная для жизни острота»), і настойліва, з верша ў верш, піша пра гэта — пра складанасць, шматграннасць і супярэчлівасць жыцця. «А в том, что нет в олене лени, повинен все же серый волк», — зазначае ён у адным вершы. «Всё — со своею подоплекой», — такі вывад робіцца ў наступным творы. «Мать-земля за долгий век зло с добром переплела...» — чытаем далей і г. д. Поўнасцю хочацца мне прывесці гэты вось глыбокі па змесце і па-майстэрску зроблены верш:

Жизнь многогранна
и контрастна:
То ворон каркнет в вышине,
То соловей зальется страстно
На ветке в гулкой тишине.
Поет — и море по колено.
Не видит, закатив глаза,
Не чует, выводя колена,
Что зарождается гроза.

Но виден воронову глазу
Мир обнаженный без прикрас.
За три столетия ни разу
Еще он не впадал в экстаз.
Он зорче соловья и чутче,
Учуял дьявольским нутром,
Что в той вон безобидной туче
К утру созреет страшный гром.
И ворон, до поры безмолвный,
Спокойно каркнул, мол, пора —
Туда, где соловьев вчера
С дубов сшибали стрелы молний.

Дакладна ўбачаным, рэалістычным малюнкам вызначаюцца лірычныя вершы паэта, прысвечаныя дзяцінству («Памяць», «Дзяцінства»), роднай прыродзе («Весна! — И в сердце, и в природе...», «Пора сокодвиженья», «На дорогах предапрелья...»), жанчыне («За сутолокой переправ...», «Напряженная, как тишина...»), простым працаўнікам («У кузні», «Гарнавы»). Яны, апрача ўсяго іншага, сведчаць яшчэ і аб тым, што Браніслаў Спрынчан паспяхова авалодвае ўменнем падаваць сваё асабістае, унутранае ў адзінстве са знешнім, паказваць сваё праз агульнае і наадварот. На жаль, некаторыя вершы залішне зацягнуты. Аддае яшчэ парой аўтар даніну і ўяўнай паэтычнасці, «красивостям», як бы апраўдваючы свой радок: «...всегда пою на лад весенний». Дарэчы, гэтыя самыя «красивости» шкодзяць трохі і невялікай паэме «Хатынь» — даволі ўдалай спробе паэта выступіць у такім, новым для яго жанры і паказаць хатынскую трагедыю праз вобраз каваля Іосіфа Камінскага.

Калі ж рэзюміраваць, то кніга «Черты лица» сведчыць аб сур'ёзным творчым росце яе аўтара, аб тым, што адным з сакрэтаў гэтага росту з'яўляецца тое, што Б. Спрынчан «в суть вещей отчасти самостоятельно проник».

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Браніслаў Спрынчан. «Черты лица». Вершы і паэма. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1970.

НА ПАЛЕСКІХ СЦЕЖКАХ

Уладзімір Аляхновіч, якога раней мы ведалі як аўтара паэтычнага зборніка «Мора летуценняў», сёлета выступіў перад чытачом з кнігай прозы «Палескія навелы». Гэта — абразкі, выкананыя на добрым мастацкім узроўні, пра палескую прыроду, пра людзей, якія заняты сваімі паўсядзённымі справамі.

Кніга складаецца з трох раздзелаў: «Пацеркі ў небе», «Параненыя дрэвы» і «На Прыпяці». Такі падзел выразней адцяняе думкі аўтара, групуе паасобныя чалавечыя характары; яны — цэласны расказ пра адносіны між людзьмі і ўзаемаадносіны чалавека з прыродай.

У складзе вышуковых экспедыцый аўтар даследаваў багацце балоцістага краю, поплеч са сваімі таварышамі пракладваў сцежкі праз лугі і палеткі. Робячы адзнакі ў тапаграфічнай карце, ён адначасова занатоўваў у дарожны блакнот свае ўражанні і назіранні над людзьмі, з якімі сустракаўся. Надзелены здольнасцю прыкмячаць у мностве жыццёвых пояў адметнае і характэрнае, ён змог данесці ўсё гэта і да нас у сваіх кароткіх, нібы эскізных накідах-навелах.

Трэба адзначыць, што пры ўсёй «лёгкасці» пісьма, яго «непрымусовасці», пры ўсёй уяўнай прастаце ў выбары формы і зместу апавядання бачна заклапочаная ўвага маладога празаіка да слова, вобраза. Каб паўней адчуць тое, што хацеў сказаць аўтар гэтымі апавяданнямі, пэўна, трэба глядзець на іх так, як глядзім мы на карціны мастакоў, — трэба адысціся ад палатна на некалькі крокаў, выбраць найбольш удалы ракурс. Менавіта так трэба «чытаць» «Палескія навелы» Ул. Аляхновіча, г. зн. паглядзець на іх ва ўсім аб'ёме і паўнаце. І наадварот, каб заўважыць тое, што складае гэтае палатно, якія фарбы на ім, неабходна наблізіцца да карціны, паспрабаваць, як кажуць, на «дотык». І тады мы пераканаемся ў тым, што кожная мастацкая дэталь не толькі з любоўю выпісана, але і напоўнена сур'ёзнай думкай.

Большасць «Палескіх навел» — гэта вершы ў прозе. Хіба толькі з той розніцай, што аўтар не скованы рыфмай і рытмамі, ужывае такія словы і звароты, якія больш поўна перадаюць яго стан душы.

«Дарога Свіслач — Ціхая Воля... Вузкім тунелем яна высечана ў аксамітным масіве алешніку. Алешыны стаяць у ціхай нерухомасці. Ад галін цягне свежасцю і водарам. Дарога выслана сухім леташнім лісцем. Добра ехаць гэтым шляхам на веласіпедзе», — так пачынаецца навела «Вароты ў зялёны край».

Гэта і пачатак нашага знаёмства з Палессем. Услед за аўтарам, зачараваныя мілым і непаўторным краявідам, мы пойдзем ад адной вёскі да другой. На старонках кнігі мы сустрэнем нямала людзей, паслухаем іх размовы, падзівімся іх дасціпнаму і тонкаму разуменню жыцця, пачуем даўнюю легенду, адчуем боль дрэў, якія асуджаны на гібель з часоў вайны, наведаем хату дзеда Талаша, знойдзем цікавыя звесткі аб «стольным градзе» Тураве і многае-многае іншае. І ўсё гэта не пакіне нас раўнадушнымі, а абудзіць патаемныя струны душы. І потым мы яшчэ доўга будзем хадзіць пад уплывам нашага падарожжа па зямлі палешукоў, жыць іхнімі клопатамі, турботамі.

А будзем мы думаць таму, што пра ўсё расказана пісьменнікам праўдзіва, без «падмалёўвання» і «падцягвання». Часам сацыяльныя і грамадскія партрэты іх як быццам не завершаны, проста выхаплены з жыцця.

Ул. Аляхновіч умее знайсці і дакладнае слова, і свежы вобраз, можа гаварыць сцісла, ёміста, з эмацыянальна-прыўзнятым настроем. Аднак, захапляючыся знешнім бокам малюнка, эфектным яго пераносам на тканіну апавядання, аўтар іншы раз быццам не давярае сабе, прыглушае ў сабе даследчыка, аналітыка. Наша ўяўленне аб людзях, з якімі знаёміць нас празаік, адбываецца на своеасаблівых контрапунктах, калі гэтыя людзі стаяць перад рашэннем той або іншай задачы, за якой неадкладна наступае дзеянне. Але мы бачым хутчэй «механічныя» ўчынкі, чым работу іх, вынікі іх разважанняў, пэўныя зрухі ў іх душы. Менавіта гэтага — унутранай абумоўленасці ў паводзінах людзей, вызначэння істотных праяў у іхніх характарах — часам не адчуваеш у асобных абразках Ул. Аляхновіча, што, безумоўна, некалькі псуе цэласнае ўражанне ад гэтай увогуле цікавай кніжкі.

В. ПОЛЯК.

Уладзімір Аляхновіч. «Палескія навелы». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1970.

СА СКАРБНІЦЫ РОДНАЕ МОВЫ

Мова — найвялікшае нацыянальнае багацце. А між тым лексічныя багацці роднай мовы збіраюцца ў нас вельмі марудна, хоць пачатак гэтаму быў пакладзены больш стагоддзя назад працаю І. І. Насовіча.

Праўда, некаторая частка дыялектнай лексікі была сабрана ў 20-х гадах. Зборы 30-х гадоў, мусіць, загінулі. І толькі ў пасляваенны час выйшаў фундаментальны «Дыялекталагічны атлас беларускай мовы» і некалькі дыялектных слоўнікаў. Але якія незлічоныя скарбы шчодра рассыпаны ў беларускіх гаворках! Пра гэта сведчыць укладзены П. Сцяцком «Дыялектны слоўнік».

У ім растлумачана ўсяго каля 2500 слоў, якія не зарэгістраваны «Беларуска-рускім слоўнікам» (1962) або маюць семантычныя адрозненні.

Слоўнік падрыхтаваны на аснове роднай для аўтара зэльвенскай гаворкі. Але ў ім зафіксавана многа цікавых і арыгінальных слоў, якія могуць выйсці за межы толькі мясцовай гаворкі. Яны маюць вельмі празрыстую семантыку, і ў кантэксце без цяжкасцей угадваецца іх сэнс, як вось у гэтым сказе: «Ад'елася, **рукі — пачынкі, і касцей не дамацаешся».** Або: **«За кульку бярэшся праваю рукою і водзіш касу».** Наўрад ці патрабуюць спецыяльнага тлумачэння словы **пачынкі** і **кулька.** Дзякуючы яркай эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўцы шмат якія словы гавораць самі за сябе: **уцюцькацца** (гультайнічаць), **негадзіна** (непагода, час суровых выпрабаванняў), **цяцерыць** (гаварыць пустое), **падперціся** (атрымаць дапамогу), **уручкі** (поўна з драбінамі), **паражняваць** (бяздзейнічаць), **знябожыцца** (прыняць пакорны выгляд), **шамрэць** (багата апранацца) і інш. У народзе ўмеюць надзвычай трапна і дакладна выразіць сэнс таго ці іншага паняцця. У літаратурнай мове агульнавядомым з'яўляецца слова **басаножкі.** А вось зэльвенцы гавораць **вятроўкі.** З не меншай дакладнасцю выражаюцца паняцці словамі **кудзельніцы** (вячоркі) і **кудзельніца** (удзельніца вячорак).

Вось яшчэ некалькі такіх сакавітых слоў: **снягоўцы** (жаночыя гумовыя боцікі), **сноўніца** (прыстасаванне для снавання кроснаў), **глюз** (плесня на скуры сала).

Рэгіянальныя слоўнікі даюць багаты матэрыял для параўнальнага вывучэння розных дыялектных сістэм. Такое параўнанне гаворыць пра жыццястойкасць шмат якіх дыялектных слоў. Слоўнік Зэльвеншчыны адзначае, напрыклад, цэлы шэраг слоў, якія актыўна бытуюць з тым жа значэннем на ўсходзе рэспублікі: кругі, прыскрынак, прачуханка, скосак, сталюгі, убоіна і інш. Некаторыя ж словы ў гэтых дыялектных сістэмах маюць рознае значэнне.

Слоўнік П. Сцяцка паказвае, якія сапраўды невычэрпныя багацці захоўваюцца ў народных гаворках. Адначасова ён з'яўляецца сведчаннем, што гэтыя скарбы вышукваюцца яўна недастаткова. У гаворках вельмі многа слоў, якія маюць права на літаратурнае існаванне, але, непадслуханыя, незапісаныя, яны недаступны пісьменніку, журналісту, лектару, лінгвісту-даследчыку.

Дыялектныя слоўнікі павінны выдавацца часцей.

Г. ЮРЧАНКА.

П. Сцяцко. «Дыялектны слоўнік». (З гаворак Зэльвеншчыны). Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, Мінск, 1970.

Паэтычная паверка

Алег ЛОЙКА

З НЯМЕЦКАГА СШЫТКА

ВАРТБУРГ — ГОРАД ЧАКАННЯ...

Вартбург — равеснік Мінска,
Лютэр — сучаснік Скарыны...
Вітай нас, часе няблізкі,
Часе — аленю няспынны!..

Вартбург — горад чакання,
А, значыцца, і разлукі:
Выплывалі з туману,
Чэзлі ў ім Нібелунгі.

Можа, якраз і Скарыну
Прымаў тут Лютэр натхнёны,
І я падымаўся сёння
Сюды па слядах яго́ных,

І адыйду, растану
Белым аленем туману?..

Вартбург — горад чакання,—
Чакаць, аднак, не перастане.

Каго і чаго?.. Спатканні...
Незабыўныя госці...
Вартбург — сімвал чакання —
Спрадвечнага —
кімсьці
чагосьці...

СТУДЭНЦКІ ПАДВАЛЬЧЫК «КЕЛЕР РОЗА»

Што за падвальчык—«Келер
Роза»!
Студэнты піва п'юць цвяроза...

Як лук, напятыя скляпенні,—
Ах, што за піва ў белай пене!..

А бутэрбродаў шык мадэрны,—
Нішто ўсе сто гаштэтаў Ены!..

Больш і філасофаў у «Розе»,
Чым на Філасофаў Дарозе!..[1]

[1] Дарога Філасофаў, Гётэва Алея—назвы вуліц.

А будучае прафесуры,
Паэтаў, членаў асамблеяў,—
Іх тройчы больш, чым бюстаў
хмурых
На слаўнай Гётэвай Алеі!..

Бармены носяць куфлі шпарка,
І кожны змоўніцкі міргае,
Што Еваў больш тут, чым у парку,
Што называюць енцы Раем!..

Ах, што за келер — «Келер
Роза»!..
Студэнты піва п'юць цвяроза...
Хто ў ім не падпіраў скляпенняў,
Лічыце — не бываў у Ене!..

ЛЯ ЧАШЫ З ПОЛАЦКАГА ЗОЛАТА

Які з курфюрстаў вусы мачыў,
Шумлівае піва ўздымаўшы,
Якому з іх Іван Грозны ўручыў
Са шчырага золата чашу,

Не ведаю. Надпіс гаворыць адно:
«Дарунак цара Івана»,
Рымскімі цыфраміззяе anno,[1]
Калі, мабыць, падаравана,

А на карталюшчы: «З Полацка
скарб
Узяты пайшоў на кляйх...»
Ён не паскупіўся, грозны цар,
«Отторженная возвратих»!..

Дзяліў, перадзельваў!..
Як мне да таго,
Дык сёння зусім усё роўна:
Ні поп, што прад сонмам хмурых
багоў
Слюнявіў крыжы,
мне не кроўна,

Ні з потнымі прыгаршчамі купец,
Што грыўну да грыўны
прыхоўваў,—
Ліхому — заслуга ліхі капец,
Калом зямля ліхому!..

Ды я пра другое падумаў на міг:
А што, як пузаты кубак —
Насечак, маністаў, узораў літых,
Пярсцёнкаў аздобных загуба?..

І колькі лягло іх на плоскім дне,
Каб вус рыжы мок, нібы ў чане?!,
Сэрца зацялася: ва мне
Бунтаваў палачанін!..

[1] anno — (лацінск.) год.

Цырк

ЦІ ЦЯЖКА БЫЦЬ ЛЮБІМЫМ?

«Сонечны клоун» адказвае на пытанні карэспандэнта «ЛіМа».

Алег Папоў. Гэтае імя магічна вабіць да сябе людзей. Варта толькі вымавіць яго — і твар юнака, і твар старога азорыць усмешка.

Алег Папоў. Афішы з гэтым імем абляцелі дзесяткі краін свету. Варта яму з'явіцца ў любым горадзе — і адразу знаходзяцца тысячы прыхільнікаў яго таленту.

Алег Папоў — клоун. Але ён яшчэ выдатны драматычны акцёр, жанглёр, музыкант, фокуснік, дрэсіроўшчык. канатаходзец, майстра пароды... І ўсё гэта ён выконвае не проста на высокім прафесіянальным узроўні — ён робіць гэта з добрым гумарам, натхнёна, артыстычна, лёгка. Так лёгка, што міжволі думаеш — і ты так здолеў бы. Што, здавалася б, цяжкага — кідай каструлі, а потым лаві іх. Спачатку большую, потым у яе — меншую, потым яшчэ меншую і, нарэшце, века. Альбо прайсціся па слаба нацягнутым дроце, прылегчы на ім перадыхнуць, скінуць і апрануць пінжак, пастаяць на адной назе і г. д.

Народны артыст СССР Алег Папоў упершыню ў Мінску. Але мы добра ведаем яго па шматлікіх кінакадрах, тэлевізійных перадачах, фатаграфіях.

З афіш глядзіць на нас вясёлы чалавек у вялікай кепцы ў шашачку. Білеты на ўсе прадстаўленні прададзены. Але карыстаючыся, як заўсёды ў такіх выпадках робяць журналісты, усімі праўдамі і няпраўдамі, мы ўсё ж такі прабраліся за кулісы, сустрэліся з Алегам Канстанцінавічам і пагутарылі з ім.

Да пачатку прадстаўлення не так ужо шмат часу, і мы гутарым проста ў грымёрцы. На мае пытанні адказвае чалавек невысокага росту, у светлым джэмперы, з засяроджаным, крыху стомленым тварам, вельмі мала падобны на таго Алега Папова, да якога мы прывыклі. Тут жа, з намі сабака, друг і партнёр выдатнага клоуна.

— Алег Канстанцінавіч, вы пабывалі ў многіх краінах свету. Скажыце, калі ласка, дзе цыркавое мастацтва асабліва паважаецца? Каго вы лічыце лепшымі клоунамі ў нас і за межамі нашай краіны?

— Мне цяжка адказаць на першае пытанне. Відаць, будзе правільна, калі я скажу — усюды. Так, так — усюды. Мне проста не давялося бываць у такіх краінах, дзе да нас ставіліся б абыякава. Мова цырка зразумелая і даступная кожнаму. Дарэчы аб тым, які папулярны цырк, гаворыць, напрыклад, такі факт. Нядаўна мне і маім таварышам давялося пабываць у краінах Паўднёвай Амерыкі. Дык вось, калі мы былі ў Перу, там адначасова гастраліравала пяць цыркаў. І для ўсіх хапала гледачоў, апладысментаў і добрых слоў. Трэба сказаць, што такіх раскошных стацыянарных цыркавых памяшканняў, як у нас, там няма. Выступалі ў шапіто. Савецкі цырк карыстаўся асабліва вялікай папулярнасцю.

Адным з найвялікшых клоунаў усіх часоў і ўсіх краін я лічу Чарлі Чапліна. Такім марыць быць у ідэале кожны клоун. Хаця называць Чарлі Чапліна толькі клоунам злачынства. Гэта вялікі, непераўзыйдзены артыст. Нават мы, бязбожнікі, молімся на яго.

У Парыжы я бачыў братоў Фратэліні. Гэта так званыя традыцыйныя клоуны з вельмі выразнымі яркімі маскамі, якія зрабілі на мяне вялікае ўражанне. Падабаецца мне і французскі клоун Залата, клоун-сола.

З нашых цыркавых артыстаў мне асабліва блізкі Міхаіл Румянцаў — вядомы пад артыстычным псеўданімам Карандаш. Яго я лічу сваім настаўнікам, хаця вучылі мяне многія. Але, як заўважыў Гётэ, «тыя, у каго мы вучымся, правільна называюцца нашымі настаўнікамі, але не ўсякі, хто нас вучыць, заслугоўвае гэтае імя».

— Калі вы рыхтуеце праграму, на якога гледача вы разлічваеце? Сур'ёзнага, інтэлектуальнага, альбо спецыфічна-цыркавога?

— Я вас зразумеў. Перш за ўсё я разлічваю на гледача, у якога нядрэнна развіта пачуццё гумару. Інакш любая, нават самая смешная праграма, асуджана на правал. Але, на шчасце, пачуццё гумару — з'ява даволі-такі распаўсюджаная. Што ж датычыць спецыфічна цыркавога гледача, аб якім вы гаворыце, дык некаторыя лічаць, што толькі абмежаваныя людзі могуць захапляцца цыркам. Я гатовы пагадзіцца, што *толькі* цыркам захапляюцца абмежаваныя людзі. Але калі чалавек захапляецца *толькі* тэатрам, *толькі* футболам альбо *толькі* музыкай, дык ён, на мой погляд, таксама абмежаваны.

— А што вы лічыце галоўным для клоуна? Толькі быць смешным, любым спосабам быць смешным?

Сапраўдны мастак можа нават з вельмі не смешных сітуацый, як кажуць, «здабываць смех»: размяшчаць факты ў пэўным парадку, разыгрываць іх у хуткім альбо павольным тэмпе, гіпербалізаваць тую ці іншую дэталь. Альбо выступленне клоуна павінна быць пранікнута пэўнымі думкамі, выкрываць тыя ці іншыя заганы, недахопы, высмейваць іх?

— Канечне, калі я рыхтую сваю чарговую праграму, я хачу, каб мяне зразумелі ўсе, і каб было смешна, і, канечне ж, каб кожны жарт меў свой канкрэтны адрас. Я, у асноўным, працую на труках, але кожны трук я выконваю ў імя якой-небудзь думкі. Успомнім хоць бы класічны эпізод з чаплінскага фільма «Новыя часы»: Чарлі павінен паабедаць, не адрываючыся ад працы на канвееры. Калі чалавек не паспявае за спецыяльнай машынай, суп ліецца яму за каўнер, талерка ляпае яго па твары... Чарлі паспешліва есць кукурузу, якая круціцца, як на такарным станку, зноў спазняецца... Гэта ўсё вельмі смешна. Але за смешнымі прыгодамі паўстае жахлівая бяздушнасць механізаванага свету, і глядач не можа не адчуць у сабе пратэсту супраць гвалту і зла.

Так, я за трук у імя думкі. І за ўсякага гледача, таму што развіваць і ўздымаць культурны ўзровень чалавека добры цырк здольны не менш, чым добры тэатр, кніга, музыка.

— Скажыце, калі ласка, Алег Канстанцінавіч, ці бывалі ў вашай практыцы такія выпадкі, калі не хацелася выходзіць на манеж: дрэнна сябе адчувалі, стаміліся, не было настрою альбо проста надакучыла? Бо клоун усяго толькі чалавек.

— Бывалі, бывалі... Сёння, напрыклад.

Алег Канстанцінавіч паказвае забінтаваную руку.

— Учора апёк. Баліць страшэнна. Але я выйду на манеж. Не стану ж я расчароўваць публіку. Ёй жа зусім нецікава, што ў мяне баліць рука.

Мы змоўклі. Усе трое. Нават сабака, друг і партнёр клоуна, які раней час ад часу падаваў голас.

Алег Канстанцінавіч грыміраваўся. І ўсё менш і менш рабіўся падобным на таго чалавека, з якім я пачала размову паўгадзіны назад. І ўсё больш і больш на Алега Папова, да якога мы прывыклі.

— Ведаеце, там, на арэне, пра ўсё забываеш. Неяк быў у мяне такі выпадак: моцна забалелі зубы. Што рабіць? Усё роўна трэба выступаць. І што вы думаеце, толькі зайду за кулісы — боль нясцерпны. Ледзь-ледзь дачакаўся выхаду. Выйшаў на арэну — не баліць. Так што ў суровай неабходнасці заўсёды быць у форме ёсць і свае плюсы...

Раздаліся званкі. Прадстаўленне пачыналася. Я паспяшалася ў залу.

І ўжо праз некалькі мінут бурнымі апладысментамі сустракалі гледачы свайго любімага сонечнага клоуна. І канечне ж, ніхто не ведаў, што ў яго вельмі баліць рука. Хаця, відаць, яна ў яго ўжо не балела.

Ірына ПІСЬМЕННАЯ.

ЯНЫ ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ МАСТАКОЎ

ДРАЧОЎ Пётр Мікалаевіч.
Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Ленінградзе. У 1964 годзе скончыў графічнае аддзяленне Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Пасля заканчэння інстытута працуе мастацкім рэдактарам часопіса «Бярозка». Прыняты ў Саюз мастакоў за ўдзел у рэспубліканскай выстаўцы дзіцячых выданняў 1964 г (ілюстрацыі да кнігі Б. Умецкага «Счастливого всплытия») рэспубліканскай выстаўцы «Мастацтва—дзецям» (серыя ілюстрацый да кнігі Т. Цулукідзе «Голубой факел»), рэспубліканскай маладзёжнай выстаўцы 1966 г. (ілюстрацыі да кнігі Ул. Маякоўскага «Маё адкрыццё Амерыкі»), рэспубліканскай выстаўцы акварэлістаў 1967 г. («Мінскае возера», «Вечар», «Раніца»).

КАЗАКОЎ Барыс Іванавіч.
Нарадзіўся ў 1937 годзе ў горадзе Балахна, Горкаўскай вобласці. У 1964 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Прыняты ў Саюз мастакоў за афармленне спектакляў «Горад на світанні» (Рэспубліканскі тэатр юнага гледача, 1968 г.), «Вернасць» (Гомельскі абласны драматычны тэатр, 1968 г.), «9-я сімфонія» (Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут,, 1969 г.), партрэты рэжысёра У. Маланкіна і мастака А. Зайцава, якія экспанаваліся на рэспубліканскіх выстаўках.

КРЭПАК Барыс Аляксеевіч.
Нарадзіўся ў 1940 годзе ў вёсцы Падгорнае, Варонежскай вобласці. У 1965 г. скончыў Ленінградскі універсітэт па спецыяльнасці гісторык - мастацтвазнаўца. Прыняты ў Саюз мастакоў за мастацтвазнаўчыя і крытычныя артыкулы, надрукаваныя ў рэспубліканскіх і цэнтральных выданнях.

МІХАЙЛОЎСКІ Уладзімір Карлавіч.
Нарадзіўся ў 1931 годзе ў Бабруйску. Жывапіснае аддзяленне Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута скончыў у 1961 г. Прыняты ў Саюз мастакоў за ўдзел у рэспубліканскай асенняй выстаўцы 1962 г. («Разліў - у Заслаўі»), рэспубліканскай выстаўцы маладых мастакоў 1965 г. («Гарадскі пейзаж»), рэспубліканскай асенняй выстаўцы 1966 г. («Вясна», «Стажок»), рэспубліканскай выстаўцы маладых мастакоў 1968 г. («Мінская ЦЭЦ»).

СВЕНТАХОЎСКАЯ Валянціна Міхайлаўна.
Нарадзілася ў 1938 годзе ў Мінску. У 1966 г. скончыла жывапіснае аддзяленне Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Прынята ў Саюз мастакоў за ўдзел у рэспубліканскай выстаўцы маладых мастакоў 1966 г. («Кнігі», «Нацюрморт»), рэспубліканскай выстаўцы маладых мастакоў 1967 г. («Пагранічнікі»), рэспубліканскай выстаўцы «50 год Савецкай улады» («Ракі», «Часопісы»).

ПРАБЛЕМА РАНЕЙШАЯ — РЭПЕРТУАР

Алесь МАХНАЧ

ГАДОЎ пяць назад на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» друкаваліся артыкулы пад рубрыкай «Ад агітбрыгады да агіттэатра». Іх аўтары — работнікі культуры, самадзейныя артысты, пісьменнікі і журналісты — вялі заклапочаную гаворку пра пошукі новых форм і метадаў работы агітацыйна-мастацкіх брыгад. Ставілася пытанне аб неабходнасці ператварыць лепшыя з такіх калектываў у агіттэатры і тэатры эстрадных мініяцюр.

Тады, па свежых слядах гэтай гаворкі, Рэспубліканскі дом народнай творчасці правёў канферэнцыю кіраўнікоў і творчага актыву мастацкіх агітбрыгад. Людзі працягвалі размову, якую пачала газета: раіліся, дзяліліся вопытам, спрачаліся, прагледзелі паказальныя канцэрты-агляды самадзейных артыстаў Стаўбцоўскага і Рагачоўскага раённых дамоў культуры. Перад удзельнікамі канферэнцыі выступалі рэжысёры і мастакі прафесійных тэатраў, драматургі.

Вядома, усё гэта зрабіла сваю добрую справу. Ужо сёння мы бачым канкрэтную работу агіттэатраў, тэатраў эстрадных мініяцюр і нават тэатра чытальніка.

У апошнія гады радуюць сваімі творчымі пошукамі такія калектывы, як Барысаўскі ТЭМ (тэатр эстрадных мініяцюр), народны тэатр «Усмешка» палаца культуры Магілёўскага завода штучнага валакна імя В. Куйбышава, Лёзненскі агіттэатр, спектаклі якіх атрымалі добрую ацэнку нават і за межамі нашай рэспублікі.

Рэспубліканскі фестываль самадзейнага тэатральнага мастацтва, які праводзіўся вясною 1967 года, паказаў, што самадзейныя артысты імкнуцца на мясцовым матэрыяле ствараць свае сцэнкі, інтэрмедыі, скетчы, частушкі, рэпрызы, фельетоны, клапоцяцца, каб яны былі надзённыя. Але не так лёгка знайсці форму, каб па-мастацку цікава падаць са сцэны той ці іншы жыццёвы факт. Ды не заўсёды ў калектыве ёсць свае паэты, кампазітары. Артысты, як правіла, звяртаюцца да твораў пісьменнікаў, якія працуюць у жанры драматургіі малых форм, прыстасоўваюць гэтыя мініяцюры пад канкрэтныя падзеі, узятыя з мясцовага жыцця.

Так, напрыклад, робяць магілёўскія артысты народнага агіттэатра «Усмешка». І трэба сказаць, робяць гэта ўдала. Больш за тры гадзіны працягваецца канцэрт-спектакль «Галоўнае, хлопцы, сэрцам не старэць», дзе выкарыстана каля пяцідзесяці твораў, і ўсе нумары сюжэтна звязаны ў адну тэматычную праграму.

Аўтар гэтага сцэнарыя і рэжысёр — дырэктар Магілёўскага абласнога Дома народнай творчасці Уладзімір Бараноўскі — сёлета паставіў новую канцэртную праграму «Дзень добры, сябры дарагія!» Ён шмат папрацаваў са сваімі артыстамі, дакладна прадумаў кожны нумар, і спектакль атрымаўся цікавы, захапляючы.

У Магілёў часта прыязджалі і прыязджаюць многія метадысты абласных дамоў народнай творчасці, мастацкія кіраўнікі агітбрыгад. І ўсе — за вопытам работы. Аднак стварэнню новых агіттэатраў гэта мала дапамагае.

У чым жа прычына?

Разгаварыліся мы на гэтую тэму з Ул. Бараноўскім. На яго думку, прычына — у адсутнасці цікавага рэпертуарнага матэрыялу.

У рэспубліцы працуе больш трох тысяч агітбрыгад. Большасць з іх — «сезоннікі». Пачынаюцца вясновыя палявыя работы або ўборка ўраджаю, і ў пажарным парадку артысты едуць у брыгады і аддзяленні, на калгаснае і саўгаснае поле, дзе працуюць хлебаробы. Выступленні такіх калектываў — гэта, як правіла, звычайны канцэрт, у якім паміж нумарамі вядучыя называюць прозвішчы перадавых людзей, прысвячаюць ім тую ці іншую папулярную песню, бывае, што праспяваюць некалькі частушак на мясцовыя тэмы.

Рэспубліканскі метадычны кабінет культурна-асветнай работы часам дае прыкладныя сцэнарыі канцэртаў для агітбрыгад. Так, напрыклад, да Рэспубліканскага фестывалю самадзейнага тэатральнага мастацтва былі падрыхтаваны сцэнарыі «Перажыткі — у музей», «Агітбрыгада славіць працу», «Добры вечар, сябры!» і іншыя. Сцэнарыі былі надрукаваны на ратапрынце тыражамі па 1000—1500 экземпляраў. Аднак ніводзін спектакль па гэтых сцэнарыях не трапіў на апошні фестываль у Мінск.

Такія сцэнарыі, пад якія не заўсёды падбярэш канкрэтныя факты з мясцовага жыцця, даюць мала карысці. Лепш ствараць самастойныя сцэнарыі і ствараць на месцы, у калектывах. У свой час артыст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Мікалай Зорын выязджаў у Барысаўскі тэатр эстрадных мініяцюр і там дапамог дырэктару гарадскога Дома культуры П. Кісялю і загадчыку гарадскога аддзела культуры М. Славіну напісаць сцэнарый «Дом, у якім мы жывём» і па ім паставіць цікавы спектакль. Метадысты рэспубліканскіх кабінетаў культурна-асветнай работы і Дома народнай творчасці таксама бывалі ў некаторых калектывах, і ў выніку гэтых паездак мы ўбачылі ў рэпертуары нашых агітбрыгад некалькі ўдалых спектакляў.

За апошні час у рэспубліцы вырасла многа самадзейных артыстаў, пачынаючых паэтаў, мастакоў, кампазітараў, драматургаў, якія працуюць на ніве культурна-асветнай работы. Яны падчас пішуць цікавыя творы, якімі карыстаюцца агітбрыгады і агіттэатры. Гэта Р. Агеева ў Лёзна, Д. Кухарава — у Нясвіжы, Т. Пятніцкая — у Брэсце і іншыя.

Ды не толькі работнікі культуры пішуць сцэнарыі. Гадоў чатыры назад пенсіянер Л. Залатароў для агітбрыгады Брэсцкага клуба чыгуначнікаў напісаў сцэнарый «Ад Брэста да Баранавіч». Аўтар удала знайшоў сцэнічны «стрыжань» для падзей, што адбываецца ў творы. Гэта дало артыстам магчымасць данесці да гледача многае з мінулага і сённяшняга жыцця людзей Прыбужжа.

...У вагоне цягніка «Брэст—Мінск» едуць на рэспубліканскі агляд удзельнікі мастацкай самадзейнасці пагранічнага горада над Бугам. І сярод іх пажылы чалавек з клункам у руках. Ён глядзіць на маладых людзей, слухае іх вясёлыя песні, музыку і не можа стрымаць слёз. Аказваецца, гэта рээмігрант. Ён вяртаецца ў родныя Баранавічы, якія пакінуў 35 гадоў назад у пошуках шчасця. Чалавек расказвае пра сваё гаротнае жыццё за акіянам, з жалем успамінае марна страчаныя гады і са здзіўленнем слухае пра навіны роднай зямлі. Затым самадзейныя артысты па заяўках пасажыраў, якія едуць у вагоне, даюць канцэрт. У ім прымаюць удзел і пасажыры.

Такі кароткі змест сцэнарыя.

Усё ў тэатралізаваным канцэрце «Ад Брэста да Баранавіч» выглядае натуральна, займальна, ніводзін нумар не вырываецца з асноўнай кампазіцыі праграмы.

□

Паўстае пытанне: а што мы, пісьменнікі, даём на творчае ўзбраенне вялікай арміі аматараў самадзейнай сцэны? Якую метадычную дапамогу атрымлівае наш самадзейны тэатр?

Прыпамінаю, гадоў 10 — 15 назад творы драматургіі малых форм і метадычныя матэрыялы можна было часта сустрэць на старонках перыядычнага друку. Напрыклад, у 1957 годзе газета «Чырвоная змена» надрукавала п'есу-фельетон М. Чавускага «Акцыі», камедыю М. Алтухова «Чыстыя рукі», сатырычную сцэнку М. Сокала «Амаль па Гогалю», скетч А. Раманава «Хворая» і інш. Газета змясціла цыкл метадычных артыкулаў К. Стэцкага, які тады працаваў старшым метадыстам па тэатры Рэспубліканскага дома народнай творчасці. У іх аўтар даваў грунтоўную кансультацыю, як ставіць той ці іншы спектакль.

Аднаактовая п'еса ў свой час была частым госцем на старонках часопісаў «Беларусь», «Маладосць», «Полымя», «Работніца і сялянка», «Бярозка», «Вясёлка». А дзе падзелася ўсё гэта сёння?

З кожным годам расце ў рэспубліцы сетка культурна-асветных устаноў, а значыць расце і колькасць самадзейных артыстаў тэатральнага мастацтва. І мы сягоння павінны былі б наглядаць колькасны рост новых твораў беларускай драматургіі малых форм, больш дзейсную метадычную дапамогу самадзейным артыстам, чым яна, скажам, была ўчора. Але атрымліваецца наадварот. Ні нам, драматургам, ні метадыстам культурна-асветнай работы няма чым пахваліцца.

Аднаактовыя п'есы, камедыі, сцэнкі, скетчы амаль зусім зніклі са старонак рэспубліканскага перыядычнага друку. Дадатак да часопіса «Маладосць» «А гармонік грае, грае...», дзе друкаваліся рэпертуарныя творы, больш не выдаецца. Даўно ідзе размова пра выданне аднатомнай анталогіі беларускай аднаактовай п'есы, аднак і па сённяшні дзень далей гаворкі справа не зрушыла з месца.

Рэспубліканскія дом народнай творчасці і кабінет культурна-асветнай работы працягваюць выдаваць свой рэпертуарны і метадычны матэрыял прымітыўным спосабам — на ратапрынце. А колькі на гэта трацінца лішніх часу, сродкаў, паперы!

На Украіне самадзейныя артысты даўно маюць бібліятэчку «Мастацкая самадзейнасць». Кожны месяц работнікі дамоў культуры і клубаў атрымліваюць адну кніжку. У ёй друкуюцца творы драматургіі, музыкі, песні, частушкі, творы для мастацкага чытання, танцы, парады вядучых майстроў прафесійнай сцэны. Знайшлося б для такога выдання і ў нас многа твораў, былі б і свае аўтары і падпісчыкі.

Выдавецтва «Беларусь» ужо каторы год па рэдакцыі «Музычнай літаратуры» выпускае серыю кніг «Мастацкая самадзейнасць». Там друкуюцца творы ў рэпертуар спевакоў, танцораў, музыкаў. Для ўдзельнікаў драматычных гурткоў таксама час ад часу прадугледжваюцца спецыяльныя выпускі. Напрыклад, сёлета ў выдавецтве выходзіць серыя «Для школьнай сцэны». А дзе ж рэпертуар для сельскіх, рабочых, студэнцкіх самадзейных артыстаў? Творы для самадзейных тэатраў лялек і ценяў, агітбрыгад і агіттэатраў, чытальнікаў, драматычных гурткоў і народных тэатраў?

Думаецца, што ўсё-такі варта і нам падумаць аб выданні спецыяльнай перыядычнай падпісной бібліятэчкі ў дапамогу мастацкай самадзейнасці.

□

І яшчэ адно пытанне. Гэта пра конкурсы на лепшы твор у рэпертуар артыстаў самадзейнага тэатральнага мастацтва.

Праводзяцца такія конкурсы вельмі рэдка. Мы не бяром ад іх у поўную меру таго, што яны могуць даць. Сярод твораў, што не атрымалі прэмій, ёсць нямала і такіх, якія пры творчай дапамозе аўтару могуць папоўніць рэпертуар самадзейных артыстаў. Чаму б, скажам, па свежых слядах конкурсу не запрасіць больш здольных аўтараў са сваімі творамі на рэспубліканскі семінар пісьменнікаў, якія працуюць у жанры драматургіі малых форм? У свой час мне давялося быць удзельнікам такіх семінараў, якія праводзіў Саюз пісьменнікаў СССР і Усесаюзны Цэнтральны Савет прафсаюзаў. Мы, бывала, прывозілі туды толькі адны накіды шкілета аднаактовай п'есы, а назад вярталіся з творам, які адразу ішоў на самадзейную сцэну. На семінары мы мелі магчымасць паслухаць цікавыя лекцыі, расказы вядомых драматургаў аб вопыце творчай працы, атрымлівалі каштоўныя парады, абмяркоўвалі нашы творы, спрачаліся, дзяліліся творчымі думкамі.

Такія семінары варта праводзіць і нам.

Маральная і творчая падтрымка людзям, якія працуюць у цяжкім, але патрэбным жанры драматургіі малых форм, патрэбна. Асабліва яна неабходна маладым і пачынаючым літаратарам. Мы павінны акрыляць людзей на далейшую творчую працу.

ПЯСНЯР ХАРАСТВА

Да 70-годдзя з дня нараджэння Р. К. ПУКСТА

Сёння Рыгору Канстанцінавічу Пуксту споўнілася б 70 гадоў. У дачыненні да гэтага цудоўнага мастака, да чалавека, бясконца ўлюбёнага ў жыццё і людзей, неяк дзіўна гучыць гаворка аб ім у мінулым часе. Але нечаканая, заўчасная смерць вырвала яго ад нас ужо дзесяць гадоў назад: Р. Пукст памёр 12 лістапада 1960 года, за два дні да свайго 60-годдзя. Засталіся толькі ягоная натхнёная музыка і незабыўныя для кожнага, хто яго ведаў, уражанні ад таленавітасці яго асобы.

З нейкай дзівоснай непасрэднасцю і ўсхваляванасцю ўспрымаў Рыгор Канстанцінавіч кожную праяву навакольнага жыцця. Прагна чытаў ён не толькі кнігі нашых пісьменнікаў, але і газетныя артыкулы, статыстычныя зводкі па пытаннях народнай гаспадаркі, адчуваючы ў іх, як і ў мастацкай літаратуры, хараство намаганняў і здзяйсненняў савецкіх людзей. З якім замілаваннем Р. Пукст мог бясконца разглядаць высокае зорнае неба над Мінскам, бег хваляў па Сожы, клін жураўоў над Белавежай, чырвань лясоў пухавіцкіх і каралішчавіцкіх, малюнкі марозу на вокнах! Падарожнічаючы з гэтым высокапрафесійным музыкантам, было цікава весці размову пра жыццё і характары людзей, пра працу машын, пра архітэктурныя збудаванні і гісторыю горада ці краю, пра карціны мясцовых мастакоў і творы скульптараў. І заўсёды ён шукаў і падкрэсліваў уздзеянне хараства на вызваленне чалавека ад усяго, што перашкаджае яму вольна дыхаць, упэўнена рухацца наперад, быць сапраўдным сынам сваёй радзімы, грамадзянінам і творцам.

Хтосьці з вялікіх, спытаўшы аднойчы «Што такое музыка?», адказаў, што гэта — жменя нот, кінутых таленавітым чалавекам на пяць радкоў, на пяць самых звычайных рысачак, але ў той жмені энергія вобразнай думкі і вялікага душэўнага ўздыму, здольная паланіць слухача. Калі слухаеш нават у запісе творы Рыгора Канстанцінавіча, — сімфонію або раманс — адчуваеш багацце таго, што ён кінуў са сваёй душы на нотную паперу, цябе захапляе энергія яго мастакоўскага роздуму і эмоцый. Апчадны, строгі, удумлівы, Пукст ведаў цану меладычнага малюнка, гуказапісу, спакваля падрыхтаванага ўзлёту крэшчэнда і раптоўнага піяна... Майстар-працаўнік! Ці не таму ў сваёй музыцы, адзначанай цудоўнай народнасцю мовы, натхнёным лірызмам і цеплынёй, аўтарскай актыўнасцю, кампазітар з такой шчодрасцю раскрываў багаты свет вобразаў сучаснікаў, апяваў прыгажосць роднага краю, адлюстроўваў драматычныя старонкі гераічнай гісторыі народа — барацьбіта за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне. Ці не таму такая папулярная на Беларусі ягоная арыгінальная творчасць і тонкія апрацоўкі фальклорных узораў...

Калі паспрабаваць даць самую агульную характарыстыку зробленаму Рыгорам Канстанцінавічам, дык перш-наперш, мабыць, трэба сказаць наступнае. Ён звяртаўся заўсёды да яркіх і змястоўных тэм. Назіральны, удумлівы музыкант, ён умеў цаніць і так званыя «мімалётнасці», настрой хвіліны, пераменлівыя пераліvы пачуццяў і адценняў у эмацыянальным стане чалавека, захопленага гучнымі фарбамі прыроды ці паглыбленага ў роздум аб мінулым. І ў той жа час у творах Пукста ёсць нешта ўстойлівае, тонка адабранае і прафільтраванае яго тэмпераментам мастака. Ён умеў «падслухаць» — і тое, што прасілася ў музыку, і тое, чаго чакаў ад музыкі слухач. І гэта ён па-творчы разумеў як «сацыяльны заказ» часу.

Яшчэ студэнтам Маскоўскай кансерваторыі ў сярэдзіне 20-х гадоў ён, малады машыніст з Гомеля, накіраваны на вучобу грамадскімі арганізацыямі чыгуначнага вузла, адзін з першых у краіне піша творы пра натх-

НОВЫ РАДОК У БІЯГРАФІІ

Перада мной прэс-бюлетэнь Міжнароднага конкурсу імя Чайкоўскага, у якім коратка ахарактарызаваны кожны яго ўдзельнік. Знаходжу прозвішча Валерыя Кучынскага. Чытаю:

«Нарадзіўся 23 лютага 1947 года ў Мікалаеве. У 1964 годзе ў Брэсце закончыў сярэднюю і музычную школу па класе баяна. Год вучыўся на падрыхтоўчым аддзяленні Беларускай кансерваторыі, пасля быў прыняты на першы курс.

У 1968 годзе на IV Усесаюзным конкурсе вакалістаў імя Глінкі ў Кіеве атрымаў званне лаўрэата, у тым жа годзе — прыз на II Міжнародным фестывалі маладзёжнай песні ў Сочы. У 1969 годзе ўдзельнічаў у Міжнародным фестывалі фальклорнага мастацтва ў Францыі і ў Тыдні беларускай культуры ў Фінляндыі. Зараз студэнт V курса Беларускай кансерваторыі ў класе дацэнта Арсенія Карынфскага».

Цяпер замест апошняй фразы трэба напісаць — лаўрэат IV Міжнароднага конкурсу імя П. І. Чайкоўскага і саліст Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР.

Для спевака пачаліся працоўныя будні: спеўкі, рэпетыцыі — звычайны нялёгкі шлях да спектакля. І — дэбют. Кучынскі ў галоўнай партыі ў бессмяротнай оперы «Яўгеній Анегін».

Цяжка ў дваццаць тры гады спяваць Анегіна, які, як піша Пушкін, дажыў «без цели, без трудов до двадцати шести годов» (звычайна бывае наадварот). Але хіба ж лягчэй у тыя ж дваццаць тры гады, а то і раней перамагаць на міжнародных конкурсах?

Знаёмства з партыяй Анегіна для Валерыя пачалося ў опернай студыі пры Беларускай кансерваторыі пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР М. Сярдобава, які сам у недалёкім мінулым быў адным з лепшых Анегіных на сцэне Беларускага опернага. За два гады Валерый Кучынскі праспяваў каля 30 спектакляў і на кожным знаходзіў для свайго Анегіна нешта новае, правяраў старое.

Удасканальванню ў мастацтве няма межаў, таму ёсць усе падставы чакаць ад спевака ўсё большага пранікнення ў гэты складаны сцэнічны вобраз.

Анегін Кучынскага захапляе з першага ж выхаду. Артыст добра адчувае сябе на сцэне, свабодна, лёгка рухаецца, ён стройны, прыгожы, жэсты яго лаканічныя, і здаецца, што такім толькі такім быў пушкінскі Анегін. Трэба яшчэ дадаць, што музычная партыя зроблена на добрым прафесіянальным узроўні.

Голас Кучынскага большасці слухачоў знаёмы па радыё і тэлебачанні. Мяккі лірычны барытон, невялікі па сіле, але прыемнага тэмбру таксама як нельга лепш адпавядае вобразу Анегіна. Часам у ніжнім рэгістры яму не хапае гучнасці, але да гонару спевака трэба сказаць, што ён і не стараецца «выдаць» больш, чым можа, таму што фарсіраванне згубна адбіваецца на тэмбры голасу.

Усю сцэну прыезду да Ларыных Кучынскі праводзіць вельмі ярка. Здагадваешся, што над кожнай фразай, над кожным жэстам спявак думаў і працаваў многа і знайшоў лепшы варыянт, з улікам сваіх магчымасцей. Тут мы чуем і пагардлівы водгук аб выбары Ленскім нявесты («Неужто ты влюблен в меньшую?»), і насмешлівую іранічную рэпліку: «Кругла, красна лицом она, как эта глупая луна на этом глупом небосклоне», і цёплыя інтанацыі ў яго гутарцы з Таццянай.

Амаль дасканала спявае Кучынскі арыю «Когда бы жизнь домашним кругом». Да спектакля я гэтую арыю чуў у яго ж выкананні на праслухоўванні перад конкурсам імя Чайкоўскага, а потым у II туры конкурсу. Добра памятаю, з якім захапленнем прыняла яго маскоўская публіка. На мой погляд, сцэна ў садзе ў спектаклі — вакальная кульмінацыя спевака. Голас Кучынскага дакладна перадае лірычныя інтанацыі ў пачатку арыі. Потым ідзе палымяны ўзлёт у другой: «Мечтам и годам нет возврата». І нарэшце — ласкавыя інтанацыі ў сяброўскай перасцярозе: «Учитесь властвовать собою, не всякий вас, как я, поймет; к беде неопытность ведет!..»

Наступная сцэна — баль у доме Ларыных. Анегін і Ленскі, усё больш распальваючы адзін аднаго ўзаемнымі знявагамі, гатовы зараз жа рынуцца ў бойку, і акружаючыя літаральна разнімаюць іх. Так павінна быць, так напісана ў аўтарскіх рэмарках. Але спевакі правялі гэтую сцэну залішне спакойна. Яны ў асноўным выказвалі свае пачуцці з дапамогай толькі голасу, менш увагі ўдзяляючы сцэнічнаму руху, у выніку чаго напружанасць і значнасць сцэны намнога знізілася. Гэты папрок менш адносіцца да Анегіна, чым да Ленскага ў сілу розных характараў герояў. І ўсё-такі Анегіну—Кучынскаму ў гэтай сцэне не хапае «сцэнічнай гарачнасці». Тут спявак яшчэ не здолеў выкарыстаць усе нюансы, якія так шчодра прадставіла яму роля.

Сустрэча Анегіна з Таццянай у канцы оперы, наадварот, сцэнічна зроблена пераканаўча, але голас спевака гучыць ужо не так свежа і прыгожа. Вядома, вельмі цяжка захаваць свежасць голасу ў заключнай сцэне, калі праспяваны амаль увесь спектакль. Але ўменне разлічыць свае сілы, якое гаворыць аб майстэрстве і вопыце артыста, яшчэ, безумоўна, прыйдзе да спевака.

Л. ІВАШКОЎ,
выкладчык Беларускай кансерваторыі.

ЧАСОПІСЫ Ў ЛІСТАПАДЗЕ

«ПОЛЫМЯ»

У нумары змешчаны аповесць В. Быкава «Сотнікаў», пачатак рамана І. Пташнікава «Мецiжы», лірычная навела М. Арочкі «Цяцерка», вершы М. Лужаніна, А. Вярцінскага і Ю. Голуба.

Пад рубрыкай «Новыя пераклады» надрукаваны вершы Альбінаса Жукаўскаса (пераклад з літоўскай М. Хведаровіча).

Да 150-годдзя з дня нараджэння Фрыдрыха Энгельса змешчаны артыкул І. Лушчыцкага і М. Іоські «Фрыдрых Энгельс і рэвалюцыйная Беларусь».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» надрукаваны артыкулы «У святле неўміручых ідэй» (аб кнізе «Ленін і літаратура») М. Ермаловіча, «Чатыры стыхіі Сяргея Дзяргая» Ф. Яфімава, «Высокая трывога» (пра лірыку А. Пысіна) І. Шклярэўскага і «Некалькі сустрэч з паэтам» (да 70-годдзя з дня нараджэння Н. Чарнушэвіча) В. Гарбука.

У часопісе рэцэнзуюцца кніга Ул. Паўлава «Годы нашы — птушкі», кніга крытычных артыкулаў Дз. Бугаёва «Шматграннасць», даследаванне П. Сцяцко «Народная лексіка».

Артыкулы М. Мельнікава «Жыццё, аддадзенае рэвалюцыі» і А. Грыцкевіча «Беларускія выбранцы» змешчаны ў раздзеле «Старонкі нашай гісторыі».

«МАЛАДОСЦЬ»

Часопіс працягвае друкаваць раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі». Увазе чытачоў прапанаваны вершы А. Зарыцкага, Ю. Свіркі, С. Гаўрусёва, Р. Семашкевіча, Л. Мароза, а таксама нявыдуманыя гісторыі Л. Навумовіча з «Лукомльскага сшытка».

У нумары змешчаны фотарэпартаж Ю. Іванова і А. Каляды «Валакністы, залацісты...», артыкулы «Эстэтычная спадчына Фрыдрыха Энгельса» Ю. Гусева, «Купалаўцам — 50» А. Сабалеўскага, «Паклон табе» Р. Барадуліна, гутарка А. Гардзіцкага з Янкам Маўрам і іншыя матэрыялы.

«БЕЛАРУСЬ»

Лістападаўскі нумар адкрываецца артыкулам Р. Булацкага «Вучоны, настаўнік, рэвалюцыянер» (да 150-годдзя з дня нараджэння Фрыдрыха Энгельса).

У часопісе змешчаны артыкулы «Сёння і заўтра нашай вёскі» І. Рубахава, «Шукальнік песенных скарбаў» І. Нісневіча, расказ народнага артыста БССР Ул. Дзядзюшкі «Калі гаворыць рэвалюцыя...» (да 70-годдзя М. Пагодзіна), падарожныя нататкі П. Бараноўскага «Кантрасты над Рэйнам».

Часопіс друкуе апавяданне А. Кур'яна «Павер, матуля!..», партызанскую быль былога сакратара Пухавіцкага падпольнага райкома камсамола П. Асадчыка «Племя бясстрашных», працяг аповесці Д. Маеўскай «А восьмай вечара»... (пераклад з польскай М. Паслядовіча), вершы Я. Крупенькі, М. Шаховіча, В. Шыханцова, раздзелы з паэмы Аляксандра Блока «Дванаццаць» у перакладзе М. Калачынскага.

У нумары змешчаны рэцэнзіі на кнігі А. Савіцкага «Шкляная нітка», М. Лазарука — «Станаўленне беларускай паэмы», І. Грамовіча — «Далі сабе слова», З. Азгура — «Тое, што помніцца».

«НЕМАН»

У часопісе надрукавана апавяданне В. Тараса «Купель», А. Кудраўца «Ёлачка» (пераклад з беларускай Ул. Жыжэнкі), Ул. Дамашэвіча «Сівы конік» (пераклала з беларускай Т. Мартыненка), вершы Р. Семашкевіча (пераклад з беларускай Н. Кісліка і Ул. Шленскага), В. Лівневіча, Г. Казака, Д. Сімановіча, Г. Шутэнкі, а таксама дакументальная аповесць Б. Клейна «Справа Бонч-Асмалоўскіх» і аповесць Азіса Несіна «Нашы дзеці — вундэркінды» (пераклалі з турэцкай А. Свярчэўская і В. Фіонава).

Публіцыстыка прадстаўлена артыкулам Л. Калчанава «Квадрат улады».

У часопісе змешчаны ўспаміны Героя Савецкага Саюза Р. Мачульскага «Пабрацімы».

У нумары рэцэнзуюцца кнігі В. Іпатавай «Раніца», Л. Дайнекі — «Галасы», Ю. Голуба — «Гром на зялёнае голле», А. Разанава — «Адраджэнне», Н. Новікава — «Пяць крокаў жыцця», В. Гузнава — «Адысей з Белай Русі», Я. Казлевіча — «Школа прыроды».

ГОСЦІ З БУРШТЫНАВАГА КРАЮ

Сотні мінчан прыйшлі ў Палац культуры прафсаюзаў на тэматычны вечар «Бурштынавы край у сузор'і братніх рэспублік», прысвечаны Літоўскай ССР.

У вечары прынялі ўдзел дэлегацыя братняй рэспублікі на чале з сакратаром Літоўскага рэспубліканскага савета прафсаюзаў Б. Лапята, прафсаюзныя работнікі нашай рэспублікі, беларускія літаратары і музыканты.

Паэтэса Эдзі Агняцвет прадставіла прысутным літоўскага сябра паэта Антанаса Дрыліга, рэдактара часопіса «Нямунас», які прачытаў свае новыя вершы, расказаў аб цесных сяброўскіх сувязях літоўскіх і беларускіх літаратараў.

Беларускі кампазітар Яўгеній Дзягцярык пазнаёміў удзельнікаў вечара з кампазітарам Вітаўтасам Палтанавічусам, з якім яго звязваюць гады вучобы ў Вільнюскай кансерваторыі. Вітаўтас Палтанавічус расказаў аб творчасці літоўскіх кампазітараў, аб росквіце самадзейнага мастацтва ў Літве.

На вечары выступіў вакальна-танцавальны калектыў «Роса» Каўнаскага праектнага інстытута «Міжсельгаспраект», які выканаў літоўскія народныя песні і танцы.

Закончыўся вечар паказальнымі выступленнямі лепшых танцавальных пар Літвы — лаўрэатаў усесаюзных і міжнародных конкурсаў выканаўцаў сучасных бальных танцаў.

В. БАРЫСЕВІЧ.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Магілёўскі абласны драматычны тэатр паказаў прэм'еру—спектакль «Канец Хітрова рынка» па п'есе А. Бязуглава і Ю. Кларава. Рэжысёр—заслужаны артыст БССР А. Раеўскі, мастак—В. Гараднякоў. Ролі выконваюць акцёры старэйшага пакалення і творчая моладзь

На здымку—сцэна са спектакля. У ролі супрацоўніцы Надзвычайнай Камісіі (ЧК) Галіны артыстка Л. Гурына, Тузіка—В. Рагачова.

Фота А. ГОЛЬШНА.

нёнасць працы рабочага, пра рэвалюцыйнае яднанне працоўных, пра рамантыку пошуку новых шляхоў у жыцці. Гэта хоры «У кузні», «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!», рамансы «Чырвоная кветка», «Звіні, маладосць!» і іншыя. А праз некаторы час нараджаецца цудоўны пукстаўскі раманс-песня «Лугам-лугам зялененькім» на словы Змітрака Бядулі, дзе на дзіва проста, па-народнаму ясна кампазітар раскрыў гаму светлых пачуццяў дзяўчыны. З гэтага раманса, наогул аднаго з першых беларускіх твораў у такім жанры, пачынаецца непараўнанае па лірызме ўвасабленне пукстаўскае «прачытанне» нацыянальнай паэзіі.

Якуб Колас, Янка Купала, Цішка Гартны, Пятрусь Броўка, Пятро Глебка, Алесь Звонак, Анатоль Астрэйка, Анатоль Вялюгін, Кастусь Кірэенка, Эдзі Агняцвет, Алесь Бачыла, Адам Русак... Цяжка нават пералічыць прозвішчы ўсіх беларускіх паэтаў, чые шчырыя словы несліся да слухачоў на дзівосных крылах мелодый Рыгора Пуксты. Гэтыя мелодыі не былі ілюстрацыяй да паэтычнага тэксту, не, яны рабілі вершаваныя вобразы больш рэльефнымі, раскрывалі настрой, дапамагалі яму пранікаць у душу, абуджалі сілы, заклікалі да хараства, без якога Рыгор Канстанцінавіч не ўспрымаў «чалавека і яго адносін да навакольнай рэчаіснасці», —таго, што, па афарыстычным вызначэнні М. Чарнышэўскага, з'яўляецца аб'ектам сапраўднага мастацтва.

Беларускія пушчы, палі, рэчкі і азёры спяваюць у музыцы Пуксты і трывожаць наш слых, нашу душу, наш роздум. Мала хто з беларускіх кампазітараў так пераканаўча паказаў уздзеянне на чалавека хараства прыроды, як здолеў гэта зрабіць Рыгор Канстанцінавіч у сваёй сімфанічнай і камерна-інструментальнай творчасці.

Так, ён быў песняром хараства—кампазітар Пукст. Ён пакінуў народу цудоўныя старонкі сваёй творчасці, сімфоніі, кантаты, оперы, рамансы, хоры, песні, апрацоўкі нацыянальнага фальклору. Яны гучалі і ў мірныя дні, калі мы будавалі новае жыццё, гучалі ў часы ваеннага ліхалецця, калі адстойвалі жыццё і свабоду народа. І заўсёды людзі з удзячнасцю і асалодай слухалі пукстаўскую музыку. Дык чаму ж усё радзей чуем мы яе сёння? Шкада, што не захавалася ў рэпертуары опернага тэатра «Марынка»—першая і пакуль адзіная беларуская опера для дзяцей, опера, якая вучыць ганарыцца нашай гісторыяй, гераізмам савецкіх школьнікаў у час Вялікай Айчыннай вайны. Шкада, што яна «выпала» з рэпертуару тэатра.

Мы рэдка чуем у канцэртах Беларускай філармоніі хаця б Другую сімфонію Р. Пуксты (адну з шасці!), дзе хараство беларускай прыроды скарае кожнага.

Ці не прыйшоў час Саюзу кампазітараў БССР падумаць пра далейшы лёс «лебядзінай песні» Р. Пуксты—оперы «Свіцязянка», якую кампазітар закончыў за некалькі гадзін да сваёй смерці? Твор гэты, мабыць, патрабуе рэдакцыі, дапрацоўкі ў дэталях—дык каму ж, як не сябрам па творчасці, клапаціцца пра гэта. Не так многа нацыянальных оперных твораў у партфелі нашага тэатра, каб адмаўляцца ад работы над музыкай, што ўвасабляе старонкі сялянскага паўстання на Беларусі ў мінулым стагоддзі і навеяна вобразамі вялікага нашага земляка Адама Міцкевіча.

Цяжка пералічыць усе аспекты дзейнасці Рыгора Канстанцінавіча. Можна нагадаць і яго шматгадовую працу мастацкім кіраўніком Беларускага радыё, і галоўным хормайстрам хору радыёкамітэта, нагадаць ягоную педагагічную дзейнасць у кансерваторыі, шматгадовае дэпутацтва ў Мінскім гарсавеце, кансультацыі для самадзейных кампазітараў рэспублікі, рэдактуру ў выдавецтвах... Што б ён ні рабіў, Р. Пукст заўсёды быў палымяным песняром хараства намаганняў і імкненняў, пачуццяў і спраў людзей.

Такой засталася назаўсёды і пукстаўская музыка.

І. НІСНЕВІЧ.

СЕМІНАР САТЫРЫКАЎ

Тры дні ў Вільнюсе праходзіў творчы семінар гумарыстаў-сатырыкаў, фельетаністаў і мастакоў-карыкатурыстаў рэспублік Прыбалтыкі, Беларусі, Украіны і Малдавіі. Тэмай выступленняў, спрэчак і абмеркаванняў было — сатыра, гумар і карыкатура ў газеце і часопісе.

Ад Беларусі ў семінары прымалі ўдзел намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Вожык» І. Грамовіч, рэдактар мастацкага аддзела часопіса «Вожык» А. Чуркін, намеснік рэдактара аддзела фельетонаў часопіса «Вожык» З. Бяспалы, супрацоўнік «Сельской газеты» Д. Еўзікаў і супрацоўнік «Гродненской правды» В. Жвалеўскі.

Васіль ХОМЧАНКА

НА ТРАЛЕЙБУСНЫМ ПРЫПЫНКУ

АПАВЯДАННЕ

Даўняя і моцная сувязь існуе паміж беларускімі пісьменнікамі і работнікамі аховы грамадскага парадку. Пісьменнікі — добрыя сябры нашай міліцыі, многія з іх прысвячаюць нялёгкай службе людзей, якія стаяць на варце нашага грамадскага парадку, свае творы. 10 лістапада ўся краіна шырока адзначыла Дзень савецкай міліцыі. Прапануем увазе чытачоў новае апавяданне Васіля Хомчанкі «На тралейбусным прыпынку». Яно — пра будні работнікаў крымінальнага вышуку.

Я І КАПІТАН міліцыі Чатаў сядзім у прывакзальным скверы на лаўцы і разважляем.

Чатаў кажа:

— Не, браток, з табою не згодзен. Выпадковасць у нашай рабоце — не зусім выпадковасць. Заканамернасць — з'ява звычайная. — Ён усміхаецца. — Каламбур атрымаўся, але гэта так. Увесь час, нават калі ты і не на службе, усё адно настроен на нечаканасць, на нейкую вострую сітуацыю і гатоў прыняць яе як належнае.

Мы дастаем цыгарэты. Прыкурваючы, Чатаў нагінае галаву, і на шыі, з правага боку, я бачу сіняваты пісяг. Я здагадваюся, што гэта і ёсць той след, які пакінуў на ўспамін пра сябе Нерон. Чатаў мне даўно абяцаў расказаць, як ён браў гэтага бандыта.

— Ты ведаеш гэтую справу,— гаворыць Чатаў, —у газеце пра яе нават пісалі. На чацвёртай паласе, у маленькай заметачцы паведамлялі: суд у такім вось складзе прыгаварыў бандыта Матузіка (Нерона) А. А. да расстрэлу. Бачыў?

— Бачыў,—адказваю я і разумею, чаму так здзекліва азваўся капітан пра тую заметку: там названы прозвішчы суддзяў, пракурора, сакратара і адваката, але ж не знайшлося месца, каб успомніць тых, хто браў гэтага Матузіка.

— Справа пачалася з забойства, — Чатаў бліжэй падсунуўся да мяне. — У прыгарадным парку стрэлам у патыліцу быў забіты малады хлопец. Якраз на тэрыторыі нашага раёна. За пошукі злачынцы ўзяліся таварышы з крымінальнага вышуку. Ім на дапамогу быў падключаны і я... Маці забітага на допыце паказала, што ў сына ўзяты шэсцьдзесят рублёў, наручны гадзіннік і вельветавая куртка. «Новенькая, цёмна-зялёная. Нядаўна сама пашыла. Гузікі з трыма зрэзамі кожны, ад свайго паліто перашыла...»

Буфетчыца паркавага павільёна расказала, што гадзін у адзінаццаць (якраз у той час і адбылося забойства) у павільён заходзіў піць піва хлопец гадоў дваццаці пяці. Сярэдні рост, камлюкаваты, у плашчы-балонні. «Толькі гэты хлопец і заходзіў?» — спыталі яе. «Не, людзей пабывала многа, але мне ён запомніўся». «Чаму?» Буфетчыца пацінула плячыма: «Піва выпіў скоранька, падаў дзесятку, спытаў, ці даўно я адчыніла сваю забягалаўку. А я толькі буфет адчыніла і ледзь наскрабла яму грошай на рэшту». Які ён у твар, што асабліва прыкметнага ў ім, буфетчыца, як ні моршчыла лоб, не ўспомніла. Адно даводзіла, што шыракаплечы, у плашчы, а пад плашчом вельветавы зялёны пінжак.

На другі дзень, калі я сядзеў у сябе ў аддзеле, — званок. Пазваніў з аўтавакзала старшына міліцыі Краўчанка. «Хлопца на аўтавакзале бачыў, — сказаў ён. — П'янаваты быў, чапляўся да дзяўчыны. Затрымаў, праверыў дакументы. Лебедзеў Іван Іванавіч, студэнт з Ленінграда. Паўшчуваў яго і адпусціў».

— І ўсё? — спытаў я. «Не, не ўсё. Калі я адпусціў яго, падышла жанчына, буфетчыцай у парку працуе, і сказала, што гэта той самы, што ў яе піва ўчора піў. Толькі цяпер ён апрануты інакш — без плашча і вельветавага пінжака. У світары быў».

Я зараз жа сустрэўся з Краўчанкам і буфетчыцай. «Які ён, апішыце падрабязны партрэт», — прашу іх. «Хлопец здаровы, з дужай караткаватай шыяй. Валасы светларусыя, — успамінаў старшына.— Вочы? Не памятаю, які колер».

Звязаліся з Ленінградам, папрасілі праверыць гэтага Лебедзева Івана Іванавіча, дзе ён, адкуль, хто такі. Сядзім у маім кабінеце, абгаворваем гэты факт. І тут заходзіць у аддзел міліцыі хлопец, называе сябе Лебедзевым Іванам Іванавічам. Паказвае пашпарт і кажа, што ён прыехаў на тры дні з Ленінграда і што ў яго ў тралейбусе сёння раніцай укралі з кішэні запісную кніжку, у якой былі студэнцкі білет і дваццаць чатыры рублі.

Старшына Краўчанка пацвердзіў, што гэты Лебедзеў не той, якога ён затрымліваў на вакзале. Ды мы і самі бачылі, што не той: худы, цыбаты, без двух пальцаў на левай руцэ.

«Каля мяне на тралейбусным прыпынку цёрся нейкі шкет з доўгай грывай, — расказаў Лебедзеў, — ён, мабыць, і сцягнуў».

Лейтэнант з нашай групы пасадзіў Лебедзева ў машыну, і яны паехалі па тралейбусных маршрутах, прыглядваючыся да тых, хто стаіць на прыпынках. Ездзілі, ездзілі, і на вакзальнай плошчы Лебедзеў заўважыў таго грывастага шкета. Затрымалі яго, прывезлі ў аддзел. Пры вобыску ў машыне ў яго знайшлі запісную кніжку і грошы. Дваццаць рублёў. Круціўся, вярцеўся кішэннік, але прызнаўся ў крадзяжы. «Студэнцкі білет аддаў Нерону». — «Якому Нерону?» Кішэннік сказаў, што ён сам не ведае, хто такі Нерон, але яго так усе «свае» называюць. Нерон аднекуль прыехаў сюды нядаўна. «Ён убачыў, што я выцягнуў запісную кніжку, падышоў і спытаў, ці ёсць дакументы. Я яму і аддаў студэнцкі білет. Усё адно выкінуў бы».

Кішэннік у даволі агульных рысах назваў прыкметы Нерона: плячысты, у светлым світары... Шыя кароткая. І ўсе гэтыя прыкметы супалі з тымі, што называлі буфетчыца і Краўчанка.

І вось тут інтуіцыя, якая, брат, не адзін раз мяне вывозіла, падказала версію: забіў студэнта гэты самы Нерон. І зялёны пінжак, і паводзіны яго ў павільёне — кожнае каліва звестак пра яго — склалі ўнушальнае перакананне, што Нерон забойца...

Расследаванне гэтай крымінальнай справы, як я ўжо гаварыў, вялося групай. Правяралася, бясспрэчна, не толькі версія з Неронам, а і іншыя версіі. Але ж Нерон быў у цэнтры нашых пошукаў.

Партрэт яго мы мелі прыблізны: шырокія плечы, кароткая шыя. У асноўным гэта былі звесткі пра рост, камплекцыю, узрост. А вось такіх падрабязнасцей, як форма галавы, які рот, вушы, вочы, падбародак, мы не мелі. У такіх выпадках у тваёй памяці не складзецца выразны партрэт. І, скажам, калі прыглядаешся да людзей на вуліцы, то спыняеш увагу толькі на тых, хто мае кароткую шыю і шырокія плечы.

Прайшло тры дні, у горадзе ціха, і раптам налёт на кафэ. Якраз перад закрыццём на абедзенны перапынак зайшлі двое. Падступілі да касіркі, нібы выбіць чэкі, і ціхенька ёй: «Грошы!» А з рукава пісталет нацэлілі. Касірка самлела ад страху, нават не пікнула. Выклала ім трыста дваццаць рублёў. Падняла лямант толькі тады, калі рабаўнікі выйшлі з кафэ. Збегліся кухары, прыбіральшчыцы, спачуваюць, абураюцца. Дырэктарка кафэ ўсумнілася: гэта ж не Амерыка, каб сярод белага дня рабаваць. «Хто бачыў?» — спытала яна ў наведвальнікаў. А іх было ўсяго шэсць чалавек — жанчыны ды стары адзін з хлопчыкам. Тыя разводзяць рукамі, кажуць, што падыходзілі да касіркі нейкія двое, але што там адбылося, не звярнулі ўвагі.

І ўсё ж адна бачыла. Сядзела яна каля акна, сёрбала са шклянкі кефір, і яе выцвілыя ад гадоў, але зыркія вочы нічога не ўпусцілі.

Мы прыехалі ў кафэ хвілін праз дваццаць пасля здарэння. «Вось, разбірайцеся, — паказала дырэктарка на зарумзаную маладзенькую дзяўчыну, — кажа, што яе абрабавалі. — І да касіркі: — Не дакажаш — вылічым з зарплаты».

Прысеў я да старэнькай, што ўсё бачыла, пагаварыў. Сапраўды, былі двое, адзін з забінтаванай шчакой — відаць, балелі зубы. («Прыкрыў твар наўмысна», — падумаў я). Гэты забінтаваны быў апрануты ў чорны касцюм і жоўтыя басаножкі, маладзенькі, чарнявы, з чорным пушком на губах. Другі, які паказаў пісталет з рукава плашча, — сярэдняга росту, каржакаваты, моцны хлопец. Апрануты ў сіні плашч-балонню.

Там жа ў кафэ я гутарыў з касіркай, з наведвальнікамі. І пачаў запісваць усё, што яны паспелі заўважыць з партрэтных рысаў злачынцаў. «Вочы ў таго, які быў у плашчы, — светла-сінія. Нос — вось такі, — паказала старая, — прамы. Падбародак уперад выдаўся. Валявы такі падбародак. Шыя кароткая, моцная».

Старая выцягнула са слоіка папяровую сурвэтку, шчоўкнула сумкай і дастала шарыкавую ручку. «Я лепш яго намалюю, — сказала яна. — Профіль я запомніла добра». Схілілася над сталом і давай чыркаць па сурвэтцы. Я сачу. Рысачка за рысачкай, і, як у праявіцелі на фотапаперы, пачаў з'яўляцца партрэт чалавека. Выразны, дакладны профіль. А старая сухенькая рука ўсё выводзіла, удакладняла. Потым жанчына кінула сваю ручку ў сумку, сказала: «Вось, калі ласка. Гэта ён. Анфас яго, прабачце, запомніла горш». Як потым высветлілася, жанчына гэта была мастачка.

З малюнка мастачкі зрабілі фотакопіі. Выклікалі Краўчанку, паказалі некалькі розных картак і фотакопіі малюнка. «Каго пазнаеш?» Старшына тыцнуў пальцам у малюнак. «Вось той, якога я адпусціў на вакзале». — «Не памыляешся?» — «Не», — цвёрда запэўніў Краўчанка. Паказалі і буфетчыцы. Тая не так упэўнена, але прызнала на малюнку таго, хто прыходзіў у павільён па піва. А кішэннік сказаў коратка: «Нерон».

Нам стала лягчэй. Партрэт Нерона быў у нашых кішэнях. Цяпер у маёй памяці, як сляды на гліне, запалі яго рысы: галава крыху прыплюснутая, амаль як у брахіцэфала, профіль увогнуты, з выступаючым падбародкам і ілбом... Ідзеш па вуліцы, слізгаеш позіркам па стрэчных тварах, да мітусні ў вачах прыглядаешся і раптам як маланкай праніжа: стой! Брахіцэфал! Ён. Разгледзіш уважліва — не, не тое...

Абвяшчаюць пасадку на наш цягнік. Я і Чатаў паднімаемся з лаўкі і ідзём на перон, таўчэмся ў тунелі. У паўпустым вагоне сядаем каля акна. Следам за намі ўсыпаецца чарада дзяцей, а за імі цяжка ўлазіць з немаўляткам на руках друзлая жанчына — маці гэтага вывадку.

— Усе вы тут? Шасцёра? — пытае яна галасна на ўвесь вагон.

Чатаў пазнае жанчыну — калісьці, гады тры назад, яна стукнула абухом свайго мужа-забулдыгу.

— Забіла? — пытаю я.

— Не, аглушыла. У стане афекту. Справу спынілі. А муж пасля гэтага піць перастаў. І вунь яшчэ аднаго на свет пусцілі...

Чатаў, відаць, не хоча, каб жанчына яго пазнала, таму на яе больш не азіраецца. Свой расказ пра Нерона ён працягвае, калі цягнік рушыў далей.

— Пра тактыку, пра ўсю гэту механіку пошукаў Нерона я не буду гаварыць. І не гэта галоўнае ў маім расказе... Той сёмы дзень следства быў для мяне нейкі цяжкі і бязладны з самай раніцы. За ўсе восем гадзін службы амаль не прысеў. Нешта тады ў мяне ўсё не ладзілася. Насмыкаўся за дзень, патрапаў нервы, стаміўся так, што ажно ў скронях гняло. У дзевятнаццаць гадзін пайшоў дамоў. Рашыў: прыйду дадому, павячэраю і адразу засну. Хоць адасплюся. Адключуся ад усялякіх Неронаў і іншай нечысці, што свет белы засланіла мне... Іду па вуліцы, не спяшаючыся, настрой паганы, на людзей глядзець не хочацца. А тут яшчэ нейкая дурная кабета пляцецца ззаду і амаль на ўсю вуліцу крычыць малому: «Не замоўкнеш, у міліцыю здам! Таварыш міліцыянер, забярыце яго!» Азірнуўся — адукаваная жанчына, на штрыфелі пінжака — інстытуцкі ромбік.

Была восьмая гадзіна вечара. Тратуары забіты людам. На астаноўцы спыняюся, каб пад'ехаць на тралейбусе. Адзін падышоў, другі — не ўціснешся. Пасажыраў столькі, што дзверы ледзь адчыняюцца. Нарэшце падыходзіць больш свабодны. Падступаюся да задніх дзвярэй. Але дзверы толькі рыпнулі і не адчыніліся. Націскаю на іх, і ў гэты момант падсвядома адчуваю, што зверху нейчы позірк свідруе маю галаву. Паднімаю вочы — Нерон! Стаіць у тралейбусе да мяне бокам, праўда, не каля самых дзвярэй. Тралейбус рушыў. Бягу да вадзіцеля, загадваю спыніцца. Той спыняецца і адчыняе заднія дзверы.

Я крычу пасажырам, якія згурбіліся на задняй пляцоўцы: «Вы чаму парушаеце? Чаму дзверы затрымліваеце?» Пасажыры адзін на аднаго азіраюцца і маўчаць. Маўчыць і Нерон. «Вы, грамадзянін, вы», — паказваю я на яго — мне абы прычапіцца. Той пацінуў плячыма: «Я не стаяў каля дзвярэй». — «Выходзьце, вы парушылі правілы эксплуатацыі тралейбуса», — патрабаваў я. А сам уважліва разглядаю яго твар, нос, лоб... Успамінаю малюнак на сурвэтцы. Брахіцэфал. Ён, канечне, і вочы сіняватыя. Прыкметы супадаюць. Яшчэ раз патрабаваў выйсці. Не выйшаў. Непакоюся, хоць бы не западозрыў нешта большае, хай думае, што прычапіўся з-за гэтых дзвярэй. Нерон глядзіць на мяне холадна, пранізліва. Вузкія губы яго сціснуты.

«Вы парушальнік. Плаціце штраф. (А за гэта штраф не прадугледжан). Згодна з артыкулам пятнаццатым правіл руху пасажырам забараняецца зачыняць дзверы», — тупа і ўпарта паўтараю я. Безумоўна, у вачах пасажыраў я быў смешны і дзікаваты ў сваёй ўпартасці і неадчэпнасці. Большасць пасажыраў, якія стаялі з Неронам, бачылі, што я прычапіўся да яго без падстаў. Нерон дзвярам не перашкаджаў. Уяві маё становішча — зусім незайздроснае. З вакон вагона сыкаюць: «Рабіць няма чаго, прычапіўся!». «Усё адно не выслужышся, маёра не дадуць!»; «Ха-ха, бандыта злавіў, адступіся!» Падышлі яшчэ тралейбусы, дарогі просяць. Людзі з работы едуць, спяшаюцца, стаміліся, злосныя. А я затрымліваю іх, штраф ад парушальніка патрабую.

Я кажу Нерону: «Выходзьце, заплаціце штраф, а потым паедзеце». Гавару спакойна, нават дружалюбна. Злавесная ўсмешка трымціць на вуснах Нерона: не верыць. Падазрае, што прычапіўся нездарма. Мяне ён не баіцца, бачу гэта па яго вачах. У яго, канечне, зброя, пісталет «ТТ» — з «ТТ» ж застрэлены хлопец. І можа нават і ў гэты момант палец Нерона ляжыць на спускавым кручку.

Азіраюся па баках — хоць бы міліцыянер які ці дружыннік. Шапнуў бы, каго затрымліваю. Няма. Сітуацыя недарэчная. Ну, выйдзе Нерон, заплаціць штрафу палціннік, а далей што? Паспрабую браць — будзе страляць. А я ж страляць у такім натоўпе не буду.

Нервы і настрой пасажырам я сапсаваў. Я разумеў людзей, спачуваў ім і хацелася крыкнуць: «Таварышы дарагія, у тралейбусе бандыт!» Але крычалі мне і ўсё больш і больш абразліва. У акно тралейбуса высунуўся падпалкоўнік-авіятар і пачаў сароміць мяне: «Таварыш капітан, мне за вас сорамна, вы ганьбіце міліцыю».

Яшчэ стаім хвіліну. Яна мне вечнасцю здаецца. Упэўніўся канчаткова, што гэта Нерон. Папрасіў дзяўчыну, якая бліжэй за ўсіх ад мяне стаяла, каб пазваніла ў міліцыю. Дзяўчына фыркнула і адышла.

Нерон, нарэшце, зварухнуўся і саскочыў з прыступкаў вагона на асфальт. Правая рука яго ў кішэні. Я непрыкметна расшпіліў сваю кабуру.

Тралейбусы паехалі, пасажыры так і не даведаліся праўды. Для іх я застаўся ўпартым і тупым «мільтонам», які немаведама за што чапляецца да людзей.

«Вы чаму затрымлівалі дзверы? — стараюся я выйграць яшчэ некалькі хвілін і разглядаю яго.— Нерон, ён самы».

«Я не затрымліваў дзверы, я не стаяў нават каля іх», — гаворыць ён. Голас прыемны, мяккі такі барытон. Аксамітны. Мабыць, хораша спявае пад гітару. Рука белая, з доўгімі пальцамі музыканта. Пінжак чорны, чырвоная кашуля. Звычайны хлопец, і нішто сабе з выгляду. Дзяўчатам такія мацакі падабаюцца. Таму яны і спачуваюць яму, стаяць вакол нас і просяць: «Адпусціце вы яго, таварыш капітан». — «Адпушчу, вядома». А сам рашаю: «Трэба схапіць за рукі». Ступаю бліжэй. Нерон насцярожліва робіць крок назад.

Іду на хітрасць, дастаю з сумкі розныя паперы, кажу: «Плаціце штраф — пяцьдзесят капеек»,— а сам быццам выпісваю квітанцыю, хоць квітанцыі не трэба выпісваць, яны гатовыя ёсць. Нерон лезе левай рукой у кішэню і выцягвае адтуль рубель, падае дзяўчыне, каб тая перадала мне: Не выйшла, хітрасць маю Нерон разгадаў.

Падышоў чарговы тралейбус. Людзі, якія стаялі вакол нас, кінуліся ў вагон. Нерон гэта скарыстаў імгненна. Ён сігануў за тралейбус і пабег па плошчы. Я кінуўся за ім у пагоню. Услед зарагаталі, закрычалі: «Лаві, трымай!» Хтосьці аб'явіў на ўсю астаноўку, што безбілетніка ло-

ТАМ, ДЗЕ ВУЧЫЎСЯ КУПАЛА

Гэту вёску цяжка адшукаць сярод цёмных лясоў, сінявокіх азёр. Яна, здаецца, заблудзілася ў сасновых барах, абмытая асеннімі дажджамі, прапахлая баравікамі. Сумна звоняць меднымі званкамі коні, што пасуцца блізка на лузе.

Беларучы. Паэтычныя магістралі і сцяжыны лятуць на крылах паэзіі сюды, дзе вучыўся Янка Купала.

Зусім нядаўна шырокі тракт злучыў вёску з шашой Мінск—Лагойск. Па новым гасцінцы бягуць аўтобусы, таксі, спяшаюцца экскурсанты, турысты. Вучні, настаўнікі, хлебаробы— яны едуць сюды, каб засведчыць сваю шчырую пашану песняру. Беларуцкай сярэдняй школе імя Янкі Купалы часта прыходзіцца прымаць гасцей. У кнізе наведвальнікаў музея яны пакідаюць не толькі запісы, але і вершы. Вось Сяргей Грахоўскі падараваў школе верш, навеяны беларуцкімі мясцінамі. Дзесяцікласніца Наташа Сабіна на адным з вечароў паэзіі натхнёна чытала яго:

Вербы вячыстыя ў Вячы
Белыя ручкі купалі,
З песняй тужлівай і плачам
Тлела кастрамі Купалле.

Некалі ў прыцемках шэрых
І на туманным світанку
Моўчкі выходзіў на бераг
Хлопчык зажураны Янка...

Чытала дзяўчынка... А прысутныя ведалі—быў 1897 год. Лютая зіма. Бацька прыводзіў маленькага Янку ў Беларучы: няхай вучыцца. Ніхто не думаў, не здагадваўся, што хлопчык у сялянскім кажушку, падпяразаны звычайнай дзягай, стане нацыянальным паэтам.

Купалу пашчасціла закончыць пачатковае вучылішча—адзінае ў воласці. Сёння ўявіць нават нельга: на ўвесь раён—адна пачатковая школа. Затое ў Беларучах высіліся дзве царквы і карчма. «Вучыцца не абавязкова, селянін можа пражыць без граматы, а вось без малітвы яму тугавата»,—меркавалі царскія чыноўнікі.

Галоўным прадметам у вучылішчы быў закон божы. Вёў яго свяшчэннік Былінскі. Кожную суботу прыходзіў у клас і вучыў тоўстай лінейкай «слову божаму».

Праўда, страчаліся і прагрэсіўныя настаўнікі, як Тургановіч Мікалай Фёдаравіч, Мігай Сцяпан Васільевіч, Грыцько Аляксандр Іванавіч. Яны вучылі дзяцей роднаму слову, геаграфіі. Вучылі любіць бацькаўшчыну, шматпакутную беларускую зямлю, якую інакш не называлі царскія чыноўнікі, як «Паўночна-Заходні край». Купала вельмі любіў слухаць Тургановіча. Дзеці прыціхалі, калі ён пачынаў гаварыць пра родную зямлю, яе пушчы і азёры, яе бясконцыя багацці. Забывалі, што рукі-ногі стынуць ад холаду...

Гэта ім, сваім сапраўдным педагогам, гэта і ім, простым людзям Беларуч, кляўся паэт служыць сваёй песняй.

— Я не для вас, паны, о не!
А для тых цёмных, нешчаслівых,
Ад іх і водгаласак мне
Прымчыцца па лясах, па нівах,
А не ад вас, паны, о не!

У Беларуцкай школе ўпэўнены што вясковая гара Каменіца ад радні той гары, якую Купала апісвае ў паэме «Курган». Кажуць людзі, што напраўду стаялі тут харомы нейкага злога князя. І сёння ёсць прыкметы грандыёзнага збудавання, мабыць, замка. Кажуць, год дваццаць назад на гары можна было ўбачыць яшчэ разваліны пабудовы.

Заглянем у купалаўскі музей. На фоне беланожак-бярозак, нацыянальных арнаментаў—партрэт паэта. Карпатліва сабраныя кнігі, успаміны землякоў, стэнды музея—усё жыве Купалам, яго песняй.

Шмат старання прыклала настаўніца беларускай літаратуры Яўгенія Антонаўна Жылановіч. Перапіска і цёплыя сустрэчы з супрацоўнікамі мінскага музея Янкі Купалы, збор фактаў, запіс расказаў старажылаў, гутарка з Тодарам Вартамскім, які вучыўся разам з Янкам Купалам,—усё яе клопат. Дарэчы, Тодар Вартамскі расказваў, што адзін з выкладчыкаў прыходзіў у клас падвыпіўшы, біў вучняў за тое, што не ведалі ўрока, давяраў навучанне Янку Купалу, а сам ішоў да местачковага папа альбо пісара апахмяляцца.

Яўгенія Антонаўна Жылановіч прывіла дзецям шчырую любоў да роднай літаратуры, да матчынай мовы. Пры паступленні ў вну выпускнікі школы пішуць сачыненні на вольныя тэмы, абавязкова ўвязваюць іх з творчасцю Я. Купалы.

Так, студэнтка інстытута замежных моў Ніна Кульш на ўступных экзаменах пісала пра тое, як ствараўся купалаўскі музей. Расказвала, як арганізоўвалі і шукалі матэрыялы для кожнага з дзевяці стэндаў, прысвечаных жыццю славутага песняра, як запісвалі цікавыя ўспаміны старажылаў, адшуквалі рэдкія фатаграфіі.

Зараз і настаўнікі, і вучні мараць аб пабудове новай школы, а на месцы сённяшняй драўлянай десяцігодкі хочуць зрабіць купалаўскі музей. Гэтае высакароднае пачынанне падтрымліваюць і супрацоўнікі музея Янкі Купалы, і Ядзвіга Юльеўна Раманоўская—пляменніца паэта, і пісьменнікі, якія наведвалі чароўныя беларуцкія мясціны, дзе вучыўся паэт, — усе, каму дарага слова Янкі Купалы.

...Сучасныя Беларучы. Яны не падобныя на тыя, пра якія любяць баяць бабулькі. Пра мінуўшчыну расказваюць ахвотна дзеля таго, каб памятала моладзь, як жылі калісьці, каб умела цаніць сённяшні дзень. Купала зрабіў шмат, каб гэты дзень быў светлы.

В. ШЫРКО,
Г. ЗЯНЬКОВІЧ,
студэнты БДУ.

НА ЗДЫМКУ — у Купалаўскім музеі ў Беларучах.

У ЛІК БУДУЧАГА ГОДА

Калектывы прадпрыемстваў і арганізацый кніжнага гандлю Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку, разгарнуўшы сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу XXIV з'езда КПСС, датэрмінова выканалі пяцігадовы план і цяпер працуюць у лік 1971 года. План рознічнага тавараабароту ў трэцім квартале гэтага года арганізацыямі кніжнага гандлю выканан на 101,5 працэнта, у тым ліку па кнізе на 103 працэнты. Прададзена літаратуры звыш плана на суму 80,6 тыс. рублёў.

Па выніках усесаюзнага спаборніцтва за трэці квартал 1970 года калектыву Мінскага аблкнігагандлю прысуджаны пераходны чырвоны сцяг Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры з уручэннем першай грашовай прэміі.

У рэспубліканскім спаборніцтве ў трэцім квартале лепшых вынікаў дасягнуў калектыў Магілёўскага аблкнігагандлю, якому ўручаны пераходны чырвоны сцяг Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку і БРК прафсаюза работнікаў культуры.

У КАМУНІСТАЎ САЮЗА МАСТАКОЎ БССР

2-га лістапада ў Саюзе мастакоў БССР адбыўся справаздачна-выбарчы партыйны сход. Камуністы заслухалі справаздачны даклад аб рабоце партыйнага бюро, які зрабіў сакратар бюро Ул. Стальмашонак. Выбраны новы склад бюро. У яго ўвайшлі: народны мастак БССР І. Ахрэмчык, С. Герус, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка, А. Гугель, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР М. Гуціеў, народны мастак БССР Я. Зайцаў, К. Кітаеў, народны мастак БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі С. Селіханаў.

Бюро выбрала сакратаром партбюро С. Селіханава, намеснікамі сакратара—Я. Зайцава і К. Кітаева.

АБМЕРКАВАННЕ ВЫСТАЎКІ «50 ГОД ЛКСМБ»

5-га лістапада ў памяшканні Дзяржаўнага мастацкага музея БССР Саюз мастакоў Беларусі наладзіў абмеркаванне рэспубліканскай выстаўкі «50 год ЛКСМБ».

У дакладах Б. Крэпака пра жывапіс, Ул. Бойкі пра графіку, А. Сурскага пра скульптуру, Ф. Валадзько пра дэкаратыўна-прыкладное мастацтва былі прааналізаваны здабыткі і выдаткі гэтай выстаўкі. Дакладчыкі звярнулі ўвагу на няроўнасць яе, на тэматычную стракатасць. Яны адзначылі высокі прафесійны ўзровень некаторых работ, падкрэслілі, што толькі на аснове глыбокага засваення класічнай спадчыны магчымы сапраўды наватарскі эксперымент у мастацтве.

У спрэчках выступілі Л. Лейтман, М. Гуціеў, А. Шыбнёў, А. Малішэўскі, М. Смірноў, Г. Паплаўскі, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка.

Ад імя ЦК ЛКСМБ падзякавала мастакам за арганізацыю выстаўкі Н. Крыжаноўская.

вяць.

Я бег і бачыў толькі шырокія плечы Нерона. Вось ён перасек плошчу і зараз нырне за вугал дома. Я вірую між машын, як акрабат. Пісталет трымаю ў руцэ. Нерон у двор, я—за ім. Там ён знік, як скрозь зямлю праваліўся. Ага, пераскочыў цераз мураваную агароджу, на другі двор.

Я добра ведаў той двор і ўсе яго закуткі, таму абабег дом, які будаваўся. Двор бязлюдны. Левую палову я ўсю бачу, правую — не. Але там навукова-даследчая ўстанова, абнесеная высокай агароджай. Там вахцёр і сабака. Туды Нерон не палезе, кінецца сюды, да будаўнічай пляцоўкі.

Я схаваўся ў пад'ездзе. Так і здарылася: Нерон бег да мяне. Паміж намі — гурбы цэглы і дошак. Я зрабіў памылку, што не даў Нерону прабегчы гэтыя гурбы. Я крыкнуў трохі раней, чым трэба: «Стой!» Нерон упаў, як рысь, упаў за цэглу і стрэліў. Куля ляснула ў сцяну над маёй галавой, вяршкі на два ўсяго вышэй...

Цяпер мы паднялі забралы, выйшлі на адкрыты бой. Абодва са зброяй, абодва гатовыя на ўсё. Разысціся мірна мы ўжо не маглі.

Далей ад нас, у куточку двара, шчабечуць дзеці, дзяўчынка цераз вяровачку скача, смяецца, бабуля сядзіць, нешта вяжа на прутках. На стрэл не звярнулі ўвагі —, мабыць, падумалі, што гэта аўтамабіль стрэліў. Каму прыйдзе ў галаву, што ў такі час двое вядуць смяротную дуэль.

Я крыкнуў: «Нерон, здавайся!»

Маўчанне.

Першы ён не ткнецца, я гэта ведаў. Наступаць трэба мне. Гэта значыць, трэба прабегчы гэтыя тры дзесяткі крокаў туды, за штабель цэглы.

Я прыўзняўся, крыху высунуўся з-за касяка дзвярэй. І ўбачыў каля штабеля цэглы рухомы цень. Нерон сядзеў на кукішках. Выдатна, я магу назіраць за ўсімі яго рухамі. І тут, як маланка, мільганула думка: раз Нерон мяне не бачыць — ён нешта корпаўся ў кішэнях, — падбягу да штабеля. Я пабег.

Не разумею і цяпер, чаму так позна зрэагаваў Нерон на маю перабежку. Ці ён не чуў майго тупату, ці падумаў, што нехта іншы бяжыць, а не я?

Мы стрэлілі адзін у аднаго адначасова. Памятаю, як неба раптам блiснула чорным, як апаліла мне шыю. Куля мая трапіла Нерону ў плячо. Пасля стрэлаў мы стаялі нейкі міг адзін перад адным за шэсць крокаў (пасля я мераў — роўна шэсць), як бы загіпнатызаваныя. Бываюць жа вось такія секунды. А каб схапіцца, кожны з нас павінен быў зрабіць па тры крокі. Мы зрабілі і схапіліся...

Поезд спыняецца. Справа, між галін дрэў, бліснула шырокая сіняя роўнядзь вадасховішча, белы, як лебедзь, кацер на ім, жоўтыя выспы, нерухомыя чорныя постаці рыбаловаў на беразе. Міжвольна хочацца разбегчыся і проста з вагона боўтнуцца ў гэтую сінюю вадзяную масу. Чатаў здымае гальштук, расшпільвае кашулю і маўчыць.

Пра канец гісторыі з Неронам я ўжо ведаю. Чатаву тады памог шафёр самазвала, які прывозіў на будоўлю цэглу.

...Цягнік кранаецца. Чатаў высоўваецца ў акно, яму хочацца даўжэй палюбавацца морам, і я зноў бачу ў яго на шыі пісяг, сіні з чырванаватымі краямі.

«Крыху вышэй трапіла б — і ўсё», — думаю я.

— Цяжкі ў вас быў паядынак,— спачуваю я Чатаву. — Адзін супраць узброенага бандыта.

Капітан перапыняе мяне.

— Ат, паядынак, як паядынак. І ў Нерона, і ў мяне былі шанцы роўныя. У сваім жыцці страчаўся і не з такімі выпадкамі. Самыя прыкрыя і цяжкія хвіліны ў гэтай гісторыі былі на тралейбусным прыпынку. Вось там, сярод людзей. Нерон меў вялікую перавагу. Ён мог страляць, а я не. Да таго ж людзі, не ведаючы справы, былі на баку Нерона. Мяне ж лічылі несправядлівым служакам, які з-за дробязі прычапіўся да чалавека. Вось што крыўднае ў гэтай гісторыі...

Чатаў уздыхае і доўга маўчыць.

Цікава было сустрэцца першакурснікам Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі з паэтам-песеннікам Адамам Русаком, які сорак пяць гадоў таму назад вучыўся ў гэтым вучылішчы. Паэт расказаў студэнтам пра свой творчы шлях, чытаў новыя вершы.

На гэтай сустрэчы і зроблены здымак.

Фота Ул. КРУКА.

ЭСТЭТЫЧНЫ ІДЭАЛ ЭПОХІ

Аб некаторых праблемах развіццця метаду сацыялістычнага рэалізму на сучасным этапе

ТОЕ НОВАЕ, што выразна праяўляецца ў мастацтве нашых дзён і што натуральна і заканамерна абумоўлена папярэднімі перыядамі развіцця сацыялістычнай культуры, датычыць і праблематыкі, і кола тэм, і вобразаў герояў, і выяўлення светаадчування народа, і раскрыцця тых вядучых тэндэнцый, якія характарызуюць сучаснае грамадскае развіццё.

Савецкія мастакі стаяць на пазіцыі грамадзянскай і эстэтычнай актыўнасці, імкнучыся да мастацкага раскрыцця новых, камуністычных рысаў, якія нараджаюцца ў рэчаіснасці і ўсё больш мацнеюць.

Ідэйнасць творчасці мастака — не абстрактнае сцвярджэнне пэўнага комплексу ідэй, бо ў гэтым выпадку мастацкі твор быў бы іх ілюстрацыяй, а самастойнае адкрыццё, пазнанне аб'ектыўнай рэчаіснасці сродкамі мастацтва сацыялістычнага рэалізму.

Пры ацэнцы з'яў рэчаіснасці мастак зыходзіць з пэўнага эстэтычнага ідэалу, суадносіць рэчаіснасць з гэтым ідэалам. Калі ўхіліцца ад эстэтычнага ідэалу, то праблему творчага метаду нельга будзе зразумець як спецыфічна мастацкую праблему, нельга прааналізаваць працэс стварэння мастацкага вобраза як канчатковага выніку ўзнаўлення з'яў рэчаіснасці ў творах мастацтва.

Творчы метад прадугледжвае неабходнасць бачыць жыццё ў яго галоўных сацыяльна-гістарычных тэндэнцыях развіцця, рабіць адбор і абагульненне з'яў рэчаіснасці. Але гэта яшчэ не выяўляе спецыфікі мастацтва, калі так робіць вучоны, напрыклад гісторык. Спецыфіка мастацкага бачання праяўляецца ў тым выпадку, калі мастак вобразна ўспрымае рэчаіснасць, якую ён паказвае. Эстэтычны ідэал і творчы метад у сваёй сукупнасці і вызначаюць прынцыпы стварэння мастацкага вобраза.

Эстэтычны ідэал натхняе мастака, нібы акрыляе яго творчасць, гэтак жа, як высокая мара вядзе народ на барацьбу і подзвігі.

«Трэба марыць!» — заклікаў барацьбітоў-рэвалюцыянераў У. І. Ленін у сваёй кнізе «Што рабіць?» Там ён спачувальна цытуе артыкул Д. І. Пісарава «Промахі няспелай думкі», дзе гаворыцца аб мары, якая «можа абганяць натуральны ход падзей», «падтрымліваць і ўзмацняць энергію працоўнага чалавека», у якую ён сур'ёзна верыць і над ажыццяўленнем якой працуе, мары, якая судакранаецца з жыццём.

Яшчэ ў 1905 годзе Ленін указваў на неабходнасць паказаць масам «ва ўсёй яго велічы і ва ўсёй яго прыгажосці наш дэмакратычны і сацыялістычны ідэал», каб тым самым паказаць «прамы шлях да поўнай, безумоўнай, рашучай перамогі».

Мастак-рэаліст шукае прыгажосць у самой рэчаіснасці, і эстэтычны ідэал у яго не абстрактны, не безпадстаўны, не надуманы, а мае аб'ектыўную крыніцу.

Увасабленне эстэтычнага ідэалу мае на ўвазе носьбіта — мастацкі вобраз. Тут і знаходзяцца кропкі судакранання ідэалу з творчым метадам. Але ўся справа ў тым, наколькі гэты вобраз жыццёва праўдзівы, гэта значыць, інакш кажучы, ці можа быць зблізаны ідэал з рэчаіснасцю або мастаку давядзецца ва ўвасабленні ідэалу ўхіліцца ад рэчаіснасці, адысці ў свет чыстай фантазіі, як гэта рабілі прадстаўнікі рамантызму.

Магчымасці збліжэння ідэалу з рэчаіснасцю у найбольшай меры праяўляліся ў перыяды сацыяльных рэвалюцый, на этапах уздыму духоўных сіл грамадства. У такія перыяды ўсё прыходзіла ў рух, прагрэсіўныя грамадскія сілы набывалі веру ў сябе. Такія перыяды былі пераломнымі, этапнымі ў прагрэсіўным развіцці чалавецтва, і яны абумоўлівалі найвышэйшыя дасягненні мастацтва. Натуральна, што мяняўся і творчы метад, на аснове якога выказваліся ў мастацтве грамадскія погляды свайго часу.

Вялікія мастакі мінулага, творчасць якіх вызначала развіццё мастацтва, выказвалі самае істотнае і значнае ў грамадскіх працэсах, стваралі тыповыя характары часу. Выяўленне ідэалу так ці інакш звязвалася ў іх з уяўленнем аб гарманічна развітай асобе, бо эстэтычны ідэал па самой сваёй сутнасці сацыяльны і нясе ў сабе мару аб ідэальным чалавечым жыцці. Ён неаддзельны ад эстэтычных чалавечых пачуццяў.

Ніколі, ні ў адну эпоху мастакі не былі адухоўлены такім узвышаным і высакародным ідэалам, як камуністычны ідэал, які асвятляе шлях савецкага мастацтва.

Эстэтычны ідэал ва ўмовах сацыялізма рэальны, і мастакі не толькі сцвярджаюць яго ў мастацтве, але і паказваюць шляхі да яго дасягнення ў жыцці. Бліскуча пацвярджаюцца словы К. Маркса і Ф. Энгельса, якія пісалі ў «Нямецкай ідэалогіі», што камуністычнае грамадства — гэта адзінае грамадства, дзе самабытнае і свабоднае развіццё індывідаў перастае быць фразай, што гэта развіццё абумоўліваецца сувяззю індывідаў, якая часткова заключаецца ў эканамічных перадпасылках, часткова ў неабходнай салідарнасці свабоднага развіцця ўсіх і, нарэшце, ва універсальным характары дзейнасці індывідаў на падставе наяўных вытворчых сіл.

Ідэолагі буржуазіі многа пісалі аб тым, што камуністы хочуць стварыць нейкі шэры, безаблічны калектыў, дзе будуць раствораны ўсе індывідуальныя якасці асобы. У. І. Ленін называў такія сцвярджэнні адной з пошласцей буржуазнай ідэалогіі.

Мы ідзём, — пісаў У. І. Ленін, — «...да выхавання, абучэння і падрыхтоўкі ўсебакова развітых і ўсебакова падрыхтаваных людзей, якія ўмеюць усё рабіць. Да гэтага камунізм ідзе, павінен ісці і прыйдзе...» Жыццё паказвае, што сацыялістычны грамадскі лад абуджае і развівае ў савецкіх людзях усё больш і больш разнастайныя культурныя і навуковыя інтарэсы, садзейнічае ўсебаковаму развіццю асобы.

Мастацтва ў савецкім грамадстве непарыўна звязана з рэчаіснасцю. І метад сацыялістычнага рэалізму дае майстрам савецкага мастацтва магчымасць узаемазвязваць праўду пер-

---

ПАЭЗІІ РАДАВЫ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Нічыпара ЧАРНУШЭВІЧА

ЗУСІМ нядаўна жыў сярод нас і больш за сорак гадоў працаваў у беларускай літаратуры сціплы, далікатны, уважлівы Нічыпар Чарнушэвіч. Часам ён прыходзіў на пісьменніцкія сходы. Некаторыя яго нават не ведалі ў твар. Пасядзіць, паслухае і непрыкметна знікне, як і прыйшоў. І кнігі яго не выклікалі бурных спрэчак у друку і на абмеркаваннях. Ён шмат напісаў і вельмі мала надрукаваў. У архіве пісьменніка засталіся вершы, п'есы, кінасцэнарыі. Некаторыя п'есы былі прыняты да пастаноўкі вядомымі тэатрамі, але так і не ўбачылі святла рампы. У 1958 годзе сцэнарый Нічыпара Чарнушэвіча «Арсенал» быў адзначаны прэміяй на Усесаюзным конкурсе, а фільм, на жаль, так і не з'явіўся.

Прычына, відаць, у залішняй сціпласці і бескампраміснасці аўтара.

Яго першыя вершы з'явіліся ў 1922 годзе ў «Савецкай Беларусі», «Полымі», «Маладняку». У 1927 годзе выйшаў першы зборнік Н. Чарнушэвіча «Дзіва».

Ой, дзіва, дзіва,—
Ў лузе ночка блудзіла,
Ў лузе ночка-адзявочка
Косы распусціла,
Ой, дзіва...

Вялікае шчасце ўсё жыццё здзіўляцца і захапляцца хараством роднай зямлі, світаннямі і зорнымі начамі, завейнымі зімамі і салаўінымі песнямі ў росных садах. Нічыпар Чарнушэвіч заўсёды радаваўся, што «любоў да Айчыны ва мне не астыне», «што ляціць у космас чалавек», а людскія сэрцы суладна б'юцца з нашым часам. Паэт натхнёна пісаў пра новую савецкую вёску, пра людзей зямлі. У яго было з чым параўноўваць наша цяперашняе жыццё. Н. Чарнушэвіч нарадзіўся на самым світанні нашага стагоддзя ў Капылі 14 лістапада 1900 года. Беззямелле, голад і цемру Нічыпар Чарнушэвіч зведаў поўнаю мераю з першых дзён дзяцінства. Бачыў папялішча роднай хаты, зведаў жабрацтва «на пагарэльшчыну», перажыў бежанства і адзіноту далёка ад бацькавай ласкі. У 1924 годзе паэт пісаў:

Помню хмурны ранак, у росах
канюшына
Толькі птушкі посвіст
Ды шляхі, шляхі.
Ты глядзеў на нівы і казаў: «Мой сыне,
Чаму мы не разам,
За чые грахі?»

Шляхоў Нічыпару Чарнушэвічу давялося прайсці шмат. І ніводнага лёгкага. Ён зведаў смак казённай апекі над дзецьмі бежанцаў, гадамі галадаў у часе імперыялістычнай вайны і рэвалюцыі. З першых дзён Кастрычніка Н. Чарнушэвіч адразу ведаў, куды яму ісці. У Дарагабужы скончыў курсы чырвоных камандзіраў і павёў сваю роту на белапанскіх акупантаў. З баямі дайшоў да Варшавы, там трапіў у палон і на радзіму вярнуўся толькі ў 1921 годзе.

Н. Чарнушэвіч скончыў гістарычны і філалагічны факультэты Беларускага дзяржаўнага універсітэта, загадваў літаратурным аддзелам газеты «Савецкая Беларусь», быў адным з арганізатараў і актыўным членам «Маладняка», шмат пісаў і друкаваўся. Потым зноў «шляхі, шляхі» павялі далёка ад дому. Давялося доўга жыць у Вятцы, працаваць у вучэбна-педагагічным выдавецтве Масквы, інжынерам ляснога ведамства, рэдактарам Беларускага тэлебачання. У 1962 годзе выйшла кніга лірыкі Н. Чарнушэвіча «Нясу надзею». У 1966 г. — зборнік «Гаворка дум». У іх глыбокі роздум над жыццём, над часам, роздум чалавека, які шмат перажыў і пабачыў, многае ўзважыў і перадумаў. Паэт сцвярджаў:

З народам маім у імкненні адзіным
Вястую,нясу ёй надзею.

Заўтра яму было б 70 гадоў. Напэўна, былі б новыя вершы і п'есы. Выдаць усё лепшае з напісанага Н. Чарнушэвічам — было б лепшым помнікам сціпламу і нястомнаму радавому з вялікай арміі беларускай літаратуры.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

ФЕЛЬЕТОН

І. АГЕЕЎ

УВАГА! ЛЯ МІКРАФОНА ПАН КОСЦІК

РАНІЦАЙ, калі з высокай вежы аэрапорта зрываюцца дзевяць глухіх удараў, гэты чалавек садзіцца за стол, завалены газетамі. Ён кладзе перад сабой аркуш паперы, бярэ аловак і пачынае падлічваць.

«Значыць, так. У мінулым годзе калгасы і саўгасы Беларусі сабралі... — мармыча чалавек. — З гэтага ўраджаю было прададзена дзяржаве... Гм, так, так... Цяпер возьмем сёлетнюю ўраджайнасць...»

Чалавек засяроджана працуе гадзіну, дзве, потым накіроўваецца цераз вуліцу ў ціхае кафэ. Пацягваючы маленькімі глыткамі чорную каву, ён самотна пазірае праз акно на шырокую шашу, што рвецца да Мюнхена...

Вы, я бачу, здзіўлены. Якія калгасы? Які Мюнхен? Што за лухта? Чалавек, пра якога я хачу расказаць, сапраўды жыве непадалёк ад Мюнхена, у зацішным Обервізэнфельдзе, і вельмі цікавіцца сельскагаспадарчымі работамі на палях нашай рэспублікі.

Завуць яго... Адзін радыёканал для сцёкавых вод рэакцыйнай імперыялістычнай прапаганды па мянушцы радыёстанцыя «Свабода» выдае яго за эканамічнага аглядальніка Кастуся Даманца. Паколькі, як вы здагадваецеся, да ўзнікнення гэтага прозвішча прамое дачыненне меў сівы конь, то мы і не лічым абавязковым для сябе карыстацца ім; будзем называць гэтага чалавека проста панам Косцікам, як і завуць яго сабутэльнікі па начных выпівонах.

Дык вось, пан Косцік дужа цікавіцца, як мы тут, у Беларусі, сеем, як мы жнём і нават сяды-тады ў наш гаршчок вокам кіне: як мы, значыцца, харчуемся. Быў момант — калі мы ў друку праводзілі жніўны рэйд,— то ён нават у рэйд падключыўся. Такі, ведаеце, увішны панок...

Беларускія хлебаробы днём і ноччу завіхаюцца, каб уратаваць багаты ўраджай, — вы, мабыць, памятаеце, якая непагадзь стаяла, — а пан Косцік раз-пораз галёкае ў эфіры: «Дождж-ык, дождж-ык, сыпані, бабу з поля прагані...» Мы — не без таго! — часам і паўшчуваем іншага кіраўніка калгаса за няўменне арганізаваць як след працу ў непагодлівыя дні, а пан Косцік абавязкова прыбавіць ад сябе: «Выклікае здзіўленне той факт, што за дзесяткі год вышэйшыя партыйна-дзяржаўныя ўлады не змаглі ўкамплектаваць калгасы і саўгасы такімі кіруючымі кадрамі, якія маглі б добра гаспадарыць». Такі ўжо порсткі панок...

Ну ён, вядома, «здзіўляецца», а мы, вядома, працуем сабе. І, здаецца, няблага працуем. Вось памятаю, у час нашага рэйду па Мінскай вобласці пан Косцік бубніў: «Насуперак спадзяванням пачатак і правядзенне збору ўраджаю сёлета мала чым адрозніваецца ад збору мінулых гадоў». Ну і, як звычайна, наш панок сеў у лужыну. Бо ў Мінскай вобласці сёлета сабраны самы высокі ўраджай за ўсе гады — 18,2 цэнтнера з гектара, а ў васьмі раёнах — нават больш як па 20 цэнтнераў.

Сваю жыццёвую мэту мае нават капусны чарвяк. Пан Косцік — не выключэнне. Яго часам падмывае зрабіць нешта, ведаеце, эпахальнае. Ну, скажам, узяць ды напісаць дзёгцем на нашых варотах такое, каб здалёк у вочы кідалася, каб у той бок кожны зларадна пальцам тыцкаў, а пра самога пана Косціка каб з павагай казалі потым: «О, гэты ўмее, шэльма!» Ну, і, канечне, каб сам паважаны містэр Хелмс, дырэктар ЦРУ, быў задаволены...

Але дзе там — плеткары ўсіх масцей і пакаленняў за пяць дзесяткаў гадоў столькі вылілі памыяў, столькі набрахалі... Калі б ад кожнага брэху з таго боку на савецкай зямлі заставалася хаця б малюсенькая шчарбінка, зямля наша, далібог, была б як месяц, што скрозь пабіты метэарытным дажджом. У іх жа густапсовай печцы былі такія адмысловыя аматары брэху, ого! Дзе ўжо да іх пану Косціку. Не той рыштунак у галаве.

І кожны дзень пан Косцік пачынае з аднаго і таго ж: садзіцца за прагляд газет «Звязда», «Советская Белоруссия»...

«Паглядзім, паглядзім, што там у іх, у гэтых праклятых камуністаў, — кажа ён сабе і расхінае газету. — «Гродзенская баваўнянапрадзільная фабрыка дала звыш гадавога плану 218 тон пражы»... Не, гэта не тое... «Хуткімі тэмпамі ўзводзіцца другая чарга Полацкага хімічнага камбіна-

спектывы з праўдай факту, увасабляць ідэал у гістарычна канкрэтных, праўдзівых вобразах, раскрываць мару ў паказе рэальных спраў і імкненняў народа.

Метад сацыялістычнага рэалізму можа быць правільна зразуметы, калі яго разглядаць у арганічнай сувязі з аб'ектыўнай рэчаіснасцю, на аснове пазнання якой народжаны, гэта значыць неабходна разумець яго як гістарычную катэгорыю. Сацыялістычны рэалізм — гэта вышэйшая стадыя развіцця сусветнага рэалістычнага мастацтва, гэта рэалізм нашай эпохі.

Аднак сам па сабе творчы метад, якім бы дасканалым ён ні быў, яшчэ не гарантуе мастакам стварэння на яго аснове абавязкова выдатных твораў. Ён можа толькі даць для гэтага магчымасці, але ўся справа ў тым, ці мае той ці іншы мастак сапраўднае майстэрства, уключаючы ў гэта паняцце майстэрства пазнання рэчаіснасці і майстэрства мастацкага яе адлюстравання. Таму ў творчым працэсе выступаюць як абавязковыя састаўныя часткі яго аб'ектыўны і суб'ектыўны бакі.

Камуністычны светапогляд савецкіх мастакоў дае ім ключ для разумення сутнасці новых з'яў рэчаіснасці, стварэння вобразаў, якія нясуць ёмкі змест сучаснасці.

Мастацкі метад дае магчымасць адбіраць, абагульняць і ацэньваць з'явы рэчаіснасці, жыцця грамадства не па якім-небудзь адцягненым прынцыпе або загадзя распрацаванай схеме, а гістарычна асэнсоўваць у святле важнейшых праблем сучаснасці.

Трэба, аднак, улічваць, што пры разглядзе творчасці асобнага мастака агульная пастаноўка пытання аб суадносінах эстэтычнага ідэалу і творчага метаду, аб адпаведнасці ідэалу рэчаіснасці, з'яўляецца недастатковай і патрабуе чоткай канкрэтызацыі. Бо кожны мастак адлюстроўвае не ўсю рэчаіснасць, не ўсе яе бакі. Ён выбірае тое, што сугучна яго душы, творчаму складу характару, маштабу даравання. Кожны сапраўдны мастак у бясконцай разнастайнасці жыцця бачыць сваё, найбольш блізкае, сугучнае, што ў найбольшай ступені яго хвалюе. Ужо ў самой цікавасці, ва ўвазе да пэўных бакоў рэчаіснасці, пэўнага кола з'яў праяўляецца творчае аблічча мастака, а потым ужо яно праяўляецца ў асаблівасцях індывідуальнага падыходу да ўвасаблення эстэтычнага ідэалу, да раскрыцця з'яў жыцця ў яго своеасаблівых тэхнічных сродках.

Толькі тыя творы абумоўлівалі працэс развіцця мастацтва, у якіх ва ўсёй жыццёвай праўдзе, псіхалагічнай глыбіні і шматбаковасці паўставаў вобраз чалавека. Такія творы заўсёды нясуць на сабе адбітак свайго часу, яны авеяны жывым дыханнем сучаснасці.

І, разам з тым, імкненне ў будучае — адна з важнейшых і самых характэрных рысаў мастацтва сацыялістычнага рэалізму.

У ходзе будаўніцтва камунізма, у працэсе перарастання сацыялістычнага грамадства ў камуністычнае грамадства мастацтва ўслед за жыццём будзе таксама набываць новыя якасці. У адпаведнасці з гэтым будзе відазмяняцца метад сацыялістычнага рэалізму, становячыся метадам мастацкага пазнання камуністычнай рэчаіснасці.

Анатолій ФЕДАРАЎ,
старшы навуковы супрацоўнік
Прэзідыума Акадэміі мастацтваў СССР.
(АДН).

та, які раскінуўся на 200 гектарах»... Не тое... «Есць трыста пудоў збожжа з гектара! — рапартуюць хлебаробы калгаса «Звязда» Навагрудскага раёна». Гэта не мой хлеб... «У арганізацыі навуковых даследаванняў маюцца і істотныя недахопы...» Што — недахопы? Ды яшчэ істотныя? Ну, ну, тут, здаецца, штосьці ёсць...»

Ад суму, які толькі што быў напісаны на збуцвелым твары мюнхенскага аглядальніка, не застаецца і знаку. Уваччу пачынаюць курэць нейкія смалякі. Рука цягнецца да пяра.

Праз нейкі час у мутным мроіве вядомай радыёхвалі разлягаецца звонкі брэх... ці то голас пана Косціка. На гэты раз ён «ратуе» Беларускі навукова-даследчы інстытут меліярацыі і воднай гаспадаркі.

Пан Косцік, зразумела, не адразу кідаецца на Савецкую ўладу, намагаючыся расшкуматаць ёй калашыну. Спачатку думка пана Косціка гойсае, як кажуць, улукаткі. Ён і пахваліць нешта, і паспачувае некаму. А там, глядзіш, нават расчулена пасморкаецца ў хусцінку. Ну проста такі ўжо спагаднік, такі ўжо друг-прыяцель беларусаў, што лепшага і не трэба.

Ён лагодна сцвярджае, што калектыў інстытута меліярацыі і воднай гаспадаркі «сваю навуковую работу праводзіць старанна», што ён «ужо 40 год клапоціцца аб меліярацыі, і не тое, што прымітыўнымі спосабамі, а навуковымі». Ну, не дабрадзей, скажаце? Але калі б пан Косцік на гэтым і паставіў кропку, яму не было б чаго рабіць у Обервізэнфельдзе: давялося б перакочваць бочкі ў мюнхенскіх піўных. І ён паспешна — каб, крый божа, шэф чаго не падумаў, — сігае за коску: «...і не тое, што прымітыўнымі спосабамі, а навуковымі, і ў той жа час інстытут не забяспечаны нават вылічальнымі машынамі».

Як жа яны там пакутуюць, гэтыя небаракі вучоныя, без вылічальнай машыны! Гэта ж табе не вухналь ад падковы. Без вылічальнай жа машыны ніяк не можна. Амерыканцы, вунь, у космас сігануді, бомбу якую змайстравалі. І ўсё, браце, таму, што ў іх гэтых вылічальных машын процьма.

У пана Косціка канчаткова псуецца настрой. Яго фантазія рве апошнія гнілыя матузкі аб'ектыўнасці і прэ ўжо нацянькі: «У Беларусі, — крывадушна стогне ён, — знікаюць прыродныя багацці».

...А калі ўзяць артыкул, на якім паразітуе дробны паскуднік з Мюнхена, і прачытаць тое, што ў ім напісана ў сапраўднасці, усё выглядае інакш. Вось ён, артыкул — «Советская Белоруссия» за 2 верасня гэтага года, загаловак — «Быць сучаснікам будучыні». Чытаем:

«Небывала шырокі размах меліярацыйнае будаўніцтва атрымала пасля 1966 года. У рэспубліцы за 1966 — 1969 гады пабудаваны новыя асушальныя сістэмы і перабудаваны старыя, якія не адпавядаюць сучасным патрабаванням, на плошчы 765 тысяч гектараў».

Яшчэ: «Намечаны вялікія перспектывы на будучую пяцігодку. На гэтыя мэты выдзяляецца амаль 1,4 мільярда рублёў капіталаўкладанняў, што ў 2,3 раза больш, чым у бягучай пяцігодцы».

Вось гэтыя вялікія перспектывы і хвалююць пана Косціка, выклікаюць трывогу за лёс беларускай зямлі, якой ён спачатку здрадзіў і якую потым пачаў пускаць у распыл хаця б у сваіх паклёпніцкіх опусах. Трывогу за перспектыву сваіх заробкаў.

А як жа наконт вылічальнай машыны? А наконт вылічальнай машыны пан Косцік проста дапусціў маленькую недакладнасць: у артыкуле **нічога** не гаворыцца аб тым, што інстытут не мае вылічальнай машыны. Ды і як аб гэтым можа гаварыцца, калі Беларускі навукова-даследчы інстытут меліярацыі і воднай гаспадаркі — нам гэта вядома дакладна — мае вылічальную машыну «Прамень» і іншую вылічальную тэхніку!

Ён такі, гэты пан Косцік. Яму збрахаць — што перахрысціцца. Бо ён ужо ўвайшоў у ролю. Ён ужо коўзаецца на мяккім месцы свайго апрытыўнага натхнення. А калі пан Косцік у натхненні, тады ён у сваіх філіпіках не спыніцца, аж пакуль не скажа ўсё дарэшты. Яму — а дакладней кажучы, яго гаспадарам — не да спадобы тое, што савецкі народ працягнуў руку брацкай дапамогі народу В'етнама, які адстойвае сваю свабоду і незалежнасць ад амерыканскіх агрэсараў. Пан Косцік дэмагагічна «спачувае» Савецкай краіне, што яна дзеліцца сваімі матэрыяльнымі і абароннымі здабыткамі з народамі Бліжняга Усходу, якія адбіваюць наступ ізраільскіх захопнікаў.

На Захадзе гавораць: калі збіраешся прыгатаваць смажанага зайца з крадзенай кошкі, перш за ўсё адсячы ёй хвост. Нашаму мюнхенскаму «добразычліўцу» яўна не хапіла розуму, каб пазбавіць свой паклёп ад заакіянскага хваста.

Наогул, дасведчанасць пана Косціка аб савецкай рэчаіснасці напомніла мне адну індыйскую казку. Аб тым, як трое сляпых пазнавалі ісціну, што такое слон. Першы сляпы патрымаўся за нагу жывёліны, другі — памацаў яе за вуха, трэці — палэпаў па хвасце. Калі потым першага сляпога запыталі, што ж такое слон, ён упэўнена адказаў: слон — гэта слуп. Другі запярэчыў: не, слон — гэта лотас. І толькі трэці ўнёс канчатковую яснасць: слон — гэта венік.

Я дакладна не ведаю, за што трымаюцца мюнхенскія прайдзісветы, штодзень галёкаючы ў эфіры. Напэўна ж, не за нагу таго слана. Нават не за вуха...

ЗЛАЧЫНЦЫ АДКРЫВАЮЦЬ МУЗЕЙ...

Па той бок

Гэты будынак стаіць у заходнегерманскім горадзе Вупертали, на вуліцы Ам-дэкергойшэн, 32.

Не так даўно рупар колішніх эсэсаўцаў, заходнегерманскі штомесячнік «Дэр фрайвіліге» напісаў пра гэты будынак такое: «Хутка ў дом на вуліцы Ам-дэкергойшэн будуць прыходзіць усе, хто шануе адну з найгераічнейшых старонак гісторыі нямецкай нацыі...».

А справа ў тым, што тут, у Вупертали, адкрываецца музей войск СС. Не, не такі, дзе будуць сабраны сведчанні жахлівых злачынстваў гітлераўскай эліты — эсэсаўцаў, а ўласна музей СС, музей, як бы сказаць, у гонар злачынцаў з добра вядомай свету эмблемай — чэрапам і скрыжаванымі косткамі...

Уласнік таго будынка ў Вупертали Ёст Шнэйдэр быў афіцэрам эсэсаўскай дывізіі «Мёртвая галава» і цяпер аддаў сваё жыллё для размяшчэння тут названага музея.

Нямала жыхароў горада, сярод якіх былі і ахвяры фашызму, выказалі сваё абурэнне паліцай-прэзідэнту Вуперталя Велеру. Ён адказаў, што стварэнне музея варта разглядаць толькі як «прыватную справу» пана Ёста Шнэйдэра, якая не дае падстаў для ўмяшання ўлад і паліцыі...

Цяпер да будынка Шнэйдэра часценька пад'язджаюць аўтамабілі, з якіх выходзяць шыкоўныя паны. Колішнія эсэсаўцы прывозяць для будучага музея розныя экспанаты. Іх сабралася тут ужо столькі, што давялося нават прыстасаваць пад склад і гарышча. У ліку экспанатаў можна пабачыць самыя разнастайныя рэчы: пан Шнэйдэр асабліва радуецца рэчам камандзіра яго дывізіі «Мёртвая галава» групенфюрэра Курта Майера, а таксама камандзіра 1-га танкавага корпуса СС обергрупенфюрэра Ёзефа Дзітрыха. А калі нехта са сваякоў ужо нябожчыка другога Дзітрыха, Зепа, таксама обергрупенфюрэра СС, прывёз сюды яго шматлікія ордэны і медалі, Шнэйдэр узрадаваўся проста неймаверна. Ёсць сярод экспанатаў і асабістая зброя буйных эсэсаўцаў і іхнія штандары, што неяк уцалелі пасля вайны і захоўваліся тымі непакаранымі ваеннымі злачынцамі, але найбольш тут ордэнаў, якімі фюрэр шчодра ўзнагароджваў сваіх паплечнікаў.

Музей ужо гатовы да адкрыцця ў Вупертали,— гэта чарговы акт таго ганебнага фарсу, які ўжо многа гадоў разыгрываюць у ФРГ. Называецца гэты фарс «падагульненнем мінулага», «падвядзеннем рысы пад мінулым».

Сярод усіх жахлівых злачынстваў фашызму самымі жахлівымі былі тыя, што чынілі войскі СС. І Міжнародны ваенны трыбунал у Нюрнбергу запісаў у сваім прыгаворы: «Трыбунал абвяшчае злачыннай групу, якая склалася з асоб, што былі прыняты ў члены СС...»

Аднак ужо праз колькі гадоў першы канцлер ФРГ Конрад Адэнаўэр афіцыяльна заявіў: «Людзі з войск СС былі такімі ж салдатамі, як і ўсе іншыя...»

Гэта быў нечуваны здзек з памяці мільёнаў злачынцаў, гэта была нахабная рэвізія Нюрнбергскага прыгавору. А для саміх эсэсаўцаў словы канцлера азначалі пачатак шырокай і адкрытай рэабілітацыі. Непакараныя верхаводы СС дастойна ацанілі заяву свайго канцлера, як і самую палітыку новай заходнегерманскай дзяржавы. Важак эсэсаўскіх арганізацый, былы обергрупенфюрэр СС Гаўсер, у адказ на словы Адэнаўэра, зрабіў заяву пра «суцэльную лаяльнасць» колішніх ваеннаслужачых СС да бонскай дзяржавы.

11 верасня 1955 года калоны былых эсэсаўцаў, якія сабраліся на свой злёт у горадзе Рэндсбургзе, урачыста прамаршыравалі па яго вуліцах. Са сваімі эсэсаўскімі штандарамі, пры ордэнах, з аркестрам. Узначальвалі калону былыя генералы, групенфюрэры і обергрупенфюрэры, мацёрыя ваенныя злачынцы Гіле, Віш ды Штэйнер, усе трое былі асуджаны перад тым, хто на смерць, хто да пажыццёвага зняволення, але ўсе трое жывыя і цэлыя.

Хутка наяўныя тады ў Заходняй Германіі 59 розных арганізацый колішніх эсэсаўцаў аб'ядналіся ў адну вялікую арганізацыю «ГІАГ». Гэта назва расшыфроўваецца як «Федэральнае таварыства ўзаемадапамогі былых ваеннаслужачых СС». Узначаліў яе ўжо вядомы эсэсаўскі генерал Майер, па мянушцы «Панцырмайер». Друкаваным органам гэтага фашысцкага зборышча стаў месячнік «Дэр фрайвіліге» — «Добраахвотнік».

Урад Конрада Адэнаўэра і заходнія акупацыйныя ўлады праяўлялі ўсё большую прыхільнасць да былых гітлераўскіх галаварэзаў, і ў тых галава закружылася ад поспехаў. І хутка «ГІАГ», наняўшы адвакатаў, звярнулася да ўрада ФРГ... з заклікам! Гаворка ішла не больш і не менш, як аб прызнанні правоў былых ваеннаслужачых СС на дзяржаўныя пенсіі.

І што ж? Эсэсаўскія адвакаты «давялі» ўраду, што на іхніх кліентаў пашыраецца дзеянне артыкула 131 «Асноўнага закона», г. зн. канстытуцыі ФРГ. А той артыкул прызнае пенсійныя правы і ваеннаслужачых, і цывільных дзяржаўных чыноўнікаў гітлераўскага райха, якія былі на службе да 8 мая 1945 года і «пакінулі яе з прычыны неслужбовага характару».

Некаторыя эсэсаўцы, апрача пенсіі, дамагліся гэтак жа і права на дадатковую грашовую кампенсацыю з-за таго, што «позна вярнуліся на бацькаўшчыну». Скажам, сам генерал «Панцырмайер» атрымаў кампенсацыю ў памеры 4800 марак, бо гэтак жа «позна вярнуўся на бацькаўшчыну». Ён сядзеў у канадскай турме, асуджаны да пакарання смерцю за зверскае забойства канадскіх ваеннапалонных, але быў памілаваны і выпушчаны на волю.

Пенсію і дадатковую кампенсацыю атрымаў і вядомы эсэсаўскі генерал Ламердзінг, былы камандзір дывізіі «Дас райх», які зрабіў страшэннае злачынства ў французскім горадзе Арадур.

Заходнегерманскія суды і пракуратура прыпынілі следства па справах многіх былых эсэсаўцаў, абвінавачаных у ваенных злачынствах, масавых забойствах і здзеках з мірнага насельніцтва на акупіраваных гітлераўцамі тэрыторыях Еўропы.

«ГІАГ» і яго бюро ў розных гарадах ФРГ цяпер ужо дзейнічаюць адкрыта і нават зарэгістраваны афіцыйна як «добраахвотныя грамадскія арганізацыі», якія існуюць «у межах канстытуцыі Федэратыўнай Рэспублікі». Пры кожным філіяле «ГІАГ» дзейнічае так званая «служба вышуку». Справа ідзе пра вышук і рэгістрацыю былых салдатаў, афіцэраў, генералаў, а таксама цывільных служачых войск СС. «Служба вышуку», знайшоўшы весткі пра чарговага эсэсаўца, неадкладна пачынае клапаціцца пра пенсію для яго ў выпадку, калі ён яе яшчэ не атрымлівае. У афіцыйным рэестры ФРГ на 1969 год падобных арганізацый у розных гарадах налічваецца каля сарака.

Важакі «ГІАГ» ужо менш гавораць пра «ўзаемадапамогу», цяпер яны разважаюць пра «зберажэнні традыцый», пра «аднаўленне справядлівасці». Але гэта адкрыты рэванш.

Свае «ідэі» важакі «ГІАГ» могуць свабодна выказваць не толькі са старонак часопіса «Дэр фрайвіліге», а і са старонак друкаванай прадукцыі выдавецтва «Мунінферлаг». З друкарні выдавецтва ўжо выйшлі цэлыя серыі кніжак пра «подзвігі» СС, мемуары эсэсаўцаў, біяграфіі такіх, як «Панцырмайер».

Некалькі гадоў назад тагачасны міністр абароны ФРГ Франц Ёзеф Штраўс падпісаў загад, які дазваляе былым ваеннаслужачым СС да оберштурмбанфюрэра (г. зн. падпалкоўніка) уключна служыць у бундасверы, а іхнія былыя званні лічыць цяпер за вайсковыя. І ўжо нямала былых эсэсаўцаў выкарысталі гэты загад.

□

...Заходнегерманскае «Аб'яднанне асоб, што праследаваліся пры нацызме», абуранае рашэннем вупертальскага паліцай-прэзідэнта, звярнулася да міністра ўнутраных спраў ФРГ Геншэра з патрабаваннем забараніць адкрыццё музея СС. Геншэр, аднак, лічыць, што гэта пытанне ўваходзіць у кампетэнцыю міністра ўнутраных спраў зямлі Паўночны Рэйн-Вестфалія, дзе размешчаны горад Вуперталь. А зямельны міністр цалкам згодны з рашэннем паліцай-прэзідэнта і не збіраецца ўмешвацца ў гэту «прыватную справу» пана Шнэйдэра.

І вось хутка на будынку на вуліцы Ам-дэкергойшэн, 32 можа з'явіцца шыльда: «Музей СС», гэты нахабны выклік непакараных гітлераўскіх злачынцаў.

(«Всесвіт» № 10, 1970 г.).

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

ПАСМЯЕМСЯ РАЗАМ З ПРОДКАМІ

ПЛАДЫ ЭМАНСІПАЦЫІ

З пачатку першай сусветнай вайны каля тумбы для афіш было людна — тут вывешваліся спісы забітых і прапаўшых без вестак. З цягам часу спісы сталі такімі вялікімі, што наклейваць іх на тумбу было немагчыма — месца не хапала, і тумба стала выконваць свае звычайныя функцыі. Але гараджане рэдка спыняліся каля яе: крыклівыя плакаты, з якіх глядзеў зухаваты данскі казак Кручкоў з нанізанымі на палку, як шашлык, немцамі, нікога ўжо не маглі ўвесці ў зман... Царская Расія вайну прайграла.

Але 12 ліпеня 1915 года гэтае правіла было парушана: натоўп каля тумбы ўсё рос і рос. І не дзіва. З афішы, скрыжаваўшы на грудзях рукі, глядзела апранутая ў трыко жанчына-волат, біцапсам якой мог бы пазайздросціць сам Ілля Мурамец. Справа ад яе быў адлюстраваны момант, калі гэтая дама ўтрымлівала на каленях дзесяць здаравенных мужчын! Малюнак унізе быў яшчэ больш захапляючы: на плячах прадстаўніцы слабага полу стаялі два коні з двума коннікамі на кожным. На левым баку афішы дама зноў стаяла ва ўвесь свой рост, у зубах яна трымала цяжкае крэсла, правай рукой «выціскала» вялізную гіру, а левай — трымала дагары нагамі нейкага суб'екта. Самы ніз афішы займалі пікантныя сцэны «дамскай» барацьбы на дыване.

Чаму ж трапілі ў Віцебск гэтыя афішы? Аказваецца, у садзе «Елагі» наладжваліся гулянні, грашовы збор ад якіх ахвяраваўся ў карысць воінаў і пацярпеўшых ад вайны. Айцы горада ў якасці «цвіка праграмы» і запрасілі гастралюючых па Беларусі жанчын-атлетаў.

Віцебскі карэспандэнт пецярбургскага часопіса «Геркулес» паведамляў пра гэта так: «На гулянні ў карысць камітэта Яе Імперскай Вялікасці Вялікай княгіні Таццяны Мікалаеўны ў садзе «Елагі» выступілі з вялікім поспехам мясцовыя атлеты-аматары на чале са сваім выхавацелем Н. В. Казырыным. Поспех быў вялікі. Асабліва вызначыліся Разамінскі і Матвееў. Выступалі ў нас і «барчыхі», але калі адзін з членаў Віцебскага гуртка спартсменаў прапанаваў пабароцца з ім, «барчыхі» зрабілі рэверанс і паехалі».

Калі паверыць сцвярджэнню часопіса «Рускі спорт» за 1912 год, што вядомая Міс Атлета штурхала штангу ў 89,5 кг, «вырывала» адной рукой 50 кг, утрымлівала на выцягнутай руцэ 20 кг, разгінала падковы, вязала банты з паласавога жалеза, насіла па арэне шасцёра мужчын; што, стоячы ў яе на плячах, страляла гармата вагой у 280 кг, то можна будзе скласці правільнае ўяўленне аб сіле віцебскіх атлетаў-аматараў,— перад якімі Міс Атлета, перш чым рэціравацца, зрабіла далікатны рэверанс.

Але як бы там ні было, у канцы мінулага і ў пачатку гэтага стагоддзя атлетызм сярод жанчын меў даволі шырокае распаўсюджанне. Як адзначаў друк таго часу, жанчыны-атлеты былі прыгожа складзены, гарманічна развіты.

У 1914 годзе пецярбургскае таварыства «Санітас» правяло спаборніцтва па падняцці цяжкасцей на першынство сталіцы сярод жанчын. Акрамя вядомай атлеткі Бубновай, якая штурхнула 57 кг пры ўласнай вазе ў 52 кг, у іх прынялі ўдзел і навічкі. «Гэтыя спаборніцтвы, — пісаў «Рускі спорт», — лішні раз даказалі, што ўмераныя заняткі па падыманні цяжкасцей не толькі не псуюць жаночай фігуры, але, наадварот, прыдаюць ёй асаблівую грацыю і ўпэўненасць».

Архіварыус А. БЫКОЎСКІ-унук.

ЖАРТАЎЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

Адна жанчына скардзіцца ўрачу:

— Доктар, мяне вельмі турбуе стан майго мужа.

— А што з ім такое здарылася?

— Ведаеце, доктар, часам я прыкмячаю, што з усяго таго, аб чым я яму гаварыла некалькі гадзін запар, ён не чуў ніводнага слова.

— Мая паважаная! — усклікае ўрач. — Якая ж гэта хвароба? Гэта ж дар божы!

□

Прафесар:

— Якія тры словы студэнты ўжываюць часцей за ўсё?

Студэнт:

— Я не ведаю.

Прафесар:

— Правільна!

□

— Вы даўно пішаце вершы?

— Але. Першы верш я напісаў 15 гадоў назад.

— А над чым вы зараз працуеце?

— Над сваім другім вершам.

□

— Доктар, ці можаце вы параіць мне якое-небудзь практыкаванне, ад якога я змог бы пахудзець?

— Ну, як жа! Магу, канечне. Кожны раз, калі вам будуць прапаноўваць што-небудзь смачнае, вам трэба адмоўна круціць галавой!

□

Госць:

— Я ўжо трэці раз прашу прынесці мне смажаніну!

Афіцыянт:

— Вельмі прыемна чуць, што вам так падабаецца наша кухня.

ВАКОЛ ЧАЦВЁРТАЙ МУЗЫ...

Мал. А. ЗАЎЯЛАВА.

— Паглядзіце, з якім задавальненнем грае ваша жонка!
— Гэ, як бы не так! Струны ж зроблены з маіх нерваў!

— Ох, і тэмпераментна грае на скрыпцы наш сусед!

— Дык вось якое прымяненне ты знайшла маёй гітары!?

Марат БАСКІН

ЯК Я ПІСАЎ ФЕЛЬЕТОН

Сустракае неяк мяне рэдактар нашай шматтыражкі і кажа:

— Добры дзень, браце! Ці не напішаш ты фельетон? Аб шкодзе алкаголю. Патрэбная тэма. Дык выратоўвай, братка!

Я згадзіўся.

Тры дні сядзеў у бібліятэцы— штудзіраваў кнігі. Ад сусветнай гісторыі да медыцынскай энцыклапедыі. Потым некалькі дзён пісаў. Урэшце, прачытаў фельетон сябру.

— Даражэнькі, — усклікнуў той.—Гэта ж геніяльна. Такое можа нарадзіцца раз у сто гадоў. Ты—вундэркінд! Нечага талент хаваць. Крычы «Эўрыка!» і нясіся ў бліжэйшы рэстаран!

— Каб праверыць яго ўздзеянне на масавага чытача?—расчулена перапытаў я.

І ўявіў. Сядзіць ля стала тып з чырвоненькім носам, а я чытаю свой бязлітасны фельетон. І, нібыта ў кіно, твар чалавека прыгажэе, святлее. У фінале наплывае ўсмешка. Звон шкла. Гэта разбіта паўнюткая бутэлька! Былы алкаголік грызе яблык. Цітры: «Вітаміны —кожнаму!»

— Ды што ты?—перапыніў мяне сябра.—Надрукуеш свой твор, тады хай і чытаюць. А сёння мы павінны адзначыць твой поспех. Падымем келіхі за новае імя ў літаратуры! І, канечне, за тое, каб самы заядлы п'яніца кінуў піць,—дадаў ён.

Ад гэтага я адмовіцца не змог і, паклаўшы рукапіс у кішэню, рушыў да рэстарана.

Раніцой у мяне балела галава, але... у той дзень нам давалі прагрэсіўку.

— Хлопцы,—сказаў Мішка Дзяцел,—няўжо наш калектыў не можа хоць раз сабрацца разам? Скнар, вядома, сярод нас няма? Тады па рубліку! Да сямі яшчэ аж дзве гадзіны.

Я не скнара і таму... пахмяліўся.

А назаўтра мы адзначалі дзень машынабудаўніка, потым у шэфа нарадзілася дачка, потым да мяне прыехалі госці, потым я сам быў госцем, потым... «Пярцоўка», «Зуброўка», «Белавежская», «Дубняк», «Экстра»...

Сёння сустрэў рэдактара. Ён паабяцаў у наступным нумары даць фельетон. Пра мяне!

Рудальф ФІШЭР

ШМАТ ТАКІХ...

— Ну, калі трэба, дык трэба!—сказаў чалавек, засукаў рукавы, папляваў на далоні і пачаў выцягваць прадпрыемства з прарыву.

Ішоў час, ён працаваў, як выкляты, а людзі стаялі, патрыятычна глядзелі на яго, перажывалі.

А калі, нарэшце, чалавек выцягнуў тое прадпрыемства з прарыву, вывеў у перадавыя,—грымнулі авацыі.

А што ж тут дзіўнага! У нас такіх шмат... якія апладзіруюць.

Пераклаў з нямецкай М. НАВІЦКІ.

Эдуард СКОБЕЛЕЎ

ФРАЗЫ

Фараонаў нельга ўявіць без пірамід.

□

Сонца—вялікі ўзор беспрынцыповасці: свеціць не толькі праведнікам, але і грэшнікам.

□

Ні Платон, ні Арыстоцель не ведалі пра званне кандыдата навук: яго адкрылі значна пазней.

□

Бог бязгрэшны, памыляюцца толькі яго слугі. Не трэба мець багоў, каб было, з каго папытаць.

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

Адна пажылая жанчына, упершыню пакаштаваўшы віскі, заўважыла:

— Дзіўна, смак такі ж самы, як і лякарства, якое вось ужо дваццаць гадоў вымушаны піць мой муж.

□

Двое птушанят сядзяць на тэлеграфным дроце. Яна ўся ў слязах. Ён спрабуе яе суцешыць:

— Ды супакойся ты, урэшце! Кажу табе: я нежанаты! Гэты пярсцёнак з арніталагічнай станцыі!

□

— А гэты матэрыял я рэкамендую вам асабліва. Вы толькі зірніце, якія пяшчотныя фарбы. Да таго ж, гэта апошняя навінка, — расхвальваў тавар малады прадавец.

— Баюся, што ён будзе ліняць.

— Ліняць! Ды ён жа ўжо тры месяцы ляжыць на вітрыне і ні кроплі не паліняў!

□

Мажная жанчына прымервае адну сукенку за другой. Урэшце, яна пытаецца ў прадаўшчыцы:

— Няўжо ў вас не знойдзецца нічога гатовага для мяне!

— Чаму ж не! На першым паверсе — парасоны і хусткі.

□

Доктар пытаецца ў пацыента:

— Вы зможаце заплаціць за аперацыю адразу, калі даведаецеся, што яна неабходна!

— А ці будзеце вы, пан доктар, лічыць, што аперацыя неабходна, калі даведаецеся, што я не змагу заплаціць за яе адразу!

□

— Твая жонка абазвала маю качкай.

— Што ж ты хочаш, жанчыны аднолькавыя, як адна, так і другая.

□

— Прыгожы сабака! Пэўна, і разумны!

— Разумны—не тое слова. Калі мы выйшлі з ім учора, я спыніўся і кажу: «Фіфі, мы нешта забыліся». І што ты думаеш, ён робіць!

— Мусіць, пабег назад і прынёс тое, што вы забыліся!

— Што ты! Ён сеў побач, пачухаў за вухам і пачаў ламаць галаву, што мы забыліся.

Пераклаў з нямецкай А. БУБЕН.

М. ПІРОЖНІКАЎ

МІМАХОДЗЬ

Майстар заўсёды даваў прыкурыць гультаям: курыў разам з імі.

□

Растаўсцеўшы на казённых харчах, повар канчаткова страціў вагу ў вачах грамадскасці.

□

Быў лёгкі на паміне — ніводных памінак не мінуў.

□

Яго папракнулі ў адсутнасці глыбіні. Тады ён пачаў пісаць раманы пра шахцёраў і вадалазаў.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Індэкс 63856. АТ 21886.